

การจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียง

นางสาวปัทม์ สภาวรัตน์ภิญโญ

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2550

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE FORMING OF COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP IN EAST ASIA

Miss Pat Saphawatphinyo

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Economics Program in Economics

Faculty of Economics

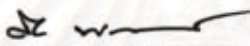
Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียง
โดย นางสาวปัทม์ สภาวรัตน์ภิญโญ
สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ชโยดม สรรพศรี

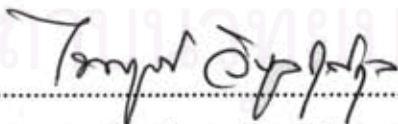
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

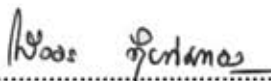

..... คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ทีรณ พงศ์มพัฒน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพันธ์ จีราธิวัฒน์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชโยดม สรรพศรี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ วินิตคุกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บังอร ทับทิมทอง)

บทม์ สภาวรัตน์ภิญโญ : การจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก.
(THE FORMING OF COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP IN EAST ASIA)
อ.ที่ปรึกษา: รศ. ดร.ชโยดม สรรพศรี, 121 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ พร้อมทั้งเปรียบเทียบปัจจัยและผลกระทบดังกล่าวระหว่างการทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับการทำข้อตกลงกับประเทศนอกภูมิภาค นอกจากนี้ยังศึกษาผลกระทบของการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่มีต่อรายได้ประชาชาติและเปรียบเทียบกับผลกระทบของการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่ค้ากับประเทศอื่นๆ นอกภูมิภาค โดยทุกขั้นตอนการประเมินจะเป็นการควบคุมปัญหา Endogeneity แล้วทั้งสิ้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ได้แก่ ระยะห่างระหว่างประเทศ ระยะห่างจากประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ ขนาดและความแตกต่างของรายได้ประชาชาติ และปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค ได้แก่ ระยะห่างจากประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ และความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต ซึ่งทิศทางอิทธิพลของปัจจัยส่วนใหญ่สอดคล้องกับสมมติฐาน

ผลการศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ และผลกระทบของการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกต่อรายได้ประชาชาติ หากไม่ควบคุมปัญหา Endogeneity แล้วพบว่าขนาดอิทธิพลน้อยกว่าความเป็นจริง ประมาณ 1.3 และ 2 เท่า ตามลำดับ สำหรับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศนอกภูมิภาคของเอเชียตะวันออกกลับไม่ส่งผลต่อปริมาณการค้าของภูมิภาคนี้ แต่การค้ากับประเทศนอกภูมิภาคช่วยเพิ่มรายได้ประชาชาติมากกว่าการค้าภายในภูมิภาค

จากการวิเคราะห์ปัจจัยและผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออก กล่าวได้ว่าภูมิภาคนี้มีความเหมาะสมที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรี เนื่องจากมีปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยต่อการได้รับผลได้ทางสวัสดิการสุทธิจากการทำข้อตกลง อีกทั้งยังช่วยเพิ่มมูลค่าการค้าและรายได้ประชาชาติของภูมิภาค หากการรวมกลุ่มทางการค้าระดับภูมิภาคสำเร็จ ภูมิภาคนี้จะเป็นเขตการค้าเสรีที่มีบทบาทสำคัญในอนาคต

สาขาวิชา..... เศรษฐศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต..... บัณฑิต สภาวรัตน์ภิญโญ.....
ปีการศึกษา..... 2550..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4885569729 : MAJOR ECONOMICS

KEY WORD: ENDOGENEITY/ FREE TRADE AGREEMENT/ INTERNATIONAL TRADE

PAT SAPHAWARATPHINYO : THE FORMING OF COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP IN EAST ASIA, THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF. CHAYODOM SABHASRI, Ph.D., 121 pp.

The purpose of this thesis is to analyze the economic factors that affect the opportunity of forming Comprehensive Economic Partnership in East Asia (CEPEA) and evaluate the impacts of forming FTA on the volume of East Asia countries trade after controlling endogeneity problem. Additionally, the impact of international trade on GDP of EA countries is also studied. Finally, the comparative determinants of forming FTA among EA countries and FTA among EA and Non-EA countries are also analyzed. The effect on trading volume and GDP is also analyzed by using the comparative analysis between FTA among EA countries and FTA among EA and Non-EA countries.

The analytical result indicates that the key factors influencing the probability of forming CEPEA are distance, remoteness of the FTA partners from the rest of the world (ROW), greater of economic sizes and similarity of economic sizes. Additionally, the key factors influencing the probability of forming FTAs between East Asia and non-East Asia are remoteness of the FTA partners from ROW and their relative factor endowments.

The impacts of forming East Asia FTA on trade flow and intra-regional trading on GDP without taking care of the endogeneity problem are underestimated by 1.3 and 2 times accordingly. Additionally, the forming of FTA between EA countries and Non-EA countries has no effect on volume of EA trade. EA countries will obtain less benefit when they trade among themselves as compared to they trade with Non-EA countries.

According to the analytical findings, the Comprehensive Economic Partnership in East Asia (CEPEA) should be formed because of the net welfare gains from forming FTA and the increasing of intra-regional trade volume. Moreover, the CEPEA will be the great power regional trading bloc in the future.

Field of study.....Economics.....

Academic year.....2007.....

Student's signature..Pat Saphawaratphinyo

Advisor's signature..Chayodom Sabhasri

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ให้ผลดีแก่ผู้เขียน 2 ประการ คือ ความรู้ และการจัดการหรือการเรียบเรียงความรู้/ความคิดของตัวเองเพื่อใช้ในการสื่อสารออกมาเป็นคำพูดและตัวหนังสือ ซึ่งทั้ง 2 ประการได้ให้ประโยชน์แก่ผู้เขียนและสามารถนำไปปรับใช้ในการทำงานต่อไปได้เป็นอย่างดี แม้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ได้ตีพิมพ์ในรูปแบบ แต่ผู้เขียนได้ใช้ความพยายามและความตั้งใจอย่างเต็มที่ และขอขอบคุณแต่บุคคลเหล่านี้ผู้ช่วยให้วิทยานิพนธ์สำเร็จไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชโยดม สรรพศรี สำหรับคำชี้แนะ คำปรึกษา เวลา และความอดทนต่อความเบาปัญญาของผู้เขียน

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพันธ์ จิราธิวัฒน์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ วิบูลชุตติกุล สำหรับข้อสงสัยและข้อท้วงติงหลายประการ เพื่อให้ผู้เขียนนำไปแก้ไข และสละเวลาอันมีค่าในการเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บังอร ทับทิมทอง สำหรับความเอ็นดูต่อลูกศิษย์คนนี้อย่างตลอดระยะเวลาที่ศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัย และสละเวลาที่มีค่าในการเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้คำปรึกษาและข้อคิดเห็นต่างๆ โดยเฉพาะนายอัศวพล อันทอง หากไม่มีพี่อ้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คงสำเร็จในเวลาอันล่าช้า และขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจและกระตุ้นกันและกันอยู่ตลอดเวลา

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาที่ให้กำเนิด และให้โอกาสแก่ผู้เขียนได้เรียนรู้ที่จะใช้ชีวิต รู้ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการจัดการชีวิตและเวลาของตัวเองด้วยตัวเอง และขอบคุณพี่ชายสำหรับความดูแลและความห่วงใย เพื่อให้ผู้เขียนได้ทำตามหน้าที่ของตัวเองอย่างดีที่สุด

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้หากมีข้อบกพร่องประการใด ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.5 นิยามคำศัพท์.....	7
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมปริทัศน์.....	8
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ.....	8
2.1.2 เขตการค้าเสรี.....	11
2.1.3 หลักการและเทคนิควิธีการประเมินผลนโยบายของ Heckman.....	14
2.1.4 แนวคิดของแบบจำลองแรงดึงดูด (Gravity model)	16
2.2 วรรณกรรมปริทัศน์.....	18
2.2.1 งานศึกษาในประเทศ.....	18
2.2.2 งานศึกษาในต่างประเทศ.....	23
บทที่ 3 วิธีการศึกษา.....	35
3.1 การรวบรวมข้อมูล.....	36

3.2 การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ อย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA)	38
3.3 การประเมินผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกต่อ ปริมาณการค้าระหว่างประเทศ.....	43
3.4 การประเมินผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ ประชาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	47
3.5 การเปรียบเทียบปัจจัยของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบใน เอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับการ จัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค และเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับ รายได้ประชาชาติระหว่างการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับการค้าของ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค.....	50
บทที่ 4 ภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	51
4.1 การค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	51
4.2 การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit).....	55
บทที่ 5 ผลการศึกษา.....	57
5.1 ผลการประเมินปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ อย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership In East Asia: CEPEA).....	57
5.1.1 สมมติฐาน 1 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีระยะห่างระหว่างกันลดลง.....	58
5.1.2 สมมติฐาน 2 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อทั้ง 2 ประเทศห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ มากขึ้น.....	59

5.1.3 สมมติฐาน 3 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของ 2 ประเทศเพิ่มขึ้น.....	60
5.1.4 สมมติฐาน 4 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของ 2 ประเทศมีความแตกต่างกันลดลง.....	61
5.1.5 สมมติฐาน 5 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน	62
5.2 ผลการประเมินผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อปริมาณการค้าระหว่าง ประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก	65
5.2.1 สมมติฐาน 1 การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติประเทศผู้ส่งออกมีผลให้ มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้น.....	67
5.2.2 สมมติฐาน 2 การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติประเทศผู้นำเข้ามีผลให้ มูลค่าการส่งออกเพิ่มขึ้น.....	68
5.2.3 สมมติฐาน 3 การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรของประเทศผู้ส่งออกมีผลให้ มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้น.....	69
5.2.4 สมมติฐาน 4 การเพิ่มขึ้นการจำนวนประชากรของประเทศผู้นำเข้ามีผลให้ มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้น.....	69
5.2.5 สมมติฐาน 5 การจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้า เพิ่มขึ้น.....	70
5.3 ผลการประเมินผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ ประชาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	71
5.4 ผลเปรียบเทียบปัจจัยของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบใน เอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในเอเชียตะวันออก กับการจัดตั้ง เขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค และเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ ประชาชาติ ระหว่างปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับปริมาณ การค้าของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค.....	75

5.4.1 ผลการเปรียบเทียบปัจจัยของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างการจัดตั้ง หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และการทำข้อตกลงของ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค.....	75
5.4.2 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มี ต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศของการทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออก และการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับประเทศนอกภูมิภาค.....	78
5.4.3 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศ ต่อระดับรายได้ประชาชาติ ระหว่างปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออก กับปริมาณการค้าของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่ค้า กับประเทศนอกภูมิภาค.....	80
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	82
6.1 สรุปผลการศึกษา.....	82
6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	87
6.3 ข้อจำกัดของงานศึกษา.....	88
6.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป.....	89
รายการอ้างอิง.....	90
ภาคผนวก.....	94
ภาคผนวก ก หลักการและเทคนิควิธีการประเมินผลเชิงนโยบาย.....	95
ภาคผนวก ข ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	103
ภาคผนวก ค ค่าความน่าจะเป็นของการทำนายโอกาสการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ อย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA)	116
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	121

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ปี 2006.....	3
ตารางที่ 2 ลักษณะการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ.....	10
ตารางที่ 3 การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit).....	56
ตารางที่ 4 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่าง เต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA).....	58
ตารางที่ 5 ผลทำนายนายการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	63
ตารางที่ 6 ผลการทำนายความเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่ไม่ถูกต้อง.....	64
ตารางที่ 7 ผลการทดสอบ Hausman test ของแบบจำลอง Gravity.....	66
ตารางที่ 8 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	67
ตารางที่ 9 ผลการทดสอบ Hausman test ของแบบจำลองรายได้ประชาชาติ.....	71
ตารางที่ 10 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับรายได้ประชาชาติของประเทศภายใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	72
ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบปัจจัยที่มีต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่าง การทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและการทำข้อตกลงของประเทศ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค.....	76
ตารางที่ 12 การเปรียบเทียบผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้า ระหว่างประเทศระหว่างการทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและการทำ ข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค.....	79
ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ ประชาชาติ ระหว่างปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับปริมาณการค้า ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่ค้ากับประเทศนอกภูมิภาค.....	81

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 สัดส่วนการส่งออกของภูมิภาคเอเชียไปยังภูมิภาคอื่นๆ ในปี 2005.....	4
ภาพที่ 2 มูลค่าและสัดส่วนการส่งออกต่อรายได้ประชาชาติโดยเฉลี่ยของประเทศต่างๆ ใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออก.....	51
ภาพที่ 3 มูลค่าและสัดส่วนการส่งออกภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกต่อการส่งออกทั้งหมด.....	52
ภาพที่ 4 มูลค่าและสัดส่วนการส่งออก – นำเข้าของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออก เฉียงใต้ (ASEAN) กับประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย.....	53
ภาพที่ 5 สัดส่วนมูลค่าการค้าระหว่างประเทศของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออก เฉียงใต้ (ASEAN) กับประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย.....	54

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การเปลี่ยนจากยุคเกษตรกรรมไปสู่ยุคอุตสาหกรรมนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำมาสู่ยุคเทคโนโลยีและการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศที่ใกล้ชิดขึ้น นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โลกมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโดยมีทุนเป็นตัวกำหนดการเปลี่ยนแปลงและเป็นที่มาของยุคโลกาภิวัตน์ เป็นยุคของโลกที่ไร้พรมแดน มีการเชื่อมโยงการติดต่อสื่อสารและคมนาคมอย่างง่ายดาย ไม่มีอุปสรรคทางด้านระยะทางและเวลา ทำให้การค้าระหว่างประเทศมีความง่ายดาย สะดวก รวดเร็วและต้นทุนต่ำ แต่ในปัจจุบันก็ยังคงมีการกีดกันทางการค้าระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นมาตรการภาษี (Tariff barriers) และที่ไม่ใช่ภาษี (Non-tariff barriers) เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ราคาแท้จริงของสินค้ามีการบิดเบือน เป็นการซื้อขายที่ไม่เป็นไปอย่างเสรีและมีประสิทธิภาพ

แต่หากพิจารณาจากทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศของ ออดัม สมิท ถึงหลักการความได้เปรียบโดยสัมบูรณ์ (Absolute advantage) ที่เชื่อว่าประสิทธิภาพโดยรวมของโลกขึ้นอยู่กับการค้าที่เป็นไปอย่างเสรีคือไม่มีการจำกัดหรือควบคุมการนำเข้าและการส่งออก ทำให้ประเทศทั้งหลายนำเข้าสินค้าที่ตนไม่มีความชำนาญในการผลิตและส่งออกสินค้าที่ประเทศตนมีความชำนาญในการผลิต สิ่งก็ตามมาคือความได้เปรียบในการแข่งขัน อีกทั้งเมื่อมีการทำการผลิตนานๆ แรงงานทั้งหลายจะมีความเชี่ยวชาญในงานของตนเป็นพิเศษ ทำให้เกิดการพัฒนาแรงงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และทฤษฎีของเดวิด ริคาโด เรื่องความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative advantage) ที่ได้นำทฤษฎีของอดัม สมิทมาพัฒนาต่อ โดยมีความเห็นว่าการค้าเสรีตั้งอยู่บนพื้นฐานของความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ทุกประเทศที่ทำการค้าขายกันจะได้ประโยชน์ เนื่องจากแต่ละประเทศจะมุ่งใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาผลิตสินค้าที่ตนมีความสามารถในการผลิตโดยเปรียบเทียบกับประเทศคู่ค้าแล้วมีประสิทธิภาพมากกว่าและนำเข้าสินค้าที่ตนมีความสามารถในการผลิตโดยเปรียบเทียบกับประเทศคู่ค้า เห็นได้ว่าการค้าเสรีระหว่างประเทศ นอกจากจะทำให้มีการค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการเพิ่มความชำนาญในการผลิตเฉพาะด้านของประเทศอีกด้วย

สิ่งต่างๆ เหล่านี้จึงทำให้บทบาทของการค้าระหว่างประเทศในโลกยุคปัจจุบันมีมากขึ้น และจะดียิ่งขึ้นอีกหากถ้าเป็นไปได้ไปอย่างเสรี ไม่มีการกีดกันทางการค้า เพื่อให้ราคาสินค้าสะท้อนถึงต้นทุนการผลิตที่แท้จริง ประชาชนมีโอกาสในการเลือกซื้อสินค้ามากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการขยายตลาดสินค้าและช่วยเพิ่มระดับการค้าระหว่างประเทศซึ่งจะเป็นรายได้หลักของประเทศโดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา สิ่งที่มาถึงก็คือการติดต่อทางการค้าระหว่างประเทศในปัจจุบันที่เป็นลักษณะการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค (Regional economic integration) มากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การจัดทำเขตการค้าเสรีจึงถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ในการเพิ่มพูนการค้าและการลงทุนของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง เพราะเมื่อมีการลดภาษีหรือยกเลิกข้อกีดกันทางการค้าต่อกันจะทำให้การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิกมีปริมาณมากขึ้น และยังช่วยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ เพราะการทำเขตการค้าเสรีทำให้เศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มมีความเจริญก้าวหน้า เกิดตลาดที่มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม และต้นทุนในการผลิตต่ำลง

จากตารางที่ 1 ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง อันประกอบด้วยประเทศต่างๆ 16 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย บรูไน กัมพูชา จีน อินเดีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ลาว มาเลเซีย พม่า นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย และเวียดนาม เห็นได้ว่าจำนวนประชากรรวมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงมีถึงสามพันกว่าล้านคนหรือคิดเป็นสัดส่วนเกือบครึ่งของจำนวนประชากรโลกทั้งหมด อันแสดงให้เห็นถึงขนาดของกลุ่มประเทศที่ใหญ่ เป็นแหล่งอุปสงค์ของสินค้าและตลาดสินค้าที่สำคัญ อีกทั้งยังมีระดับรายได้ประชาชาติกว่าสิบล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือคิดเป็นหนึ่งในสี่ของรายได้ประชาชาติของโลก หากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงสามารถรวมกลุ่มกันเป็นตลาดเดียว จะกลายเป็นกลุ่มที่ใหญ่และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการเศรษฐกิจโลก ดังนั้นการศึกษาถึงการเปิดเสรีทางการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

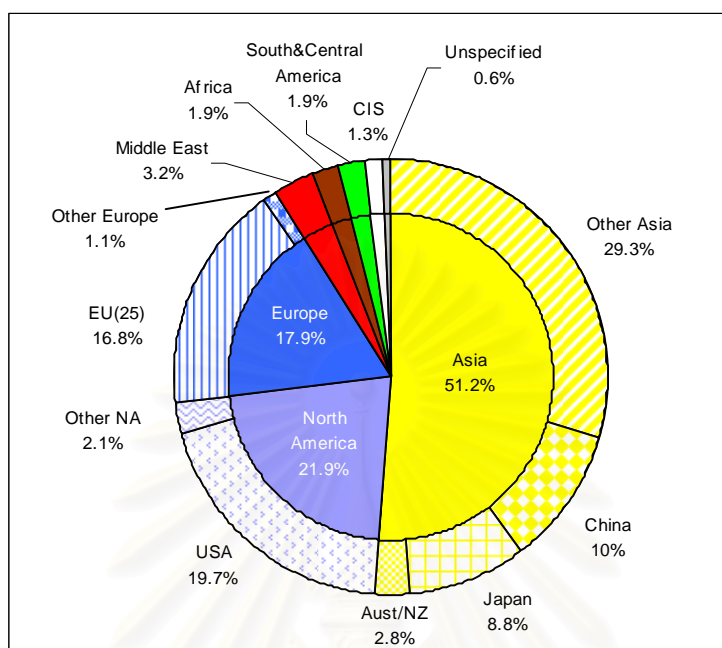
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี 2006

ประเทศ	จำนวนประชากร (ล้านคน)	GDP (\$billions)	ปริมาณการส่งออกและนำเข้า (\$millions)
1. ออสเตรเลีย	20.65	743.72	262,521
2. บรูไน	0.38	11.48	9,430
3. กัมพูชา	14.81	6.80	8,700
4. จีน	1,314.10	2,554.20	1,760,397
5. อินเดีย	1,110.46	854.48	295,099
6. อินโดนีเซีย	222.04	351.03	183,820
7. ญี่ปุ่น	127.70	4,463.59	1,229,505
8. เกาหลีใต้	48.69	877.19	634,848
9. ลาว	6.06	3.45	1,934
10. มาเลเซีย	26.39	147.02	291,828
11. พม่า	56.51	13.00	6,710
12. นิวซีแลนด์	4.15	101.82	48,866
13. ฟิลิปปินส์	85.93	116.92	98,559
14. สิงคโปร์	4.43	133.53	510,424
15. ไทย	65.76	194.57	259,426
16. เวียดนาม	84.37	55.26	84,015
รวม	3,192.43	10,628.06	5,686,082
โลก	6,528.09	47,766.58	24,496,000
(สัดส่วนต่อโลก)	(48.90)	(22.25)	(23.21)

ที่มา: กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF)

ภาพที่ 1 สัดส่วนการส่งออกของภูมิภาคเอเชียไปยังภูมิภาคอื่นๆ ในปี 2005

ที่มา: องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO)

ภาพที่ 1 แสดงถึงสัดส่วนการส่งออกของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียไปยังภูมิภาคอื่นๆ ทั่วโลก ในปี 2005 เห็นได้ว่าสัดส่วนการส่งออกนั้นเป็นการส่งออกไปยังประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียด้วยกันเอง กว่าร้อยละ 50 โดยมีการส่งออกไปยังประเทศจีนมากที่สุด คือ ร้อยละ 10 แสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มทางการค้าของภูมิภาคที่มีความเข้มแข็งและเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคคำนึงถึงการรวมกลุ่มทางการค้าในการลดกำแพงทั้งที่เป็นภาษีและไม่ใช่อภาษี เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในอนาคต

เพื่อให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกได้รับประโยชน์จากการจัดตั้งเขตการค้าเสรี การศึกษาถึงปัจจัยและผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคนี้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะผลกระทบนอกจากจะมีต่อผู้ส่งออกแล้วยังเชื่อมโยงถึงผู้บริโภคและผู้ผลิตภายในประเทศ รวมถึงส่งผลกระทบต่อภาครัฐบาลและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่างๆ อีกด้วย อีกทั้งในขณะนี้ข้อตกลงเขตการค้าเสรีกำลังมีแนวโน้มมีความคืบหน้าที่สำคัญและมีบทบาทต่อการค้าระหว่างประเทศในอนาคต ดังนั้นควรมีการติดตามประเมินผล ศึกษาประโยชน์ ปัจจัย และข้อจำกัดที่เกิดขึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าการค้าของประเทศและจะเป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้ประเทศเจริญเติบโตอย่างมีเสถียรภาพจากการส่งออกและการลงทุนโดยตรงระหว่างประเทศ ที่สำคัญผลของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีจะทำให้ประเทศต่างๆ รวมกันเป็นปึกแผ่นและสามารถสร้างอำนาจต่อรองในการเจรจาภายใต้กรอบข้อตกลงขององค์การการค้าโลก

และเกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมในด้านการผลิตซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานขององค์การการค้าโลก

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ส่วนมากงานศึกษาถึงผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ และผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ ได้กำหนดให้การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีและปริมาณการค้าระหว่างประเทศเป็นตัวแปรภายนอก (Exogenous variable) แต่ในความเป็นจริงแล้ว เป็นตัวแปรภายใน (Endogenous variable) ที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยต่างๆ การวิเคราะห์โดยไม่คำนึงถึงประเด็นดังกล่าว อาจทำให้ผลการศึกษาคลาดเคลื่อน (Bias) ได้ ดังนั้น ในงานศึกษาถึงผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งนี้จึงได้คำนึงเรื่องดังกล่าวและมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียง (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA)
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง
4. เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียง ผลกระทบของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียงต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ ผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ กับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงกับประเทศนอกภูมิภาค

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เนื่องจากการค้าเสรีมีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ผ่านช่องทางการส่งออกและการนำเข้าที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีจุดประสงค์ของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีเพื่อให้ระดับรายได้ของประเทศเพิ่มมากขึ้น และต้องการให้มีการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจให้แน่นแฟ้นผ่านช่องทางการค้าระหว่างประเทศร่วมกัน อันจะนำไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) และการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) อีกทั้งยังขยายความร่วมมือไปยังประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอนาคต ดังนั้น การศึกษาถึงปัจจัยและผลกระทบของการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปิดเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศ และเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำนโยบายของประเทศต่างๆ ให้ได้ประโยชน์ร่วมกันสูงสุด

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้จะทำการเปรียบเทียบและวิเคราะห์ปัจจัยและผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ และผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบด้วย 16 ประเทศ ได้แก่ ประเทศบรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์และอินเดีย แต่เนื่องจากความจำกัดในข้อมูลของประเทศบรูไน กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม ในการศึกษาประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงมี 11 ประเทศเท่านั้น

ในการเปรียบเทียบระหว่างการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศอื่นๆ นอกภูมิภาคนั้น จะประกอบด้วยประเทศต่างๆ 9 ประเทศ ได้แก่ ประเทศบังคลาเทศ แคนาดา ซิลิโคนวัลเลย์ จอร์แดน เม็กซิโก นอร์เวย์ ศรีลังกา สวิตเซอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา โดยจะทำการศึกษาดังแต่ปี 1991-2005 ดังนั้นข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจึงมีลักษณะเป็นข้อมูลร่วมอนุกรมเวลาและภาคตัดขวาง (Panel data)

1.5 นิยามคำศัพท์

1. ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ประเทศต่างๆ 16 ประเทศ คือ บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และ อินเดีย

2. การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreements) คือ การจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่าง ประเทศสมาชิก WTO ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติมาตราที่ 24 และ Enabling Clause (Differential and More Favorable Treatment Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries) ของ ความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade: GATT) กล่าวคือ ประเทศพัฒนาแล้วสามารถให้สิทธิพิเศษทางศุลกากร (Generalized System of Preferences: GSP) แก่ประเทศกำลังพัฒนา ในรูปของการลดอากรขาเข้า โดยให้มากกว่าที่ลดให้กับสินค้าเข้าจาก ประเทศพัฒนาแล้วได้ โดยไม่ผิดหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่ง (Most-Favored Nation Treatment: MFN) และประเทศกำลังพัฒนาเหล่านั้นไม่ต้องให้ผลประโยชน์ตอบแทน นอกจากนี้ ประเทศ กำลังพัฒนายังสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อลดภาษีให้กันได้อีกด้วย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมปริทัศน์

ในบทที่ 2 นี้ ประกอบไปด้วยแนวคิดทฤษฎีและงานศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยในครั้งแรกเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบไปด้วย ทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เขตการค้าเสรี หลักการและเทคนิควิธีการประเมินผลนโยบายของ Heckman และแนวคิดของแบบจำลองแรงดึงดูด (Gravity model) สุดท้ายจะเป็นงานศึกษาต่างๆ ที่ประกอบด้วยงานศึกษาในประเทศ และงานศึกษาในต่างประเทศ

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ หมายถึง การรวมตัวของ 2 ประเทศขึ้นไปเพื่อเสริมสร้างและรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้าร่วมกัน ขยายขอบเขตและปริมาณการค้าระหว่างกัน และเปิดเสรีทางการค้าระหว่างกันมากขึ้น ซึ่งระดับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจมี 5 ระดับ ได้แก่

1. การจัดทำข้อตกลงเพื่อแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางการค้า (Preferential Trade Arrangement: PTA)

เป็นการรวมกลุ่มเพื่อเปิดเสรีทางการค้าให้แก่กัน โดยการให้สิทธิพิเศษลดหรือเลิกมาตรการทางภาษีศุลกากรจากการนำเข้าสินค้าระหว่างประเทศสมาชิกเท่านั้น และประเทศในกลุ่มอาจมีการตกลงลดหรือยกเลิกข้อจำกัดการค้าที่มีไม่ใช่อุปสรรคทางการค้า เช่น กลุ่มอาเซียน (ASEAN)

2. เขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA)

ในกรณีนี้เป็นการเปิดเสรีทางการค้าโดยการลดหรือเลิกทั้งมาตรการภาษีและข้อจำกัดทางการค้าอื่นๆ ที่ไม่ใช่ภาษีให้เฉพาะประเทศสมาชิกเท่านั้น โดยอาจจะทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่มีเป้าหมาย

สุดท้ายอยู่ที่การยกเลิกข้อจำกัดทางการค้าระหว่างกันทั้งหมด อีกทั้งแต่ละประเทศในกลุ่มมีอิสระที่จะตั้งอัตราภาษีศุลกากรกับประเทศนอกกลุ่มได้ เช่น เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North America Free Trade Area: NAFTA) เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area: AFTA)

3. สหภาพศุลกากร (Custom Union: CU)

เป็นการรวมกลุ่มที่ประเทศสมาชิกเปิดเสรีให้แก่กันโดยไม่มีข้อจำกัดทางการค้าใดๆ ต่อกัน คือตกลงกันยกเลิกการเก็บภาษีศุลกากรและมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากรระหว่างกัน ซึ่งแตกต่างจากเขตการค้าเสรีคือให้มีการใช้มาตรการทางการค้ากับประเทศนอกกลุ่มร่วมกัน อย่างไรก็ตาม สหภาพศุลกากรมีลักษณะคล้ายเขตการค้าเสรี คือ ไม่เปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตระหว่างประเทศสมาชิกอย่างอิสระและไม่มีข้อกำหนดเรื่องการประสานนโยบายทางเศรษฐกิจระหว่างกัน

4. ตลาดร่วม (Common Market)

เป็นลักษณะการรวมกลุ่มเหมือนสหภาพศุลกากรแต่มีการพัฒนาการกว่า คือ ให้มีการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตทั้งที่เป็นทุนและแรงงานระหว่างประเทศสมาชิกได้อย่างเสรี

5. สหภาพเศรษฐกิจ (Economic Union: EU)

สหภาพเศรษฐกิจเป็นระดับการรวมกลุ่มที่มีพัฒนาการสูงสุดในขณะนี้ คือนอกจากจะเป็นกลุ่มตลาดร่วมแล้ว สมาชิกยังมีการรวมกลุ่มทางการเงินและมีสถาบันกลางระหว่างกลุ่มสมาชิก ที่คอยทำหน้าที่ในการดำเนินนโยบายทางการเงินหรือการคลังร่วมกัน อีกทั้งมีการใช้เงินตราสกุลเดียวกัน เช่น สหภาพยุโรป (European Union)

6. การรวมกลุ่มโดยสมบูรณ์แบบ (Complete Economic Integration)

การรวมกลุ่มโดยสมบูรณ์แบบเป็นการรวมกลุ่มที่มีพัฒนาการขั้นสุดยอด แต่ยังไม่เป็นในปัจจุบัน เป็นการรวมกลุ่มที่พัฒนามาจากสหภาพเศรษฐกิจโดยมีการใช้ทั้งนโยบายการเงินและการคลังร่วมกัน โดยมีหน่วยงานกลางคอยดูแล

ในการรวมกลุ่มทั้ง 6 รูปแบบนี้ มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันและมีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นตอน ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นภายใต้ภาพได้อย่างชัดเจน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลักษณะความรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ลักษณะของการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ	ลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกัน	ยกเลิกอุปสรรคทางการค้าระหว่างกัน	มีกำแพงการค้ากับประเทศนอกกลุ่มร่วมกัน	การเคลื่อนย้ายปัจจัยโดยเสรี	นโยบายการเงินเดียวกัน	มีนโยบายการเงินการคลังเดียวกัน
สิทธิพิเศษทางการค้า	√					
เขตการค้าเสรี	√	√				
สหภาพศุลกากร	√	√	√			
ตลาดร่วม	√	√	√	√		
สหภาพเศรษฐกิจ	√	√	√	√	√	
การรวมสมบูรณ์แบบ	√	√	√	√	√	√

ทั้งนี้ ปัจจัยที่ช่วยในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ มีดังนี้

(1) ผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับประเทศที่เข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยแรกที่แต่ละประเทศพิจารณาว่าสมควรจะเข้าร่วมหรือไม่

(2) ขนาดของกลุ่มทางเศรษฐกิจ การรวมกลุ่มที่มีขนาดใหญ่หรือมีสมาชิกหลายๆ ประเทศรวมกัน โอกาสที่จะรวมเอาประเทศที่มีต้นทุนในการผลิตต่ำสำหรับสินค้าต่างๆ มาอยู่ในกลุ่มเดียวกันมีมาก แสดงว่าการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพจะสามารถบรรลุถึงได้ อย่างไรก็ตาม การที่มีประเทศสมาชิกจำนวนมากก็อาจเป็นผลเสียต่อการผลิตได้ ทั้งนี้เพราะขนาดของกลุ่มที่มีการขยายตัวจะเป็นผลดีก็ต่อเมื่อประเทศสมาชิกที่เพิ่มเข้ามาสามารถเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้ผลิตเดิมเกิดความกระตือรือร้นที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น มิฉะนั้นแล้ว การเพิ่มสมาชิกที่มีประสิทธิภาพต่ำกว่าจะเป็นอุปสรรคต่อความเจริญของกลุ่ม

(3) โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ในที่นี้หมายถึงผลผลิตในแต่ละประเทศ ซึ่งอาจมองด้านต้นทุนเปรียบเทียบเป็นสำคัญ ในการพิจารณานั้น หากสินค้าที่ประเทศต่างๆ ที่เข้ามารวมกลุ่มกัน มีต้นทุนในการผลิตใกล้เคียงกัน จะถือว่าประเทศเหล่านั้นมีความสัมพันธ์ที่เป็นการแข่งขันกัน (Comparative) และหาก

ต้นทุนในการผลิตของสินค้าในแต่ละประเทศแตกต่างกัน จะถือว่าประเทศเหล่านั้นมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน (Complementary) ซึ่งการรวมกลุ่มจะเกิดประโยชน์มาก ถ้าประเทศต่างๆ มีความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งนี้เพราะเมื่อรวมกลุ่มแล้วจะมีการโยกย้ายปัจจัยการผลิตจากที่มีต้นทุนสูง ไปยังต้นทุนต่ำ ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและสร้างความชำนาญในการผลิตเฉพาะด้านในแต่ละประเทศ

(4) เศรษฐกิจและการเมือง ข้อกำหนดหรือข้อผูกพันของกลุ่มอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจในธุรกิจบางสาขาของประเทศสมาชิกบางประเทศและอาจก่อให้เกิดผลกระทบบางอย่างทางการเมืองได้ ซึ่งข้อกำหนดหรือข้อผูกพันเหล่านี้ถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งสำหรับการตัดสินใจของรัฐบาลในแต่ละประเทศสมาชิก

(5) ระยะเวลาการติดต่อระหว่างประเทศสมาชิกหรือลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ซึ่งถ้าประเทศสมาชิกในกลุ่มอยู่ใกล้กัน มีอาณาเขตดินแดนเชื่อมติดกัน จะทำให้รวมกลุ่มระหว่างประเทศต่างๆ ง่ายขึ้น

2.1.2 เขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA)

1. ความเป็นมาของเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA)

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การค้าขายมีพัฒนาการตลอดเวลา ตั้งแต่การค้าแบบสิ่งของแลกเปลี่ยนของ (Barter system) ที่มีจำกัดแค่ในชุมชนอันเนื่องมาจากการคมนาคมไม่สะดวก จนถึงปัจจุบันที่เป็นยุคของโลกาภิวัตน์ ได้ทำให้โลกแคบลง การติดต่อสื่อสารทำได้สะดวก รวดเร็ว และกว้างไกล การค้าก็เช่นเดียวกัน ที่ในปัจจุบันสามารถทำการค้าขายระหว่างประเทศได้ ตลาดจากเดิมที่แคบแคบในระดับภายในประเทศก็กว้างขึ้น

ทั้งนี้ การค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นเนื่องจากประเทศต่างๆ ผลิตสินค้าได้ด้วยต้นทุนไม่เท่ากัน ประเทศที่สามารถผลิตสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งด้วยต้นทุนที่ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ประเทศนั้นจะเป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าไปขายที่อื่นๆ เหตุที่ประเทศต่างๆ ผลิตสินค้าด้วยต้นทุนที่ต่างกันเพราะมีความแตกต่างในปริมาณและคุณภาพของทรัพยากร กล่าวคือ บางประเทศมีแร่ธาตุมาก บางประเทศเป็นแหล่งน้ำมัน บางประเทศมีป่าไม้มาก เป็นต้น อีกทั้งยังมีความแตกต่างของสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศส่งผลให้สินค้าบางชนิดสามารถผลิตได้ในบางพื้นที่เท่านั้น เช่น ยางพาราส่วนมากผลิตใน

ประเทศมาเลเซีย กาแฟส่วนมากมาจากบราซิล ประเทศไทยผลิตข้าว เป็นต้น ประเทศที่มีทรัพยากรการผลิตชนิดใดมากจะได้เปรียบในการผลิตสินค้าซึ่งต้องใช้ทรัพยากรชนิดนั้นเป็นปัจจัยการผลิต เพราะราคาของปัจจัยการผลิตชนิดนั้นจะต่ำ ซึ่งมีผลให้ต้นทุนการผลิตตลอดจนราคาขายต่ำไปด้วย ประเทศจึงควรผลิตสินค้าดังกล่าวเพื่อส่งออกและนำเข้าสินค้าที่ขาดแคลน อย่างไรก็ตามความมากน้อยของทรัพยากรไม่ได้เป็นสิ่งที่กำหนดต้นทุนให้ต่ำกว่าประเทศอื่นเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ด้วย เช่น ความชำนาญของประชากร ระดับเทคโนโลยี เป็นต้น

อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่บทบาทสำคัญในปัจจุบัน คือการหาข้อตกลงระหว่างประเทศในเวทีการเจรจาการค้าเสรีระดับพหุภาคีรอบโดฮาขององค์การการค้าโลกไม่เป็นผลสำเร็จจึงทำให้ประเทศต่างๆ หันมาทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีในระดับทวิภาคีแทน

2. ความหมายของเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA)

เขตการค้าเสรี หมายถึงการรวมกลุ่มของประเทศต่างๆโดยมีเป้าหมายร่วมกันที่จะลดภาษี (Tariff barriers) การนำเข้าสินค้าและส่งออกสินค้าระหว่างกันลง และในขณะเดียวกันก็กำจัดอุปสรรคการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (Non-tariff barriers) เช่น การห้ามการนำเข้า อีกด้วย แต่ประเทศสมาชิกยังคงสามารถใช้นโยบายกีดกันการค้าต่างๆ กับประเทศนอกกลุ่มสมาชิกได้โดยเสรี

การจัดตั้งเขตการค้าเสรีในอดีตส่วนใหญ่เป็นการรวมพลังทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในภูมิภาคเดียวกันที่มีเขตแดนติดต่อกัน ประชาชนมีการติดต่อค้าขายไปมาหาสู่กันเป็นเวลานาน เริ่มจากการเปิดเสรีด้านการค้าสินค้าโดยการลดภาษีและอุปสรรคที่ไม่ใช่ภาษีเป็นหลักระหว่างกันภายในกลุ่ม แต่ในปัจจุบันการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ แตกต่างไปจากเดิม กล่าวคือ ไม่ได้จำกัดเฉพาะประเทศในภูมิภาคเดียวกัน ประเทศที่อยู่ต่างภูมิภาคก็ร่วมมือในลักษณะนี้ อีกทั้งไม่จำกัดว่าต้องทำเป็นกลุ่มประเทศ

ทั้งนี้ เขตการค้าเสรีที่จัดตั้งขึ้นนี้ได้หลายรูปแบบ อาจเป็นการเจรจาการค้าสองฝ่ายหรือทวิภาคีที่เป็นการค้าระหว่างสองประเทศ เช่น สิงคโปร์กับนิวซีแลนด์ สิงคโปร์กับญี่ปุ่น หรือระหว่างกลุ่มประเทศกับหนึ่งประเทศ เช่นอาเซียนกับจีน หรือภูมิภาคกับภูมิภาค เช่น อาเซียนกับกลุ่ม CER (Australia and New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement) เป็นต้น

3. ข้อดีของเขตการค้าเสรี

1. ผลดีต่อผู้บริโภค เนื่องจากการค้าขายระหว่างประเทศโดยเสรี ทำให้จำนวนสินค้าที่อุปโภคและบริโภคมีเพิ่มมากขึ้น ความเป็นอยู่ของผู้บริโภคจะดีขึ้น ทั้งนี้ประเทศต่างๆจะพากันผลิตสินค้าที่ตนได้เปรียบมากขึ้นและหันไปซื้อสินค้าที่ตนเสียเปรียบทางการผลิตจากประเทศอื่นมากขึ้น ทำให้อุปทานของสินค้าเพิ่มมากขึ้นส่งผลในระดับราคาสินค้านั้นมีแนวโน้มต่ำลง

2. ก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพในการผลิต การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) ต้นทุนการผลิตถูกลง ประเทศมีข้อได้เปรียบในการผลิตสินค้าชนิดหนึ่งเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าชนิดเดียวกันในต่างประเทศ ผู้บริโภคสามารถเลือกบริโภคสินค้าดี มีคุณภาพ ราคาลดลงไปตามกลไกตลาดอย่างแท้จริงจากหลักการต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดประโยชน์ต่อการจัดทำเขตการค้าเสรี

3. การมีตลาดที่กว้างขึ้น การส่งออกจะง่ายขึ้น สะดวกมากขึ้น การค้าระหว่างกันจะเพิ่มมากขึ้น สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิตและสินค้าได้ง่ายและใช้ต้นทุนต่ำ

4. ผลต่อการเรียนรู้ในด้านเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งมาพร้อมกับการค้าและการลงทุนที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น เมื่อมีการค้าเสรี เช่น เทคโนโลยีด้านการผลิต โดยการนำเอาเทคนิคการผลิตหรือวิธีการผลิตที่เหมาะสมและทันสมัยมาใช้ในการผลิตสินค้าภายในประเทศที่มีความต้องการมากขึ้น เช่น เทคนิคหรือวิธีการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

5. ช่วยเพิ่มอำนาจการต่อรองเจรจากับประเทศต่างๆ นอกกลุ่ม โดยเฉพาะในระดับพหุภาคี เพราะเมื่อประเทศสมาชิกรวมกลุ่มกันเป็นตลาดที่ใหญ่ขึ้น และมีสินค้าที่หลากหลายขึ้นแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการค้ากับประเทศอื่นนอกกลุ่มอีกต่อไป

4. ข้อเสียของเขตการค้าเสรี

1. ผลเสียที่เกิดขึ้นในกรณีในกลุ่มประเทศที่ทำสัญญาเขตการค้าเสรีมีสินค้าส่งออกที่เหมือนกัน จะทำให้ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกลุ่มประเทศนี้ขัดแย้งกันเองในเรื่องการแข่งขันการส่งออกสินค้าชนิดเดียวกันไปยังประเทศอื่นนอกกลุ่ม และไม่สามารถทำการค้าระหว่างกันได้ ดังนั้น การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีจึงไม่เป็นผลดีในกรณีนี้

2. ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในตอนเริ่มแรกของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี คือ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมใหม่ ที่ทำการผลิตสินค้าที่ยังไม่มีในประเทศ แต่มีแล้วในต่างประเทศ แน่แน่นอนว่าต้นทุน

ต่อหน่วย (Average cost) ของอุตสาหกรรมใหม่ย่อมสูงกว่าอุตสาหกรรมเก่าที่สร้างมานานแล้ว ทำให้อุตสาหกรรมใหม่จำเป็นต้องตั้งราคาสินค้าที่สูงกว่า และเมื่อประเทศนั้นทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี จะทำให้มีการนำเข้าสินค้าในราคาที่ถูกลงกว่า อุตสาหกรรมในประเทศย่อมไม่สามารถอยู่ได้ และไม่มีความสามารถที่จะแข่งขันกับต่างประเทศได้ เป็นการทำลายอุตสาหกรรมใหม่ของประเทศ

3. ในกรณีที่ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีแบบทวิภาคี เป็นการขัดแย้งกับหลักขององค์การการค้าโลก ที่ต้องการให้การค้าเสรีเป็นในระดับที่ร่วมกันทำในทุกประเทศทั่วโลก

4. ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในกรณีอำนาจของ 2 ประเทศที่ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีแบบพหุภาคีมีไม่เท่ากัน ประเทศที่เล็กกว่าจึงจำเป็นต้องมีการเจรจาที่ต้องไตร่ตรองให้ดีถึงผลประโยชน์และผลเสียที่จะได้รับ ว่าคุ้มหรือไม่

5. การจัดทำเขตการค้าเสรีอาจทำให้ประเทศมีการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับประเทศหนึ่งมากเกินไป (Over Dependency) ซึ่งผลเสียด้านนี้จะมีมากในประเทศกำลังพัฒนาเพราะประเทศกำลังพัฒนาโดยทั่วไปประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีฐานะยากจน ตลาดภายในประเทศแคบจึงเป็นอุปสรรคต่อการค้าขาย จึงจำเป็นต้องพึ่งพาสถานต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว เนื่องจากประชากรมีระดับรายได้สูง ดังนั้นการพึ่งพาอาศัยตลาดต่างประเทศจึงเป็นทางออกที่สำคัญในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาประเทศ

6. นอกจากนั้นยังมีผลในการเบี่ยงเบนทิศทางการค้าที่ทำให้ประเทศคู่ตกลงเขตการค้าเสรีหันมาค้าขายกันเองมากขึ้นหลังจากมีการเปิดเสรีให้แก่กัน เพิ่มอุปสรรคการค้ากับประเทศอื่นๆ จึงอาจจะทำให้ไม่มีการนำเข้าสินค้าจากประเทศที่ต้นทุนการผลิตต่ำกว่าได้ด้วย

2.1.3 หลักการและเทคนิควิธีการประเมินผลนโยบายของ Heckman

การศึกษานี้พัฒนาขึ้นโดย Heckman (1979) เป็นวิธีการแบบ 2 ขั้นตอน (2-step procedure) โดยทำการประเมินทั้งความเป็นไปได้ของการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการและผลกระทบของโครงการ โดยการประเมินความเป็นไปได้จะเป็นแบบ 2 ทางเลือก (Binary choice) ที่ขึ้นอยู่กับตัวแปรอย่างน้อย 1 ตัวแปร วิธีการศึกษานี้มีความแตกต่างจากวิธีอื่นๆ ที่ได้กำหนดสถานะการเข้าร่วมโครงการไว้แล้ว (Exogenous variable) แต่ในความเป็นจริงแล้วการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการหรือไม่ของคนหนึ่งๆ เป็นตัวแปรภายใน (Endogenous variable) อาจขึ้นอยู่กับสภาพที่เป็นอยู่ของผู้เข้าร่วมโครงการหรือผลประโยชน์ที่ตนคาดว่าจะได้รับการเข้าร่วมโครงการ

ในการประเมินผลของโครงการ โดยคัดเลือกตัวอย่างแบบไม่สุ่ม (Non-random) และไม่สนใจกระบวนการตัดสินใจของคนๆ นั้นว่าขึ้นอยู่กับอะไรบ้างอาจให้ผลลัพธ์ที่คลาดเคลื่อน (Selection bias) เช่น การประเมินผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศเหล่านั้นอาจคาดหวังถึงผลลัพธ์ที่ตนจะได้จากการทำข้อตกลง เช่น คาดว่าจะทำให้รายได้ประชาชาติของประเทศตนเพิ่มขึ้น ถ้าการคาดหวังถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับนี้ไม่สามารถสังเกตหรือควบคุมได้ อาจทำให้การประเมินผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติได้คำตอบที่มากเกินไปจริง (Overestimate) หรือต่ำเกินไปจริง (Underestimate)

ดังนั้น จึงจำเป็นต้องทำการประเมินการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการเพื่อควบคุมหรือสังเกตถึงกระบวนการตัดสินใจของคนๆ หนึ่ง หรือประเทศหนึ่งๆ

Heckman จึงได้เสนอวิธีการประมาณแบบ Sample selection ซึ่งเป็นการประมาณแบบ 2 ขั้นตอน โดยในขั้นตอนที่ 1 ประเมินความเป็นไปได้ของการตัดสินใจของกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบจำลองโพรบิต (Probit) แล้วประเมินผลกระทบของการตัดสินใจด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary least square)

แบบจำลองที่ 1 แบบจำลองการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

กำหนดให้ d_i แสดงถึง ตัวแปรหุ่น (Dummy variable) การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

$$d_i = \begin{cases} 1 & \text{if } d_i^* > 0 & (\text{i ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ}) \\ 0 & \text{if } d_i^* \leq 0 & (\text{i ตัดสินใจไม่เข้าร่วมโครงการ}) \end{cases} \quad (2-1)$$

ทั้งนี้ การตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมโครงการของบุคคลหนึ่งๆ เป็นค่าที่เราสามารถสังเกตได้ (Observable) และจะขึ้นอยู่กับตัวแปรแฝง (Latent variable: d_i^*) ที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง (Unobservable) ซึ่งตัวแปรแฝงนี้จะขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละคน (Z_i)

$$d_i^* = Z_i\gamma + v_i \quad (2-2)$$

ในขั้นตอนนี้ จะทำการประมาณด้วย Maximum Likelihood Estimation และคำนวณหาค่า Inverse Mill's ratio

แบบจำลองที่ 2 แบบจำลองผลกระทบของโครงการ

$$Y_{ii} = X_{ii}\beta + d_i\alpha + U_{ii} \quad (2-3)$$

$$E(y_{ii}|d_i = 1) = X_{ii}\beta + d_i\alpha + \rho \left\{ (d_i) \left[\frac{\phi(Z_i\gamma)}{\Phi(Z_i\gamma)} \right] + (1-d_i) \left[\frac{\phi(Z_i\gamma)}{1-\Phi(Z_i\gamma)} \right] \right\} \quad (2-4)$$

โดยที่ $\phi(\cdot)$ คือ pdf แบบปกติมาตรฐาน (Standard normal probability density function : pdf)
 $\Phi(\cdot)$ คือ ฟังก์ชันการแจกแจงสะสมแบบปกติมาตรฐาน (Standard normal cumulative distribution function: cdf)

$$(d_i) \left[\frac{\phi(Z_i\gamma)}{\Phi(Z_i\gamma)} \right] + (1-d_i) \left[\frac{\phi(Z_i\gamma)}{1-\Phi(Z_i\gamma)} \right] \quad \text{คือ Inverse Mill's ratio}$$

α คือ ตัวแปรที่สนใจ ซึ่งแสดงถึงขนาดผลกระทบของการเข้าร่วมโครงการ

ทั้งนี้ เห็นได้ว่าการประเมินผลกระทบการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะวิเคราะห์ด้วยวิธี Heckman sample selection เนื่องจากการตัดสินใจทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของประเทศหนึ่งๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงการเป็นตัวแปรภายในของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี เพื่อให้ผลการศึกษาดูออกมาแม่นยำมากยิ่งขึ้น

2.1.4 แนวคิดของแบบจำลองแรงดึงดูด (Gravity Model)

แบบจำลองแรงดึงดูดนี้ สามารถใช้ในการอธิบายถึงการเคลื่อนย้ายของสิ่งต่างๆ ได้ทุกประเภท จากจุดส่ง (Origin) และจุดหมายปลายทาง (Destination) เช่น การอพยพคน การติดต่อสื่อสาร การท่องเที่ยว และการค้าด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยผู้ริเริ่มใช้แบบจำลองแรงดึงดูดกับการค้าระหว่างประเทศ คือ Jan Tinbergen (1962) หลักการของแบบจำลองแรงดึงดูดที่เกี่ยวข้องกับการค้า คือการค้าระหว่าง 2 ประเทศจะแปรผันในทางเดียวกันกับขนาดของเศรษฐกิจของประเทศและแปรผกผันกับระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ แบบจำลองรุ่นแรกของการค้าระหว่างประเทศ เป็นดังนี้

$$F_{ij} = G \times \frac{M_i \times M_j}{D_{ij}} \quad (2-5)$$

โดยที่ F_{ij} คือ ระดับการเคลื่อนไหวของการค้า (Trade flow) ระหว่างประเทศ i กับประเทศ j

G คือ ค่าคงที่

M_i คือ ขนาดทางเศรษฐกิจของประเทศ i

M_j คือ ขนาดทางเศรษฐกิจของประเทศ j

D_{ij} คือ ระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ

เพื่อให้แบบจำลองมีลักษณะเป็นเชิงเส้น จึงได้ใส่ค่า Logarithm ลงในสมการ 2-5 จะได้

$$\ln(\text{Bilateral Trade Flow}) = \alpha + \beta \ln(GDP_i) + \beta \ln(GDP_j) - \beta \ln(D_{ij}) + \varepsilon_{ij} \quad (2-6)$$

แบบจำลองนี้ถือได้ว่าเป็นแบบจำลองแรงดึงดูดพื้นฐาน (Traditional gravity model) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งในเวลาต่อๆ ได้มีพัฒนาการโดยใส่ปัจจัยอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ตัวแปรที่มีลักษณะไม่ต่อเนื่อง ได้แก่ ตัวแปรหุ่น (Dummy variables) โดยสรุปแล้วแบบจำลองแรงดึงดูดนี้มีตัวแปรอธิบายต่างๆ สามารถแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ

1. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับขนาด (Size variables)

ขนาดของประเทศเป็นปัจจัยหลักที่มีได้หลายรูปแบบ เช่น รายได้ต่อหัว ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) จำนวนประชากร อาณาเขตพื้นที่ เป็นต้น โดยขนาดของประเทศเป็นตัวแปรที่วัดระดับของอุปสงค์ของประเทศผู้นำเข้าและระดับของอุปทานของประเทศผู้ส่งออก เช่น ประเทศที่มีขนาดใหญ่ย่อมมีปริมาณการค้ามากกว่าประเทศที่มีขนาดเล็ก ประเทศที่มีรายได้สูงย่อมมีปริมาณการค้าระหว่างประเทศมากกว่าประเทศที่มีรายได้ต่ำ

2. ตัวแปรทางด้านภูมิศาสตร์ (Geographic variables)

ตัวแปรทางด้านภูมิศาสตร์ ได้แก่ ระยะห่างระหว่างประเทศ ความเป็นเกาะของประเทศ การมีชายแดนติดกันกับประเทศคู่ค้า การใช้ภาษาร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งระยะห่างระหว่างประเทศเป็นตัวแปรหลักในแบบจำลองแรงดึงดูด เนื่องจากระยะห่างระหว่างประเทศมากมีผลให้ต้นทุนการขนส่งสินค้าและเวลาในการขนส่งสินค้ามากยิ่งขึ้น อีกทั้งอาจทำให้ไม่คุ้นเคยกับกฎหมายและวัฒนธรรมของประเทศคู่ค้าและส่งผล

ให้มีปริมาณการค้าระหว่างกันลดลง สำหรับตัวแปรอื่นๆ นั้น ความไม่เป็นประเทศเกาะ การมีชายแดนติดกับประเทศคู่ค้า การใช้ภาษาร่วมกัน จะช่วยให้มีปริมาณการค้าระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น เพราะช่วยลดต้นทุนการทำธุรกรรมทางการค้าต่างๆ

3. ตัวแปรทางการเงินและราคา (Monetary and price variables)

ตัวแปรทางการเงินและราคา ได้แก่ ระดับราคาของประเทศผู้ส่งออกและประเทศนำเข้า การมีสกุลเงินเดียวกัน ซึ่งหาก 2 ประเทศมีการใช้ค่าเงินสกุลเดียวกันแล้ว จะช่วยลดต้นทุนธุรกรรมในการแลกเปลี่ยนเงินตรา อีกทั้งยังช่วยลดความเสี่ยงในความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งจะช่วยเพิ่มปริมาณการค้าระหว่าง 2 ประเทศได้

4. ตัวแปรนโยบายและสถาบัน (Policy and institutional variables)

ปัจจัยทางนโยบายและสถาบันถือได้ว่าเป็นปัจจัยเชิงคุณภาพ เช่น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา อุปสรรคทางการค้า การคอร์รัปชัน และการเคยเป็นประเทศอาณานิคม เป็นต้น ซึ่งหากประเทศมีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาต่ำ อุปสรรคทางการค้าสูง การคอร์รัปชันสูง ก็ส่งผลให้มีปริมาณการค้าระหว่างประเทศน้อย

2.2 วรรณกรรมปริทัศน์

ในส่วนี้ จะทำการทบทวนงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานศึกษานี้ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ งานศึกษาในประเทศ และงานศึกษาของต่างประเทศ

2.2.1 งานศึกษาในประเทศ

งานศึกษาที่เกี่ยวกับการวัดผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวีภาคีในปัจจุบันมีจำนวนมาก โดยเครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์สามารถแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ

1. แบบจำลองการคำนวณดุลยภาพทั่วไป (Computable General Equilibrium: CGE) ที่มีการพัฒนาไปสู่แบบจำลองดุลยภาพทั่วไปอื่นๆ ทั้งที่เป็นแบบรายประเทศ (Single-country CGE) เช่น แบบจำลองแคมเจม (Chulalongkorn and Monash General Equilibrium Model: CAMGEM)

แบบจำลองออร์บิ (ORANI) และแบบจำลองแบบหลายประเทศ (Multi-country CGE) ซึ่งได้แก่ แบบจำลอง GTAP (Global Trade Analysis Program) เป็นต้น

2. แบบจำลองแรงดึงดูด (Gravity model)

ทั้ง 2 วิธีนี้ มีจุดเด่นในการศึกษาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ จุดเด่นของการใช้แบบจำลองการคำนวณดุลยภาพทั่วไปสามารถวัดสวัสดิการที่เปลี่ยนแปลงของประเทศ ตลอดจนวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมได้อย่างละเอียดและทั่วถึง ในขณะที่แบบจำลองแรงดึงดูดจะใช้ในการคำนวณเฉพาะศักยภาพของการส่งออกจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ หรือการทำข้อตกลงการค้าเสรีทวิภาคี

ขวัญใจและคณะ (1995) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีอาเซียนทั้งทางตรงและทางอ้อมของประเทศไทยต่อระบบเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมด้วยแบบจำลองดุลยภาพทั่วไปครอบคลุม (Dynamic Computable General Equilibrium Model) โดยในการศึกษานี้จะแบ่งการศึกษาภาคอุตสาหกรรมต่างๆ ออกเป็น 70 อุตสาหกรรม

การวิเคราะห์โดยใช้การคำนวณแบบดุลยภาพทั่วไปนี้เป็นแบบจำลองดุลยภาพทั่วไปรุ่นแรกที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบจากการรวมกลุ่มเศรษฐกิจ โดยมีข้อสมมติที่สำคัญ เช่น ระบบเศรษฐกิจมีตลาดที่แข่งขันสมบูรณ์ ผู้ผลิตต้องการแสวงหากำไรสูงสุด มีเทคโนโลยีการผลิตที่ให้ผลได้ต่อขนาดคงที่ (Constant returns to scale) เป็นต้น การวิเคราะห์จะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของสาขาเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งหมดที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจ เมื่อมีปัจจัยภายนอกมากกระทบทำให้ระบบเศรษฐกิจเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลง จากนั้นจึงนำตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจต่างๆ ของระบบเศรษฐกิจ ณ จุดเดิมก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงมาเทียบกับจุดใหม่

ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันนั้น หมายความว่าสาขาเศรษฐกิจทุกสาขาสามารถส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันนั้นในเชิงปริมาณได้ ผู้สร้างแบบจำลองจะต้องสร้างสมการทางคณิตศาสตร์จำนวนมากมาใช้เป็นตัวแทนระบบเศรษฐกิจที่จะทำการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า การทำจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีอาเซียนมีผลทำให้รายได้ประชาชาติของประเทศไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 3 ซึ่งร้อยละ 2.7 เป็นผลกระทบหลักหรือผลกระทบที่เกิดจากไทยลดภาษีสินค้านำเข้า

คณาธิป (1997) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศไทยกับ 5 ประเทศสมาชิกในกลุ่ม อีกทั้งยังศึกษาผลกระทบที่มีต่อโครงสร้างการส่งออกและการนำเข้าในภาคเศรษฐกิจของไทย 33 สาขาการผลิต จากการปฏิบัติตามมาตรการอัตราภาษีศุลกากรพิเศษที่เท่าเทียมกันของประเทศสมาชิกเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) โดยใช้แบบจำลองแคมเจม (Chulalongkorn and Monash General Equilibrium Model: CAMGEM) เนื่องจากเป็นวิธีการที่มีการมองถึงภาพพจน์ของระบบเศรษฐกิจอย่างเจาะลึกลงไปในระดับอุตสาหกรรมของทุกส่วน และมีการจัดเครือข่ายของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ให้มีความเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบแบบแผน ส่งผลให้การติดตามผลต่อเนื่องเป็นลูกโซ่

แบบจำลองแคมเจม เป็นแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ของประเทศไทย ครอบคลุม 180 กลุ่มสินค้า สร้างขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัย Monash ประเทศออสเตรเลีย เพื่อเป็นเครื่องมือประกอบการวิเคราะห์นโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยมีต้นแบบมาจากแบบจำลองออรานิ (ORANI) ซึ่งเป็นแบบจำลองการคำนวณดุลยภาพทั่วไปรุ่นแรกของประเทศออสเตรเลีย แหล่งข้อมูลจะได้มาจากตารางปัจจัยการผลิต-ผลผลิตของประเทศไทยที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกๆ 5 ปี ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดของผลกระทบที่มีต่อประเทศมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาของคณาธิปพบว่า โครงสร้างการส่งออกของไทยไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ในแต่สาขาการผลิตส่วนใหญ่ลดลง อันเนื่องมาจากปัญหาทางด้านอุปทานที่ขยายตัวไม่ทันกับอุปสงค์ สำหรับโครงสร้างการนำเข้านั้น ไทยมีปริมาณการนำเข้าที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากราคาสินค้านำเข้าที่ลดลง

นอกจากนี้ ยังได้มีงานวิจัยที่จัดทำโดยมูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนา (2006) ที่ทำการศึกษาผลกระทบของความตกลงการค้าเสรีที่ลงนามไปแล้วของไทย ได้แก่ ความตกลงการค้าเสรีระหว่างไทย-ญี่ปุ่น ไทย-ออสเตรเลีย ไทย-นิวซีแลนด์ ไทย-อินเดีย และอาเซียน-จีน ที่มีต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยด้วยแบบจำลอง GTAP (Global Trade Analysis Program)

แบบจำลอง GTAP เป็นแบบจำลองการคำนวณดุลยภาพทั่วไป (Computable General Equilibrium: CGE) ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเฉพาะการวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าต่างๆ เนื่องจากสามารถแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจโลกทั้งระบบ ทุกประเทศ เนื่องจากประเทศต่างๆ ในโลกมีการเชื่อมโยงกันผ่านทางการค้าระหว่างประเทศ โดยมีโครงสร้างที่กล่าวถึง พฤติกรรมการผลิต การบริโภค การใช้จ่ายภาครัฐ การส่งออก และการนำเข้า ที่ในท้ายที่สุดแล้วจะนำไปสู่ดุลยภาพในอนาคต

ผลการวิเคราะห์ผลกระทบของการค้าระหว่างไทยกับประเทศคู่ค้าสำคัญด้วยแบบจำลอง GTAP ของมูลนิธิสถาบันเพื่อการวิจัยพัฒนา (2006) พบว่าการเปิดเสรีทางการค้าทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยสูงขึ้นในทุกความตกลง โดยเฉพาะความตกลงการค้าเสรีไทย-ญี่ปุ่นที่ทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นมากที่สุดถึงร้อยละ 1.46 รองลงมาคือความตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน ไทย-อินเดีย และไทย-ออสเตรเลีย สำหรับผลกระทบจากความตกลงการค้าเสรีไทย-นิวซีแลนด์นั้น อยู่ในระดับน้อยมาก

นอกจากนี้ ยังได้มีงานศึกษาถึงผลกระทบของการใช้นโยบายการค้าเสรีที่มีต่อภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มอาเซียนและผลกระทบเป็นรายประเทศ คืองานของขวัญใจและคณะ (2002)

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาจึงจำเป็นต้องใช้ถึง 3 แบบจำลอง ประกอบด้วย

1. แบบจำลอง GTAP ที่ใช้ในการศึกษาผลกระทบของนโยบายการค้าเสรีที่มีต่อภาพรวมเศรษฐกิจของทุกประเทศในกลุ่มอาเซียน

2. แบบจำลองแคมเจม ที่ทำการศึกษาผลกระทบของนโยบายการค้าเสรีที่มีต่อประเทศไทย โดยเฉพาะ

3. แบบจำลองสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่ ได้แก่ ประเทศลาว กัมพูชา และพม่า เนื่องจากแบบจำลอง GTAP ไม่มีข้อมูลของทั้ง 3 ประเทศนี้ และสำหรับฐานข้อมูลจากตารางปัจจัยการผลิต-ผลผลิตนั้น ได้รับความช่วยเหลือสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่สร้างขึ้นมาครอบคลุมสินค้า 50 รายการ

ทั้งนี้ ขวัญใจและคณะ (2002) ได้แบ่งผลกระทบของนโยบายการค้าเสรีในอาเซียนออกเป็น 2 ประเภทและมีผลการศึกษา ดังนี้

1. ผลกระทบของการยกเลิกภาษีนำเข้า

1.1 ผลกระทบโดยรวมของประเทศสมาชิกทั้ง 2 พบว่ามีการเติบโตเพิ่มขึ้น โดยมีประเทศสิงคโปร์ที่มีอัตราการเจริญเติบโตสูงที่สุด คือ ร้อยละ 1.34 ซึ่งเป็นผลมาจากการเปิดเสรีของประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้สิงคโปร์ได้รับประโยชน์จากการเป็นศูนย์กลางทางการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาค ประเทศที่ได้รับประโยชน์รองลงมาคือ ประเทศไทย ที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.09 ในด้านการค้าระหว่างประเทศนั้น การเปิดเสรีการค้าในกลุ่มอาเซียนทำให้การค้าภายในกลุ่มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 18.3 เป็นร้อยละ 19.6 มีการขยายตัวทางการค้าทั้งการนำเข้าและการส่งออกของทุกประเทศ โดยมีประเทศฟิลิปปินส์ส่งออกเพิ่มขึ้นมากที่สุด

1.2 ผลกระทบที่เกิดกับประเทศไทย ในระดับมหภาคนั้น ทำให้ระดับราคาผลผลิตในประเทศลดลง ส่งผลให้การส่งออกของไทยไปตลาดอาเซียนเพิ่มขึ้น ภาคการผลิตที่ได้รับประโยชน์ จากการลดอัตราภาษี ได้แก่ สิ่งทอ เครื่องแต่งกาย เครื่องหนัง ผลิตภัณฑ์อาหาร ยานยนต์และชิ้นส่วน และผลิตภัณฑ์แร่ธาตุอื่นๆ

1.3 ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสมาชิกอาเซียนใหม่ 3 ประเทศ พบว่า เมื่อมีการลดภาษีระหว่างประเทศแล้ว ทำให้กัมพูชามีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นมากที่สุดใน 3 ประเทศนี้ รองลงมาคือลาว และพม่า

2. ผลกระทบของการยกเลิกการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษี

2.1 ผลกระทบโดยรวมของประเทศสมาชิก พบว่าประเทศสมาชิกอาเซียนทุกประเทศจะได้รับประโยชน์จากการยกเลิกการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษี โดยประเทศอินโดนีเซียจะมีอัตราการเจริญเติบโตของรายได้สูงถึงร้อยละ 7

2.2 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในภาคการผลิตนั้นสินค้าที่มีผลผลิตเพิ่มขึ้นสูง ได้แก่ สินค้าข้าวแปรรูป น้ำตาล ยานยนต์และส่วนประกอบ และเครื่องจักรในการขนส่ง แต่ก็มีบางภาคการผลิตที่ทำให้ผลผลิตลดลง เช่น ผลิตภัณฑ์อาหารและพืชไร่ สำหรับภาคอุตสาหกรรมนั้นได้รับผลกระทบในด้านลบ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมสิ่งทอ ที่ได้รับการโจมตีจากอุตสาหกรรมของประเทศอินโดนีเซีย

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2006) ได้ทำการศึกษาถึงผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไทย-สหรัฐอเมริกาที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของทั้ง 2 ประเทศด้วยแบบจำลอง GTAP ผลการศึกษาพบว่า การจัดทำความตกลงการค้าเสรีไทย-สหรัฐฯ มีผลให้ระดับรายได้ประชาชาติของประเทศไทยเพิ่มขึ้น

แต่ไม่มากนัก ประมาณร้อยละ 1.84 หรือปีละร้อยละ 0.3 เท่านั้น และแน่นอนว่า ผลกระทบที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของสหรัฐฯ นั้น น้อยกว่าประเทศไทย เนื่องจากเศรษฐกิจสหรัฐฯ มีขนาดใหญ่กว่าเศรษฐกิจไทยมาก และไทยมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจสหรัฐฯ น้อยกว่าที่สหรัฐฯ มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของไทย

2.2.2 งานศึกษาในต่างประเทศ

งานศึกษาในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 หัวข้อ คืองานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ และงานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติและอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

1. งานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ

หนึ่งในผู้บุกเบิกแบบจำลอง Gravity เพื่อใช้ในการศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ คือ Bergstrand (1985) โดยแบบที่เขาใช้ทำการศึกษา เป็นดังนี้

$$PX_{ij} = \beta_0 (Y_i)^{\beta_1} (Y_j)^{\beta_2} (D_{ij})^{\beta_3} (A_{ij})^{\beta_4} \mu_{ij} \quad (2-7)$$

โดยที่ PX_{ij} คือ มูลค่าการค้าทั้งหมดจากประเทศ i ไปยังประเทศ j

Y_i คือ รายได้ประชาชาติของประเทศ i

D_{ij} คือ ระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ

A_{ij} คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีอาณาเขตร่วมกัน

ในการศึกษาครั้งนี้ Bergstrand (1985) ได้ใส่ตัวแปรหุ่นการเป็นเขตการค้าเสรีเพิ่มเติม จึงทำให้แบบจำลองแตกต่างไปจากแบบจำลองดั้งเดิม (Traditional gravity model) เป็น Augmented gravity model โดยตัวแปรหุ่นเพิ่มเติมขึ้นมา คือ ตัวแปรการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community: EEC) และสมาคมการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association: EFTA) ซึ่งตัวแปรหุ่นดังกล่าว จะมีค่าเป็น 1 เมื่อทั้ง 2 ประเทศเป็นสมาชิกกลุ่มดังกล่าวร่วมกัน ตัวอย่างที่

ทำการศึกษาค้นคว้าได้แก่ กลุ่มประเทศในความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) 15 ประเทศ ใน 4 ปี คือ 1965 1966 1975 และ 1976

$$PX_{ij} = \beta_0 (Y_i)^{\beta_1} (Y_j)^{\beta_2} (D_{ij})^{\beta_3} (A_{ij})^{\beta_4} e^{\beta_5(EEC_{ij})} e^{\beta_5(EFTA_{ij})} \mu_{ij} \quad (2-8)$$

ผลการศึกษาค้นคว้า บ่งชี้ว่า ปัจจัยที่ช่วยเพิ่มปริมาณการค้าระหว่างประเทศ คือระดับรายได้ประชาชาติของทั้ง 2 ประเทศ การมีอาณาเขตร่วมกัน และการเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจยุโรปและสมาคมการค้าเสรียุโรป และปัจจัยระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ จะลดการค้าระหว่างกัน

Sharma and Chue (1998) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของการให้สิทธิทางการค้า (Preferential Trading Arrangement: PTA) ที่มีต่อระดับการค้าระหว่างประเทศเช่นกัน แต่ทำการศึกษาในกลุ่มอาเซียน 5 ประเทศ (อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย) ที่ให้สิทธิทางการค้ากับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนด้วยกันและกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation) ในปี 1980-1995 โดยแบบจำลอง Gravity ที่ใช้ได้เพิ่มเติมตัวแปรมาจากงานของ Bergstrand (1985) คือ ระดับรายได้ประชาชาติต่อหัว และผลการศึกษาค้นคว้า ระดับรายได้ประชาชาติของทั้ง 2 ประเทศที่เพิ่มขึ้น ระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวที่เพิ่มขึ้น ระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศที่ลดลง และการให้สิทธิพิเศษทางการค้ากับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกช่วยเพิ่มระดับการค้าระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนกับประเทศต่างๆ แต่การรวมกลุ่มกันในอาเซียนกลับไม่ทำให้การค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้น

Sudsawasd and Mongsawad (2005) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีต่อระดับการค้าระหว่าง 2 ประเทศ โดยทำการศึกษาในกลุ่มประเทศอาเซียน 5 ประเทศกับ 7 ประเทศอื่นๆที่มีการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี เช่น กลุ่ม MERCUSUR ANZCERTA โดยทำการศึกษาดังแต่ปี 1948-1999 ผลการศึกษาค้นคว้า การก่อตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ ทำให้ปริมาณการค้าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ผลกระทบของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียนได้เพิ่มปริมาณการค้าระหว่างประเทศสมาชิกประมาณร้อยละ 182

มีงานศึกษาทางเศรษฐมิติที่น่าสนใจ ที่ทำการศึกษาผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคีโดยคำนึงถึงความเป็นตัวแปรภายใน (Endogenous) ของตัวแปรหุ่นการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคี หรือก็คือให้ความสำคัญกับการตัดสินใจทางเศรษฐกิจหรือความเป็นไปได้ของการทำข้อตกลงเขต

การค้าเสรี เพื่อศึกษาผลกระทบที่จะมีต่อระดับการค้าระหว่างประเทศที่แท้จริง คืองานของ Baier and Bergstrand (2002,2002) 2 ชิ้น โดยทำการศึกษาประเทศต่างๆ 54 ประเทศ และทำการศึกษาเฉพาะปี 1996 เท่านั้น

Baier and Bergstrand (2002) ได้ทำการเก็บรวบรวมงานศึกษาก่อนหน้าที่ทำการอธิบายถึง ปัจจัยที่จะส่งผลต่อการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี เช่น งานของ Krugman Frankel Stein and Wei เป็นต้น ทั้งนี้ พวกเขาเหล่านี้ได้ศึกษาถึงความเป็นไปได้ของการตัดสินใจของรัฐบาลต่างๆ ในการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี ว่าอยู่ในกรอบของการวิเคราะห์ถึงผลได้และผลเสีย (Welfare gains or losses) โดยรวมต่อทุกประเทศทั้งที่เป็นสมาชิกและไม่เป็นสมาชิก ทั้งนี้การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี ไม่ได้ก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ประเทศเพียงอย่างเดียว หากแต่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสวัสดิการโดยรวมของทุกประเทศด้วย แต่การศึกษาคำนี้ ผลได้หรือผลเสียที่เกิดขึ้นกับประเทศที่ไม่ได้ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีไม่อยู่ในกรอบงานวิจัยครั้งนี้ จึงได้ทำการศึกษาแต่เพียงผลได้ผลเสียที่เกิดขึ้นกับประเทศที่ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี

ทั้งนี้ พวกเขาได้มองถึงโอกาสของการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่าง 2 ประเทศใดๆ ว่า ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ทำให้สวัสดิการที่ได้รับจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น โดยรวบรวมปัจจัยมาจากงานศึกษาอื่นๆ ดังนั้นความน่าจะเป็นในการก่อตั้งเขตการค้าเสรีจึงมีรูปแบบดังนี้

$$\text{Prob}(FTA = 1) = f(\text{Natural, RGDP, DRGDP, Remote, DKL, DROWKL}) \quad (2-9)$$

สามารถแบ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความน่าจะเป็นในการก่อตั้งเขตการค้าเสรีตามลักษณะของผลกระทบได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่ช่วยสร้างการค้า (Trade creation)

1.1 ระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ (Natural_{ij}) ที่ลดลง พวกเขาได้ตั้งชื่อตัวแปรนี้ว่า Natural^1 เนื่องจาก Frankel, Stein and Wei (1993) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวีภาคีของ 2 ประเทศส่วนใหญ่บนโลก คือ ความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ หรือมีระยะห่างกันน้อย

¹ Frankel, Stein and Wei (1993) ได้แยกกลุ่มการค้าภายในภูมิภาค (Trading bloc) ออกเป็น 2 แบบตามต้นทุนค่าขนส่งระหว่างทวีปและภายในทวีป กล่าวคือ เมื่อต้นทุนการขนส่งสินค้าภายในทวีปต่ำหรือมีที่ตั้งของประเทศใกล้เคียงกัน กลุ่มการค้าจะเป็นแบบ Natural แต่

$$\text{Natural}_{ij} = \ln\left(\frac{1}{\text{distance}_{ij}}\right) \quad (2-10)$$

โดยที่ distance_{ij} คือ ระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ

1.2 ขนาดของประเทศที่ใหญ่ ทั้งนี้ ขนาดของประเทศ คือระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริง (Real Gross Domestic Product: RGDP)

$$\text{RGDP}_{ij} = \log\text{RGDP}_i + \log\text{RGDP}_j \quad (2-11)$$

พวกเขาบอกว่า การจะทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่าง 2 ประเทศที่มีขนาดใหญ่จะช่วยเพิ่มปริมาณการค้าและความหลากหลายยิ่งขึ้นกว่าการทำข้อตกลงระหว่าง 2 ประเทศที่มีขนาดเล็ก ดังนั้นถ้าทั้ง 2 ประเทศมีระดับรายได้ประชาชาติที่ใหญ่ขึ้น ผลประโยชน์ที่ได้จากการทำข้อตกลงการค้าเสรีจะเพิ่มขึ้น และจะช่วยเพิ่มโอกาสในการทำข้อตกลงของ 2 ประเทศ

1.3 ความคล้ายคลึงกันของขนาดของ 2 ประเทศ (DRGDP)

$$\text{DRGDP}_{ij} = |\log \text{RGDP}_i - \log \text{RGDP}_j| \quad (2-12)$$

กล่าวคือ เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีขนาดของประเทศที่ใกล้เคียงกัน จะช่วยกระตุ้นให้มีการค้าระหว่าง 2 ประเทศด้วยกันเองมากขึ้น จึงคาดว่ามีสัมประสิทธิ์เป็นลบ

นอกจากนี้ยังได้มีงานของ Michaely (1998) ที่ทำการศึกษาโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีโดยพิจารณาถึงผลได้ผลเสีย (Welfare gains and losses) จากการทำข้อตกลงด้วยเช่นกัน โดยกล่าวว่าการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศที่มีขนาดใหญ่กับประเทศขนาดเล็กจะให้ผลเสียกับประเทศขนาดใหญ่และประเทศขนาดเล็กจะได้ผลได้ และผลการศึกษาก็เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ยิ่ง 2 ประเทศใดมีระดับรายได้ประชาชาติแตกต่างกันมาก โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกันจะยิ่งลดลง เพราะผลได้ผลเสียของ 2 ประเทศมีความแตกต่างมากจนไม่อาจทำการเจรจาตกลงกันได้

ถ้าหากต้นทุนการขนส่งสินค้าระหว่างทวีปต่ำ การก่อตั้งกลุ่มการค้าภายในภูมิภาคจะเป็นแบบ Super-natural และ Krugman ได้กล่าวว่า การกลุ่มการค้าภายในโลกส่วนใหญ่เป็นแบบ Natural

1.4 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยการผลิต (Factor endowment) ของ 2 ประเทศ (*DKL*)

$$DKL_{ij} = \left| \ln \frac{K_i}{L_i} - \ln \frac{K_j}{L_j} \right| \quad (2-13)$$

โดยที่ K คือ มูลค่าทุนอยู่ในรูปตัวเงิน

L คือ จำนวนแรงงาน

2. ปัจจัยที่ลดการเบี่ยงเบนการค้ากับประเทศนอกกลุ่ม (*Trade diverting*)

2.1 ระยะห่างจากประเทศอื่นๆ บนโลก (*Remote*)

$$Remote_{ij} = DCONT_{ij} \times \left\{ \log \left[\frac{\sum_{k=1, k \neq j}^n Dist_{ik}}{N-1} \right] + \log \left[\frac{\sum_{k=1, k \neq i}^n Dist_{jk}}{N-1} \right] \right\} / 2 \quad (2-14)$$

โดยที่ $DCONT$ คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 เมื่อทั้ง 2 ประเทศอยู่ในทวีปเดียวกัน

$\sum_{k=1, k \neq j}^n Dist_{ik}$ คือ ระยะห่างระหว่างประเทศ i กับประเทศอื่นๆที่เหลือบนโลก (The rest of the world) ที่เป็นคู่ค้ากับประเทศ i ยกเว้นประเทศ j

2.2 ความแตกต่างของปัจจัยการผลิต (Factor endowment) ที่มีของ 2 ประเทศกับประเทศอื่นๆที่เป็นคู่ค้า (*DROWKL*)

$$DROWKL_{ij} = \left\{ \log \left[\frac{\sum_{k=1, k \neq i}^n K_k}{\sum_{k=1, k \neq i}^n L_k} \right] - \log \left[\frac{K_i}{L_i} \right] + \log \left[\frac{\sum_{k=1, k \neq j}^n K_k}{\sum_{k=1, k \neq j}^n L_k} \right] - \log \left[\frac{K_j}{L_j} \right] \right\} / 2 \quad (2-15)$$

โดยที่ K_k คือ มูลค่าของทุนของประเทศ k

L_k คือ จำนวนแรงงานของประเทศ k

ในการศึกษานี้ Baier and Bergstrand (2002) ทำการศึกษาโดยใช้ข้อมูลในปี 1996 ใน 54 ประเทศทั่วโลก ตัวแปรตามคือตัวแปรหุ่นของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคี ดังนี้

$$FTA_{ij} = \begin{cases} 1 & \text{if country } i \text{ and } j \text{ formed FTA prior to 1996} \\ 0 & \text{otherwise} \end{cases} \quad (2-16)$$

จากสมการ 2-16 หมายความว่าตัวแปรหุ่นการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคีจะมีค่าเป็น 1 เมื่อประเทศ i กับประเทศ j มีการก่อตั้งเขตการค้าเสรีตั้งแต่อดีตจนถึงปี 1996 และเป็น 0 ถ้าไม่ใช่

ในการประมาณค่าความเป็นไปได้ของการก่อตั้งเขตการค้าเสรี [Prob (FTA = 1)] ใช้วิธี Maximum likelihood และผลการศึกษาเป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้ กล่าวคือ ความใกล้ชิดกันทางภูมิศาสตร์ระหว่าง 2 ประเทศ ความคล้ายคลึงกันของขนาดเศรษฐกิจ ขนาดของเศรษฐกิจ และความแตกต่างของปัจจัยการผลิต ช่วยเพิ่มปริมาณการค้าระหว่าง 2 ประเทศ (More trade creation) และความห่างไกลจากประเทศอื่นๆบนโลก ความแตกต่างของปัจจัยกับประเทศอื่นๆ ช่วยลดความเบี่ยงเบนทางการค้าไปยังประเทศอื่น (Less trade diversion) ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ล้วนส่งผลให้ความเป็นไปได้ในการก่อตั้งเขตการค้าเสรีระหว่าง 2 ประเทศมีมากขึ้น อีกทั้งผลการทดสอบแบบจำลองไพอริบิท ให้ค่า Goodness of fit ประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ หมายความว่า อำนาจ (Power) ของการประมาณการที่ถูกต้อง มี 70 เปอร์เซ็นต์

และต่อมาในปีเดียวกัน Baier and Bergstrand (2002) ได้ต่อยอดจากงานศึกษาก่อนหน้า โดยทำการศึกษาถึงผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ หลังจากที่คำนึงถึงปัญหาความเป็นตัวแปรภายในของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคีแล้ว โดยใช้แบบจำลอง Gravity และกลุ่มตัวอย่างเหมือนงานที่แล้ว คือ ประกอบด้วยประเทศต่างๆ 54 ประเทศ และทำการศึกษาแบบสถิต เฉพาะปี 1996 วิธีการศึกษาใช้วิธี Sample selection ของ Heckman (Heckman procedure) คือ การประมาณแบบ 2 ขั้นตอนเหมือนที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และได้ทำการเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้จากการประมาณแบบจำลอง Gravity โดยไม่คำนึงถึงความเป็นตัวแปรภายในของ FTA ด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary least squares: OLS) กับผลการศึกษาด้วยวิธี Sample selection ของ Heckman

ผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 เหมือนงานศึกษาก่อนหน้า แต่ตัวแปรหุ่นการมีอาณาเขตติดต่อกันกับการใช้ภาษาเดียวกัน ไม่มีนัยสำคัญต่อการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคี ในขั้นต่อมา Baier and Bergstrand (2002) ได้ทำการประเมินถึงผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่าง 2 ประเทศ ด้วยแบบจำลอง Gravity ดังนี้

$$PX_{ij} = \beta_0 (GDP_i GDP_j)^{\beta_1} (POP_i POP_j)^{\beta_2} (DIST_{ij})^{\beta_3} e^{\beta_4 (LANG_{ij})} e^{\beta_5 (ADJ_{ij})} e^{\beta_6 (FTA_{ij})} \varepsilon_{ij} \quad (2-17)$$

โดยที่ PX_{ij} คือ มูลค่าการค้าที่ประเทศ i ส่งออกไปยังประเทศ j และประเทศ j ส่งออกมายังประเทศ i

GDP คือ ระดับรายได้ประชาชาติที่เป็นตัวเงิน

DIST คือ ระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ

LANG คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 เมื่อทั้ง 2 ประเทศใช้ภาษาเดียวกัน

ADJ คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีอาณาเขตติดต่อกัน

FTA คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคี

ผลการศึกษาผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคีของประเทศต่าง 54 ประเทศ ในช่วงเวลา 1996 นั้นด้วยวิธีการของ Heckman นั้น ให้ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปร FTA สูงกว่าการประมาณด้วยแบบจำลอง OLS เห็นได้ว่าการประมาณผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าโดยไม่คำนึงถึงปัญหาที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปริมาณการค้าระหว่างประเทศกับตัวแปรการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี จะทำให้ผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่ำเกินจริง

Magee (2003) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยและผลกระทบของการทำข้อตกลงเพื่อแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางการค้า (Preferential Trade Agreements: PTA) ของประเทศต่างๆ 120 ประเทศ ในช่วงปี 1980-1998 โดยคำนึงถึงความเป็นตัวแปรภายในของ PTA จึงได้ใช้วิธีการประมาณแบบจำลอง Gravity ด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด 2 ขั้น (2-Stage least squares: 2SLS) โดยขั้นแรกทำการประมาณความเป็นไปได้ของการทำ PTA ของประเทศต่างๆ ที่ขึ้นอยู่กับตัวแปรต่างๆ เช่น ระยะห่างระหว่างประเทศ การมีอาณาเขตติดต่อกัน การใช้ภาษาเดียวกัน ความแตกต่างและขนาดของระดับรายได้ประชาชาติต่อหัว การมีปริมาณปัจจัยการผลิต (Factor endowment) ที่ใกล้เคียงกัน เป็นต้น และหลังจากนั้นในขั้นที่สองจะ

ประมาณแบบจำลอง Gravity ซึ่งผลการศึกษาพบว่าความตกลงและข้อผูกพันสิทธิพิเศษทางการค้ามีผลทำให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

2. งานศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติและอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบันนี้ ประเทศต่างๆ มีการติดต่อและพึ่งพาอาศัยกันทางการค้ามากขึ้นเรื่อยๆ จนกล่าวได้ว่าเกือบไม่มีประเทศใดในโลกนี้เลยที่ไม่มีการติดต่อกับประเทศอื่นๆ นักเศรษฐศาสตร์จึงพยายามที่จะใช้ดัชนีเพื่อวัดขนาดของการค้าระหว่างประเทศ เพื่อแสดงความสำคัญของสัดส่วนของภาคการค้าระหว่างประเทศในผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น และแต่ละงานศึกษาก็ให้ความหมายของคำว่าเปิดประเทศที่แตกต่างกันออกไป จึงทำให้การศึกษาถึงเรื่องนี้ยังให้คำตอบที่ไม่แน่ชัด ดังนี้

มีงานศึกษามากมายในต่างประเทศที่ทำการศึกษารื่องผลกระทบของการค้าที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติและอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ มีงานที่น่าสนใจหนึ่งในจำนวนนั้นคือ งานของ Lederman and Maloney (2003) ที่ได้วิเคราะห์ผลกระทบของการค้าใน 65 ประเทศ โดยได้ให้ความหมายของการค้าออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. การมีทรัพยากรธรรมชาติภายในประเทศ (Natural resource abundance) ที่ค่าของตัวแปรแสดงถึงสัดส่วนการส่งออกสินค้าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติต่อรายได้ประชาชาติ

2. การกระจุกตัวของการส่งออกสินค้า (Export concentration) ที่อยู่ในรูปค่าดัชนี Herfindahl มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 มีค่าเป็น 1 เมื่อรายได้ที่ได้จากการส่งออกมาจากสินค้าประเทศเดียว แต่ถ้ารายได้จากการส่งออกมาจากหลายๆ แหล่งสินค้า ดัชนีนี้จะมีค่าเป็นศูนย์

3. การค้าภายในอุตสาหกรรม (Intra-industry trade: IIT) อยู่ในรูปดัชนี มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 แสดงถึงสัดส่วนการค้าสินค้าชนิดหนึ่งๆ ทั้งหมด หักด้วยการส่งออกสินค้าชนิดนั้นสุทธิต่อการค้าสินค้านั้นทั้งหมด ยังมีค่ามากยิ่งหมายความว่า ยิ่งมีการค้าสินค้านั้นๆ มากภายในอุตสาหกรรม ย่อมขยายโอกาสในการค้าระหว่างกันมากขึ้น

แบบจำลองที่ทำการศึกษาเป็นแบบจำลองพลวัต (Dynamic model) ทั้งนี้ Lederman and Maloney (2003) ได้คำนึงถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการมีผลกระทบจำเพาะของประเทศต่างๆ ที่ไม่

สามารถสังเกตได้ (Unobserved country-specific effects) โดยการใช้แบบจำลองที่แสดงถึง Fixed หรือ Variable effects อีกทั้งอาจมีปัญหา Endogeneity ที่แสดงถึงการมีความสัมพันธ์ของตัวแปรอธิบาย (Explain variables) ที่สนใจกับค่าความคลาดเคลื่อน (Error term) ของสมการ จึงได้แก้ปัญหานี้โดยใช้ค่า Lagged ของตัวแปรทางซ้ายมือเป็น Instrument ดังนั้น แบบจำลองที่ได้ เป็นดังนี้

$$\Delta y_{i,t}^* = \gamma \Delta \ln y_{i,t-1} + \beta' \Delta X_{i,t} + \alpha \Delta \tau_{i,t} + \Delta \mu_t + \Delta \varepsilon_{i,t} \quad (2-18)$$

การประมาณสมการ 2-18 จะใช้ Generalized method of moment ตัวประมาณที่สนใจคือ α ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการค้ากับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า การมีทรัพยากรธรรมชาติภายในประเทศไม่มีนัยสำคัญในการอธิบายอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจุกตัวของส่งออกสินค้าทำให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจลดลง เนื่องจากกระบวนการส่งออกของผลกระทบ ที่ไม่ได้ทำให้ความสามารถในการผลิต (Productivity) ของประเทศเพิ่มขึ้น และการค้าภายในอุตสาหกรรมช่วยเพิ่มระดับการเจริญเติบโตอย่างมีนัยสำคัญ สาเหตุอาจเนื่องมาจากการช่วยเพิ่มความสามารถในการผลิตของประเทศ

มีบางงานศึกษาที่ให้คำนิยามของการค้าว่าเป็นระดับการเปิดประเทศ (Openness) ดังนั้นตัวแปรที่แสดงถึงการค้าคือ สัดส่วนปริมาณการค้าของประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติ งานศึกษาที่ใช้ตัวแปรดังกล่าว ได้แก่ งานของ Frankel and Romer (1999) และ Irvin and Tervio (2001)

ทั้งนี้ งานของ Frankel and Romer (1999) ได้คำนึงถึงตัวแปรปริมาณการค้าระหว่างประเทศว่า ไม่ได้เป็นแค่ตัวแปรภายนอก (Exogenous variable) แต่เป็นตัวแปรภายใน (Endogenous variable) ที่อาจมีปัจจัยอื่นมาส่งผลต่อการค้าระหว่างประเทศ และปริมาณการค้าระหว่างประเทศกับรายได้ประชาชาติของประเทศอาจเป็นตัวแปรกำหนดซึ่งกันและกัน ในการประมาณแบบจำลองแรงดึงดูดจึงใช้วิธี Instrumental variable เพื่อแก้ปัญหาคือความสัมพันธ์ภายใน (Endogeneity) และทำการเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้กับการประมาณด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary least square: OLS)

$$\begin{aligned} \ln\left(\frac{\tau_{ij}}{GDP_i}\right) = & a_0 + a_1 \ln D_{ij} + a_2 \ln N_i + a_3 \ln A_i + a_4 \ln N_j + a_5 \ln A_j \\ & + a_6(L_i + L_j) + a_7 B_{ij} + a_8 B_{ij} \ln D_{ij} + a_9 B_{ij} \ln N_i + a_{10} B_{ij} \ln A_i \\ & + a_{11} B_{ij} \ln N_j + a_{12} B_{ij} \ln A_j + a_{13} B_{ij}(L_i + L_j) + e_{ij} \end{aligned} \quad (2-19)$$

- โดยที่ D_{ij} คือ ระยะห่างระหว่างประเทศ i กับประเทศ j
- N คือ จำนวนประชากร
- A คือ อาณาเขตพื้นที่
- L คือ ตัวแปรหุ่นที่แสดงถึงพื้นที่โดยรอบของประเทศว่ามีอาณาเขตติดต่อกับประเทศอื่น
- B คือ ตัวแปรหุ่นที่แสดงถึงการมีอาณาเขตติดต่อกันระหว่าง 2 ประเทศ

ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรลักษณะภูมิศาสตร์กายภาพเหล่านี้มีนัยสำคัญในการอธิบายระดับการค้าแบบทวิภาคีของ 2 ประเทศ

ในขั้นต่อมา Frankel and Romer (1999) ได้ทำการประมาณผลกระทบของระดับการค้าทวิภาคีที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการประมาณในสมการที่ 2-19 มาเป็นตัวแปรเครื่องมือ (Instrument) ของการค้าระหว่าง 2 ประเทศแทนในสมการรายได้ประชาชาติ

$$\ln Y_i = a + bT_i + c_1 \ln N_i + c_2 \ln A_i + u_i \quad (2-20)$$

ผลการศึกษาพบว่า การประมาณผลกระทบของการเปิดประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความเป็นตัวแปรภายในของระดับการค้าระหว่างประเทศจะทำให้ผลกระทบของระดับการค้าที่มีต่อรายได้ประชาชาติที่เพิ่มขึ้นนั้นมากเกินจริง (Overstate)

มีงานศึกษาที่ได้คำนึงถึงความเป็นตัวแปรภายในของปริมาณการค้าระหว่างประเทศเช่นเดียวกับงานของ Frankel and Romer (1999) แต่วิธีการศึกษาแตกต่างกัน นั่นคืองานของ Irvin and Tervio (2001) โดยวิธีการศึกษาที่พวกเขานำมาใช้คือวิธีกำลังสองน้อยที่สุดสองขั้น (2-stage least squares: 2SLS) โดยในขั้นแรกพวกเขาสร้างเครื่องมือ (Instrument) ปริมาณการค้าระหว่างประเทศจากแบบจำลองแรงดึงดูดที่มีปัจจัยทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนด สาเหตุที่ใช้ตัวแปรดังกล่าว เนื่องจากตัวแปรอิสระเหล่านี้ไม่มีผลในการกำหนดระดับรายได้ประชาชาติหรือระดับรายได้ประชาชาติไม่ส่งผลต่อตัวแปรทางภูมิศาสตร์ ดังนั้นแบบจำลองแรงดึงดูดจึงคล้ายกับแบบจำลองแรงดึงดูดของ Frankel and Romer (1999) ดังนี้

$$\ln\left(\frac{\tau_{ij}}{GDP_i}\right) = a_0 + a_1 \ln D_{ij} + a_2 \ln N_i + a_3 \ln A_i + a_4 \ln N_j + a_5 \ln A_j + a_6(L_i + L_j) + a_7 B_{ij} + \varpi_{ij} \quad (2-21)$$

หลังจากนั้นสร้างเครื่องมือตัวแปรการค้าของประเทศโดยรวมค่าคาดการณ์ (Predicted values) การค้าระหว่างประเทศของทุกประเทศ i ที่ทำการค้ากับทุกประเทศ j

$$\hat{T}_i = \sum_{j \neq i} \exp(\hat{\tau}_{ij}) \quad (2-22)$$

โดยที่ $\hat{\tau}_{ij}$ คือ Fitted value ที่ได้จากสมการ 2-22

เมื่อได้ตัวแปรเครื่องมือ (Instrument) การค้าระหว่างประเทศของทุกตัวอย่าง i แล้ว จึงทำการประมาณแบบจำลองรายได้ประชาชาติด้วยวิธี 2SLS โดยทั้ง 2 สมการเป็นดังนี้

$$\log(T_i / GDP_i) = c_0 + c_1(\hat{T}_i) + c_2 \log(area_i) + c_3 \log(pop_{it}) + \theta_{it} \quad (2-23)$$

$$\log(GDP_i / pop_i) = d_0 + d_1(\tilde{T}_i) + d_2 \log(area_i) + d_3 \log(pop_{it}) + \zeta_{it} \quad (2-24)$$

โดยที่ \tilde{T}_i คือ Fitted value ของสมการ 2-23

ผลการศึกษาพบว่าอิทธิพลของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวนั้น หากประมาณผลกระทบด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด 2 ชั้น (2SLS) แล้วอิทธิพลของปริมาณการค้าระหว่างประเทศมีมากกว่าการประมาณแบบจำลองด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (OLS) ประมาณ 2.3 เท่า โดยเฉลี่ย

นอกเหนือวิธีการศึกษาข้างต้นแล้วมีงานศึกษาใช้วิธีการอื่นที่เป็นที่นิยมกันมากอีกด้วย นั่นคือการใช้แบบจำลอง GTAP (Global Trade Analysis Program) ซึ่งเป็นแบบจำลองคำนวณดุลยภาพทั่วไปแบบหลายประเทศ (Multi-region Computable General Equilibrium) งานศึกษาที่ใช้วิธีการดังกล่าว คือ งานของ Nakajima (2002) ที่ทำการศึกษาผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวีภาควิชาค้าระหว่างประเทศเกาหลีและญี่ปุ่นที่มีผลต่อระดับรายได้ประชาชาติทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบในระยะสั้นที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงมีไม่ค่อนมากนัก กล่าวคือทำให้รายได้ที่แท้จริงของเกาหลีเพิ่มขึ้น 0.29 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่ญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นแค่ 0.22 เปอร์เซ็นต์

ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการขาดกำแพงภาษี ทำให้อัตราผลตอบแทนของทุนในประเทศเกาหลีเพิ่มขึ้น เป็นเหตุให้มีทุนไหลเข้าเป็นจำนวนมาก แต่ผลกระทบในระยะสั้นนี้ มีไม่ค่อนมากในประเทศญี่ปุ่น

สำหรับผลกระทบในระยะยาวนั้น ทำให้ระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของเกาหลีเพิ่มขึ้นกว่าประเทศญี่ปุ่น คือ เพิ่มขึ้น 1.09 เปอร์เซนต์ ทั้งนี้ผลกระทบนี้มาจากบทบาทการสะสมทุน ที่ทำให้เกิดการลงทุนเพิ่มมากขึ้นในประเทศเกาหลี

เห็นได้ว่าการประมาณผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติแตกต่างกันออกไป บ้างก็ว่าทำให้ระดับรายได้ประชาชาติหรืออัตราการเติบโตของประเทศเพิ่มขึ้น เช่นงานของ Jeffrey et al (1996) Frankel and Romer (1999) Irvin and Tervio (2001) และ Nakajima (2002) แต่งานของ Lederman and Maloney (2003) กลับหาข้อสรุปไม่ได้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการนิยามหรือระบุความหมายของคำว่าการค้าที่แตกต่างกันออกไป ทำให้ช่องทางการส่งผ่านของผลกระทบของการค้าที่มีรายได้ประชาชาติอาจแตกต่างกัน ดังนั้นคำตอบสำหรับคำถามนี้จึงเปิดกว้างให้กับงานศึกษาใหม่ๆ

ดังนั้น ในการศึกษาถึงปัจจัยและผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ และผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติในครั้งนี้ จะทำการศึกษาตามรูปแบบงานของ Baier and Bergstrand (2002) และตัวแปรส่วนหนึ่งมาจากงานของ Magee (2003) แต่มีข้อแตกต่าง คือ จะทำการศึกษาโดยเปรียบเทียบระหว่างการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ทำการกับประเทศอื่นๆ นอกกลุ่ม และมีมิติเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจาก การตัดสินใจทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของประเทศหนึ่งๆ ในเวลาหนึ่งๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะเศรษฐกิจในปีนั้นเป็นสำคัญ อีกทั้งยังได้ทำการศึกษาผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของประเทศโดยเปรียบเทียบกับการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศนอกภูมิภาค โดยทำการศึกษาตามงานของ Frankel and Romer (1999) และ Irvin and Tervio (2001)

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกต่อปริมาณการค้าภายในภูมิภาคด้วยแบบจำลอง Sample Selection Model ของ Heckman และศึกษาผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ ด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด 2 ขั้น (2-Stage Least Squares: 2SLS) และสุดท้ายทำการเปรียบเทียบปัจจัยและผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคกับการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคกับประเทศนอกภูมิภาค

ในการศึกษารั้งนี้ ข้อมูลมีลักษณะเป็น Panel data จะทำการศึกษาประเทศต่างๆ 20 ประเทศ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1991 ถึง 2005 โดยสามารถแบ่งกลุ่มประเทศได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออก 11 ประเทศ ได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย จีน อินเดีย อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ มาเลเซีย นิวซีแลนด์ ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย
2. ประเทศนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออก 9 ประเทศ ได้แก่ ประเทศบังกลาเทศ แคนาดา ชิลี จอร์แดน เม็กซิโก นอร์เวย์ ศรีลังกา สวิตเซอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา

ลำดับขั้นตอนการศึกษา ได้แก่ การรวบรวมข้อมูล การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก การประเมินผลกระทบของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออก การประเมินผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออก และเปรียบเทียบปัจจัยและผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างการทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค และเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติระหว่างปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับปริมาณการค้าของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค

3.1 การรวบรวมข้อมูล

ขั้นเริ่มต้นของการศึกษาคือการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) และข้อมูลเป็น Panel data คือจะมีลักษณะของอนุกรมเวลา (Time series) และภาคตัดขวาง (Cross-section) โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลต่างๆ ดังนี้

3.1.1 ข้อมูลการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

การจัดตั้งเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreements) คือ การจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศสมาชิก WTO ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติมาตราที่ 24 และ Enabling Clause (Differential and More Favorable Treatment Reciprocity and Fuller Participation of Developing Countries) ของความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade: GATT) โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลจากรายงานจำนวนการทำข้อตกลงการค้าเสรีขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย และองค์การสหประชาชาติประจำภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific: UNESCAP)

3.1.2 ข้อมูลระยะห่างระหว่างประเทศ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ข้อมูลระยะห่างระหว่างเมืองหลวงของแต่ละประเทศ เป็นตัวแปรที่สะท้อนถึงต้นทุนค่าขนส่งระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการกำหนดความเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีและปริมาณการค้าระหว่างประเทศ โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลจาก <http://www.indo.com/cgi-bin/dist>

3.1.3 ข้อมูลระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริง

ระดับรายได้ประชาชาติเป็นตัวแปรที่บ่งบอกถึงขนาดทางเศรษฐกิจของประเทศ อันเป็นปัจจัยที่มีผลต่อทั้งความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีและปริมาณการค้าระหว่างประเทศ โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN)

3.1.4 ข้อมูลปัจจัยการผลิต (Factor endowment)

จากงานศึกษาของ Magee (2003) ได้ใช้ตัวแปรหุ่นมีค่าเป็น 1 เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีระดับรายได้ ประชาชาติต่อหัวอยู่ข้างเดียวกันเมื่อเทียบกับมัธยฐานของระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวของโลก โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF)

3.1.5 ข้อมูลปริมาณการค้าระหว่างประเทศ

ปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่างๆ มีแหล่งที่มาของข้อมูลจาก Direction of Trade ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) และทำให้อยู่ในรูปมูลค่าที่แท้จริงโดยการปรับด้วย GDP deflator

3.1.6 ข้อมูลจำนวนประชากร

จำนวนประชากรของประเทศผู้นำเข้าและส่งออก เป็นหนึ่งในตัวแปรที่แสดงถึงขนาดของประเทศ และบ่งบอกถึงระดับของอุปสงค์ในสินค้านำเข้าและอุปทานในสินค้าส่งออก โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลจาก World Economic Outlook, 2007

3.1.7 ข้อมูลอาณาเขตพื้นที่

อาณาเขตพื้นที่เป็นอีกหนึ่งตัวแปรที่แสดงขนาดของประเทศและสามารถบอกเป็นนัยได้ถึงปริมาณทุนของประเทศ โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลจาก www.countryreports.org

3.1.8 ข้อมูลการมีอาณาเขตติดต่อกัน

การที่ 2 ประเทศใดๆ มีอาณาเขตของประเทศติดต่อกัน ย่อมสะท้อนถึงการมีต้นทุนการขนส่งสินค้านำเข้าและส่งออกที่ต่ำ ซึ่งจะช่วยให้ปริมาณการค้าระหว่างกัน โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลจาก แผนที่โลก

3.2 การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA)

สาเหตุที่ใช้แบบจำลอง Heckman 2-stage procedure เนื่องจากงานศึกษาที่วิเคราะห์ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีส่วนใหญ่มักประสบปัญหาความสัมพันธ์ภายใน (Endogeneity problem) โดยปัญหา Endogeneity ในการวิเคราะห์ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศด้วยแบบจำลอง Gravity เกิดขึ้นในกรณีตัวแปรต้นมีความสัมพันธ์กับค่าความคลาดเคลื่อนของแบบจำลอง นั่นคือ ตัวแปร FTA มีความสัมพันธ์กับค่าความคลาดเคลื่อน และการวิเคราะห์โดยละเอียดปัญหานี้อาจทำให้ผลการศึกษาคลาดเคลื่อนแบบ Omitted variables bias ได้

เพื่อหาสาเหตุของปัญหา Endogeneity ในแบบจำลอง Gravity ควรเริ่มด้วยการหาปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ซึ่งจากงานศึกษาของ Baier and Bergstrand (2002) ได้บอกว่า คู่ประเทศที่จัดตั้งเขตการค้าเสรีกัน มีแนวโน้มที่จะมีลักษณะทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการได้รับผลได้ทางสวัสดิการจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรี เช่น 2 ประเทศมีแนวโน้มจัดตั้งเขตการค้าเสรี เมื่อมีระดับรายได้ประชาชาติสูงและใกล้เคียงกัน ตั้งอยู่ใกล้กันแต่ห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ และมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัย (Factor endowment) แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีนี้สามารถสังเกตได้ (Observable) และเป็นปัจจัยเดียวกันกับที่ส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นด้วย นั่นคือ คู่ประเทศส่วนใหญ่มีการเลือก (Chosen well) ที่จะจัดตั้งเขตการค้าเสรีโดยพิจารณาจากปัจจัยที่ช่วยเพิ่มผลได้ทางสวัสดิการอันเนื่องมาจากการสร้างปริมาณการค้า (Trade creation) หรือลดผลเสียทางสวัสดิการอันเนื่องมาจากการเบี่ยงเบนทางการค้า (Trade diversion) นั่นเอง

แต่มีบางปัจจัยที่ส่งผลต่อทั้งโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีและปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่ไม่สามารถสังเกต (Unobservable) หรือพิจารณาด้วยแบบจำลอง Gravity ได้ เช่น ข้อจำกัดการขนส่งสินค้าภายในประเทศหรือมาตรการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษี (Non-tariff barriers) ซึ่งส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศลดลง (ค่าความคลาดเคลื่อนกับปริมาณการค้าระหว่างประเทศประเทศในแบบจำลอง Gravity มีความสัมพันธ์เป็นลบ) ดังนั้น โอกาสที่รัฐบาลของ 2 ประเทศเลือกทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีจะมีสูง ถ้าพวกเขาคาดว่า การจัดตั้งเขตการค้าเสรีจะรวมไปถึงการยกเลิกข้อจำกัดภายในประเทศด้วย นั่นคือ ถ้าระดับข้อจำกัดภายในประเทศยิ่งสูงเท่าใด การยกเลิกข้อจำกัดดังกล่าวยิ่งให้ผลได้ทางสวัสดิการเพิ่มขึ้นเท่านั้น โอกาสที่รัฐบาลของ 2 ประเทศจะจัดตั้งเขตการค้าเสรียิ่งจึงสูงขึ้น กล่าวได้ว่า

ความสัมพันธ์ระหว่างข้อจำกัดภายในประเทศ (ค่าความคลาดเคลื่อน) กับโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรี (ตัวแปรต้นในแบบจำลอง Gravity) จึงเป็นบวก แต่ข้อจำกัดดังกล่าวกลับส่งผลลบต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ

การวิเคราะห์อิทธิพลของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศโดยไม่คำนึงถึงปัญหานี้ อาจให้ค่าการศึกษาที่น้อยเกินไป (Underestimate) Heckman จึงเสนอการวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา Endogeneity ด้วย Sample selection model และในการศึกษาถึงปัจจัยและผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในครั้งนี้ คาดว่าสาเหตุข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญของปัญหา Endogeneity ในแบบจำลอง Gravity

การจัดตั้งเขตการค้าเสรี สามารถแบ่งคู่ประเทศต่างๆ ออกเป็น 2 กลุ่มหรือเป็นสองทางเลือก (Binary choice) ที่มีลักษณะแตกต่างกัน คือ

1. คู่ประเทศที่ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี
2. คู่ประเทศที่ไม่ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี

สมการการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ ในรูปแบบจำลองโพรบิต คือ

$$fta_{ijt} = Z_{ijt}\gamma + v_{ijt} \quad (3-1)$$

โดยที่ Z_{ijt} คือ เวกเตอร์ของตัวแปรอธิบายที่จะส่งผลต่อความพอใจของรัฐบาลในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

γ คือ เวกเตอร์ของค่าสัมประสิทธิ์

fta_{ijt} คือ ตัวแปรแฝงเป็นตัวแปรที่เราไม่สามารถจะสังเกตได้ (Unobservable latent variable) ในที่นี้ อาจหมายถึงความได้ระดับความพอใจของรัฐบาลในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่สิ่งที่เราจะสังเกตได้ คือตัวแปรหุ่น (Dummy variable) FTA_{ijt} ซึ่ง

$$FTA_{ijt} = \begin{cases} 1 & \text{if } fta_{ijt} > 0 \\ 0 & \text{if } fta_{ijt} \leq 0 \end{cases} \quad (3-2)$$

โดยที่ FTA_{ijt} คือ ตัวแปรที่สามารถสังเกตได้ (Observable) มีค่าเป็น 1 เมื่อ ประเทศ i กับ ประเทศ j มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ในปี t

fta_{ijt} คือ ตัวแปรแฝง ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวแปร Z_{ijt}

เราสามารถเขียนสมการความน่าจะเป็นของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีได้ดังนี้

$$P(FTA_{ijt} = 1 | Z_{ijt}) = P(fta > 0 | Z_{ijt}) = \Phi(Z_{ijt}\gamma + v_{ijt}) \quad (3-3)$$

โดยที่ $\Phi(\cdot)$ คือ ฟังก์ชันการแจกแจงสะสมแบบปกติมาตรฐาน (Standard normal cumulative distribution function: cdf)

ทั้งนี้ ได้นำแบบจำลองโพรบิต (Probit) และตัวแปรมาจากงานศึกษาของ Baier and Bergstrand (2002) และ Magee (2003) โดยแบบจำลองที่ใช้ศึกษาเป็นดังนี้

$$FTA_{ijt} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{Dist}_{ij} + \alpha_2 \text{Remote}_{ij} + \alpha_3 \text{RGDP}_{ijt} + \alpha_4 \text{DRGDP}_{ijt} + \alpha_5 \text{SAMEKL}_{ijt} + \mu_{ijt} \quad (3-4)$$

โดยที่ i, j คือ ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

FTA_{ijt} คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 ถ้าประเทศ i กับประเทศ j มีจัดตั้งเขตการค้าเสรีทั้งแบบทวิภาคี (Bilateral FTA) หรือการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแบบกลุ่ม (Regional FTA) ในปี t

Dist_{ij} คือ ค่า log ของระยะห่างระหว่างเมืองหลวงของประเทศ i กับประเทศ j

Remote_{ij} คือ ระยะห่างโดยเฉลี่ยของ 2 ประเทศกับประเทศคู่ค้าอื่นๆ

RGDP_{ijt} คือ ผลรวมของ log GDP ของประเทศ i กับประเทศ j ในปี t

DRGDP_{ijt} คือ ค่าสัมบูรณ์ของความแตกต่างระหว่าง log ของ GDP ของประเทศ i กับประเทศ j ในปี t

$SAMEKL_{ijt}$ คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 เมื่อประเทศ i และประเทศ j มีระดับรายได้ ประชาชาติต่อหัวอยู่ข้างเดียวกันเมื่อเทียบกับระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวมัธยฐานของโลก ในปี t

วิธีการวิเคราะห์ คือ Heckman 2-stage procedure โดยในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์เพื่อหาค่า Invert's Mills ratio หรือ Hazard rate เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ขั้นตอนที่ 2 ต่อไป

การทดสอบสมมติฐานปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี มี 5 ข้อ ดังนี้

สมมติฐาน 1 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีระยะห่างระหว่างกันลดลง ($Dist_{ij}$) โดยระยะห่างระหว่างเมืองหลวงของประเทศวัดอยู่ในรูปไมล์ คาดว่ามีสัมประสิทธิ์เป็นลบ

สมมติฐาน 2 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อทั้ง 2 ประเทศห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ มากขึ้น

รูปแบบของตัวแปรเป็นดังนี้

$$Remote_{ij} = DCONT_{ij} \times \left\{ \log \left(\frac{\sum_{k=1, k \neq j}^n Dist_{ik}}{N-1} \right) + \log \left(\frac{\sum_{k=1, k \neq i}^n Dist_{jk}}{N-1} \right) \right\} / 2 \quad (3-5)$$

โดยที่ $DCONT$ คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 เมื่อประเทศ i กับ j อยู่ในทวีปเดียวกัน

$\sum_{k=1, k \neq j}^n Dist_{ik}$ คือ ระยะห่างระหว่างประเทศ i กับประเทศคู่ค้า 20 อันดับแรก ยกเว้น ประเทศ j

คาดว่ามีความสัมพันธ์เป็นบวก นั่นคือถ้าทั้ง 2 ประเทศอยู่ห่างจากประเทศอื่นๆ มากขึ้น จะช่วยเพิ่มโอกาสในการก่อตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกัน

สมมติฐาน 3 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของ 2 ประเทศเพิ่มขึ้น

รูปแบบของตัวแปรเป็นดังนี้

$$RGDP_{ijt} = \log RGDP_{it} + \log RGDP_{jt} \quad (3-6)$$

โดยที่ RGDP คือ ระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริง (Real GDP)

คาดว่ามีความสัมพันธ์เป็นบวก นั่นคือ เมื่อทั้ง 2 ประเทศต่างมีระดับรายได้ประชาชาติสูงขึ้น การค้าระหว่างกันจึงมีปริมาณมากและมีความหลากหลายมากกว่าการค้าระหว่าง 2 ประเทศที่มีระดับรายได้ประชาชาติต่ำ ดังนั้นโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีจึงคาดว่าจะเพิ่มขึ้นหากระดับรายได้ประชาชาติรวมของ 2 ประเทศสูงขึ้น

สมมติฐาน 4 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของ 2 ประเทศมีความแตกต่างกันลดลง

รูปแบบของตัวแปรเป็นดังนี้

$$DRGDP_{ijt} = |\log RGDP_{it} - \log RGDP_{jt}| \quad (3-7)$$

คาดว่ามีความสัมพันธ์เป็นลบ กล่าวคือ เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีรายได้ประชาชาติที่ใกล้เคียงกัน จะช่วยกระตุ้นให้มีการค้าระหว่าง 2 ประเทศด้วยตนเองมากขึ้น

สมมติฐาน 5 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีลดลง เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้จะระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวเป็นตัวแปรแทนความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัย (Factor endowment) และคาดว่ามีความสัมพันธ์เป็นลบ นั่นคือ ถ้าทั้ง 2 ประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยที่แตกต่างกัน ย่อมแสดงถึงทั้ง 2 ประเทศต่างมีความได้เปรียบในการผลิตโดยเปรียบเทียบ (Comparative advantage) เป็นการกระตุ้นให้มีการค้าระหว่างกันมากขึ้นและช่วยเพิ่มโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

ในขั้นตอนนี้จะทำการประมาณด้วยวิธีความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) สิ่งที่ต้องการจากการประมาณในขั้นตอนนี้ คือค่าของ Inverse Mill's ratio หรือ Hazard rate $\{FTA[\phi(\cdot)/\Phi(\cdot)] - (1 - FTA)[- \phi(\cdot)/1 - \Phi(\cdot)]\}$

Inverse Mill's ratio หรือ Hazard rate เป็นค่าของตัวแปรเครื่องมือที่ Heckman ใช้ในการควบคุมปัญหา Endogeneity อันเนื่องมาจาก Selection (omitted variables) bias โดยที่ $\phi(\cdot) = \phi(Z_{ijt}, \gamma)$ คือ pdf แบบปกติมาตรฐาน (Standard normal probability density function : pdf) และ $\Phi(\cdot) = \Phi(Z_{ijt})$ คือ ฟังก์ชันการแจกแจงสะสมแบบปกติมาตรฐาน (Standard normal cumulative distribution function: cdf) ดังนั้น $FTA[\phi(\cdot)/\Phi(\cdot)]$ จึงหมายถึง สัดส่วนค่าความเป็นไปได้ของตัวอย่างที่จัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อค่าความเป็นไปได้สะสมของตัวอย่างที่จัดตั้งเขตการค้าเสรีทั้งหมด และ $(1 - FTA)[- \phi(\cdot)/1 - \Phi(\cdot)]$ หมายถึงสัดส่วนค่าความเป็นไปได้ของตัวอย่างที่ไม่จัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อค่าความเป็นไปได้สะสมของตัวอย่างที่ไม่จัดตั้งเขตการค้าเสรีทั้งหมด

3.3 การประเมินผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ

ในการศึกษาขั้นตอนนี้เป็นการนำค่าของ Inverse Mill's ratio ที่ได้จากขั้นตอนที่แล้วมาใส่ในแบบจำลองผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้แบบจำลอง Augmented Gravity model ดังนี้

$$\ln T_{ijt} = \beta_0 + \beta_1 \ln GDP_{it} + \beta_2 \ln GDP_{jt} + \beta_3 \ln Pop_{it} + \beta_4 \ln Pop_{jt} + \beta_5 A_i + \beta_6 A_j + \beta_7 Dist_{ij} + \beta_8 Adj_{ij} + \beta_9 FTA_{ijt} + \beta_{10} \left\{ FTA \left[\frac{\phi(\cdot)}{\Phi(\cdot)} \right] - (1 - FTA) \left[\frac{-\phi(\cdot)}{1 - \Phi(\cdot)} \right] \right\} + u_{ijt} \quad (3-8)$$

- โดยที่ T_{ijt} คือ มูลค่าการส่งออกสินค้าจากประเทศ i ไปยังประเทศ j ในปี t
- GDP คือ รายได้ประชาชาติที่แท้จริง
- Pop คือ จำนวนประชากร
- A คือ อาณาเขตพื้นที่ อยู่ในรูปตารางไมล์
- Dist คือ ระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ อยู่ในรูปไมล์
- Adj คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 ถ้าทั้ง 2 ประเทศมีอาณาเขตติดต่อกัน
- FTA_{ijt} คือ ตัวแปรหุ่น มีค่าเป็น 1 ถ้าในปี t ประเทศ i กับประเทศ j มีการทำข้อตกลง เขตการค้าเสรีแบบทวิภาคี (Bilateral FTA) และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแบบกลุ่ม (Regional FTA)

$$FTA \left[\frac{\phi(.)}{\Phi(.)} \right] - (1 - FTA) \left[\frac{-\phi(.)}{1 - \Phi(.)} \right] \text{ คือ Inverse Mill's ratio หรือ Hazard rate}$$

เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็น Panel data ซึ่งเป็นข้อมูลร่วมอนุกรมเวลา (Time-series) และภาคตัดขวาง (Cross section) การวิเคราะห์ข้อมูลจึงมีอิทธิพลจากตัวอย่าง (Individual specific effects) และอิทธิพลจากเวลา (Time effects) เข้ามาเกี่ยวข้อง วิธีที่ใช้ในการวิเคราะห์จึงต้องใช้วิธี Pooled least squares ซึ่งมีแบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์ 2 ประเภท คือ Fixed effects model และ Random effects model

Fixed effects model จะมีข้อสมมติให้ค่าคงที่ (Intercept) ของสมการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละประเทศและ/หรือในแต่ละช่วงเวลา เนื่องจากอิทธิพลของ Individual specific effects และ Time effects และความแตกต่างนี้สามารถถูกแสดงได้ด้วยค่าคงที่ (Constant) ต่างๆ ดังนั้น ค่า Individual specific effects และ Time effects ที่ได้จากการวิเคราะห์จึงเป็นค่าที่เบี่ยงเบนไปจากค่าเฉลี่ย ในการประมาณจึงจำเป็นต้องใส่ตัวแปรหุ่นที่แสดงความเป็นตัวอย่างแต่ละตัวหรือแต่ละช่วงเวลา ทำให้การประมาณด้วยวิธีนี้ ถูกเรียกอีกอย่างได้ว่า Least squares dummy variable หรือ LSDV อีกทั้งยังมีข้อสมมติฐานสำคัญทางสถิติว่าจะใช้ Fixed effects model ได้หรือไม่ นั่นคือ Individual effects ต้องมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ

$$Y_{it} = \beta X_{it} + \nu_i + \gamma_t + \varepsilon_{it} \quad (3-9)$$

โดยที่ ν_i คือ Individual specific effects ที่ผันแปรไปตามตัวอย่าง แต่ไม่ผันแปรตามเวลา
 γ_t คือ Time effects ที่มีค่าเท่ากันในทุกตัวอย่าง แต่ผันแปรตามเวลา

เมื่อวิเคราะห์ด้วยวิธี Fixed effects model ก็คือการรวม Individual specific effects และ time effects เข้าไปในค่าคงที่ (Intercept) การวิเคราะห์ด้วยวิธีนี้จึงให้ค่าคงที่ที่มีหลายค่า

Random effects model เป็นการสมมติให้ความแตกต่างในค่าคงที่ของสมการเป็น Random และถูกรวมเข้าไปเป็นองค์ประกอบของ Error term ในการวิเคราะห์จึงเรียกได้อีกอย่างว่า Error component model หรือ ECM และสมมติฐานสำคัญของวิธีนี้คือ Individual specific effects ต้องไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ

$$Y_{it} = \beta X_{it} + \omega_{it} \quad (3-10)$$

โดยที่ $\omega_{it} = \nu_i + \gamma_t + \varepsilon_{it}$

ในการตัดสินใจทำการประมาณ Pooled least squares ด้วยวิธี Fixed effects model หรือ Random effects model สามารถทดสอบด้วย Hausman test ซึ่งมีสมมติฐานดังนี้

H_0 : Individual effects ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (ใช้ Random effects model)

H_1 : Individual effects มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (ใช้ Fixed effect model)

การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศด้วยแบบจำลอง Gravity มีสมมติฐานดังนี้

สมมติฐาน 1 การเพิ่มขึ้นของระดับรายได้ประชาชาติของประเทศผู้ส่งออก มีผลให้มูลค่าการส่งออกเพิ่มมากขึ้น เพราะเมื่อขนาดประเทศผู้ส่งออกใหญ่ขึ้น ย่อมหมายถึงอุปทานในสินค้าของประเทศเพิ่มขึ้น สามารถส่งออกได้มากขึ้นตามไปด้วย

สมมติฐาน 2 การเพิ่มขึ้นระดับรายได้ประชาชาติของประเทศผู้นำเข้า มีผลให้มูลค่าการส่งออกของประเทศผู้ส่งออกเพิ่มขึ้น เพราะขนาดประเทศที่ใหญ่ขึ้น ย่อมหมายถึงอุปสงค์ในสินค้าของประเทศใน ประเทศ ทำให้ต้องมีการนำเข้าสินค้ามากขึ้น

สมมติฐาน 3 การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรของประเทศผู้ส่งออก มีผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากจำนวนประชากรเป็นตัวแปรแสดงขนาดของประเทศ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรประเทศผู้ส่งออก แสดงถึงการเพิ่มขึ้นของอุปทานในสินค้า และมีผลให้ประเทศสามารถส่งออกสินค้าได้มากขึ้น

สมมติฐาน 4 การเพิ่มขึ้นการจำนวนประชากรของประเทศผู้นำเข้า มีผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากจำนวนประชากรของประเทศคู่ค้าเป็นตัวแปรแสดงขนาดของประเทศ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรย่อมหมายถึงการเพิ่มขึ้นอุปสงค์ในสินค้า และมีผลให้ประเทศสามารถส่งออกสินค้าได้มากขึ้น

สมมติฐาน 5 การมีอาณาเขตที่กว้างขวางของประเทศ ย่อมแสดงถึงการมีจำนวนปัจจัยการผลิตที่มากซึ่งจะมีผลให้การค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น

สมมติฐาน 6 การมีอาณาเขตที่กว้างขวางของประเทศคู่ค้า ย่อมแสดงถึงการขนาดของประเทศที่ใหญ่และความต้องการของประชากรที่หลากหลายซึ่งจะมีผลให้มีความต้องการในสินค้านำเข้าเพิ่มมากขึ้น

สมมติฐาน 7 ระยะห่างระหว่างประเทศผู้นำเข้าและส่งออกที่เพิ่มมากขึ้น มีผลให้การค้าระหว่าง 2 ประเทศลดลง เนื่องจากระยะห่างเป็นตัวแปรที่สะท้อนได้ถึงต้นทุนค่าขนส่งสินค้า ถ้า 2 ประเทศมีระยะห่างออกจากกันมากยิ่งขึ้น ต้นทุนค่าขนส่งสินค้าจะมากขึ้นตามไปด้วย จึงมีผลให้ระดับการค้าระหว่าง 2 ประเทศลดลง

สมมติฐาน 8 การมีอาณาเขตติดต่อกันระหว่าง 2 ประเทศ มีผลให้การค้าระหว่าง 2 ประเทศเพิ่มขึ้น เนื่องจากการมีอาณาเขตติดต่อกัน สามารถสะท้อนได้ถึงต้นทุนค่าขนส่งสินค้าต่ำ การมีวัฒนธรรมประเพณีการบริโภคที่เหมือนกัน ย่อมเอื้ออำนวยให้มีการค้าระหว่างกันมากยิ่งขึ้น ตัวแปรนี้เพิ่มขึ้นมาโดยมีความเหมือนกับตัวแปรระยะห่างระหว่าง 2 ประเทศ แต่ตัวแปรการมีอาณาเขตติดต่อกันสามารถทำให้

ทราบถึงการค้าข้ามชายแดนระหว่าง 2 ประเทศที่มีชายแดนติดต่อกัน ว่ามีการค้ามากหรือน้อยเมื่อเทียบกับ 2 ประเทศที่ไม่มีชายแดนติดกัน

สมมติฐาน 9 การจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีผลให้ปริมาณการค้าระหว่าง 2 ประเทศเพิ่มขึ้น

ในการประมาณขั้นที่ 2 นี้ จะประมาณสมการ 3-8 ด้วยวิธี Pooled least squares ค่าสัมประสิทธิ์ที่สนใจ คือ ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ (β_9)

3.4 การประเมินผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

ปัญหา Endogeneity ในการวิเคราะห์ผลกระทบของการค้าระหว่างประเทศต่อรายได้ประชาชาติ มีสาเหตุมาจากปริมาณการค้าระหว่างประเทศกับระดับรายได้ประชาชาติเป็นตัวแปรกำหนดซึ่งกันและกัน นั่นคือ การค้าระหว่างประเทศจะส่งผลให้ระดับรายได้ประชาชาติเปลี่ยนแปลง และรายได้ประชาชาติก็ส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน หากทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Squares: OLS) โดยไม่คำนึงถึงปัญหาข้างต้น อาจให้คำตอบที่คลาดเคลื่อนได้ (Bias)

แบบจำลองผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติ เป็นดังนี้

$$\ln Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln T_{it} + \beta_2 \ln POP_{it} + \beta_3 \ln A_i + U_{it} \quad (3-11)$$

โดยที่ Y_{it} คือ ระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของประเทศ i ในปี t

T_{it} คือ ปริมาณการส่งออกที่แท้จริงของประเทศ i กับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงในปี t

Pop คือ จำนวนประชากร

A คือ อาณาเขตพื้นที่ (ตารางไมล์)

จากปัญหาความเป็นสัมพัทธ์ภายใน (Endogeneity) ของปริมาณการค้าระหว่างประเทศทำให้การประมาณแบบจำลอง 3-8 อาจให้ผลที่คลาดเคลื่อน (Bias) ได้ ดังนั้นการประเมินผลกระทบของปริมาณ

การคำนวณระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ จึงใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด 2 ขั้น (2-stage least squares: 2SLS)

$$\begin{aligned} \ln T_{ijt} &= \beta_0 + \beta_1 \ln GDP_{it} + \beta_2 \ln GDP_{jt} + \beta_3 \ln Pop_{it} + \beta_4 \ln Pop_{jt} + \beta_5 A_i + \beta_6 A_j \\ &+ \beta_7 Dist_{ij} + \beta_8 Adj_{ij} + \beta_9 FTA_{ijt} + \beta_{10} \left\{ FTA \left[\frac{\phi(.)}{\Phi(.)} \right] - (1 - FTA) \left[\frac{-\phi(.)}{1 - \Phi(.)} \right] \right\} + u_{ijt} \end{aligned} \quad (3-12)$$

$$= \beta' X_{ijt} + u_{ijt}$$

โดยในขั้นแรกสร้างตัวแปรเครื่องมือ (Instrument variable) ของปริมาณการค้าระหว่างประเทศ จากสมการ 3-12 โดยการรวมค่าประมาณ (Predicted values) ปริมาณการค้าระหว่างประเทศของทุกประเทศ i ที่ค้ากับประเทศ j (i, j เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออก) ทั้งนี้ตัวแปรเครื่องมือของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่ได้จะมาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์เป็นองค์ประกอบ เช่น ระยะห่างระหว่างประเทศ การมีอาณาเขตติดต่อกัน เป็นต้น จึงไม่มีความสัมพันธ์กับ U_{it} ตัวแปรเครื่องมือปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่ได้ เป็นดังนี้

$$\hat{T}_{it} = \sum_{j \neq i} \exp(\beta' X_{ijt}) \quad (3-13)$$

ตัวแปรเครื่องมือการค้าระหว่างประเทศ (\hat{T}_{it}) ที่ได้ คือระดับการค้าระหว่างประเทศของประเทศ i กับทุกประเทศ j เมื่อได้ตัวแปรเครื่องมือการค้าระหว่างประเทศแล้ว จะทำการประมาณผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของภูมิภาคเอเชียตะวันออก โดยแบบจำลองในขั้นต่อนแรกเป็นดังนี้

$$\ln T_{it} = b_0 + b_1 \ln \hat{T}_{it} + b_2 \ln A_i + b_3 \ln POP_{it} + v_{it} \quad (3-14)$$

- โดยที่ T_{it} คือ ปริมาณการส่งออกที่แท้จริงของประเทศ i กับประเทศในเอเชียตะวันออกในปี t
 \hat{T}_{it} คือ ตัวแปรเครื่องมือปริมาณการค้าระหว่าง i กับประเทศในเอเชียตะวันออกในปี t
 A คือ อาณาเขตพื้นที่ (ตารางไมล์)
 Pop คือ จำนวนประชากร

จากนั้นทำการประมาณเพื่อหาค่า Fitted value (\tilde{T}_{it}) ของสมการ 3-14 เพื่อใช้ในการประมาณขั้นที่ 2

$$\ln Y_{it} = c_0 + c_1 \ln \tilde{T}_{it} + c_2 \ln A_i + c_3 \ln POP_{it} + w_{it} \quad (3-15)$$

สมมติฐาน 1 ปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ระดับรายได้ประชาชาติของประเทศนั้นเพิ่มขึ้น

สมมติฐาน 2 การเพิ่มขึ้นของอาณาเขตพื้นที่ทำให้ระดับรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ ทิศทางผลกระทบของอาณาเขตพื้นที่ต่อรายได้ประชาชาติ สามารถเป็นได้ทั้งบวกและลบ กล่าวคือ ถ้าอาณาเขตพื้นที่เพิ่มขึ้นแล้วทำให้รายได้ประชาชาติลดลง (หลังจากควบคุมจำนวนประชากรให้คงที่) นั่นคืออิทธิพลของอาณาเขตพื้นที่ต่อรายได้ประชาชาติจะผ่านช่องทางการค้าภายในประเทศ แต่ถ้าเมื่ออาณาเขตพื้นที่เพิ่มขึ้นแล้วทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น นั่นคือเมื่ออาณาเขตพื้นที่เพิ่มขึ้นบ่งบอกถึงการมีทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น ย่อมทำให้ประเทศร่ำรวยขึ้น

สมมติฐาน 3 การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทำให้ระดับรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น

นอกเหนือจากปริมาณการค้าระหว่างประเทศจะส่งผลต่อระดับรายได้ประชาชาติแล้ว ปริมาณการค้าภายในประเทศ (Within-country trade) ยังส่งผลต่อรายได้ของประเทศด้วยเช่นกัน ทั้งนี้จำนวนประชากรสามารถเป็นตัวแปรที่บ่งบอกถึงขนาดของประเทศและปริมาณการค้าภายในประเทศ โดยจำนวนประชากรที่มาก ย่อมหมายถึงการมีจำนวนผู้ซื้อผู้ขายสินค้ามากมาย ย่อมทำให้การค้าภายในประเทศมีปริมาณมากและหลากหลาย ซึ่งจะส่งผลให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งในการศึกษาผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศในครั้งนี้ เพื่อให้เห็นถึงขนาดของผลกระทบของการค้าระหว่างประเทศต่อรายได้ประชาชาติที่แม่นยำ จำเป็นที่จะต้องควบคุมตัวแปรการค้าภายในประเทศ ด้วยการใส่ตัวแปรที่บอกเป็นนัยถึงระดับการค้าภายในประเทศ

3.5 การเปรียบเทียบปัจจัยของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในเอเชียตะวันออก กับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค และเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติระหว่างการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับการค้าของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค

หลังจากทำการประเมินปัจจัยของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก และประเมินผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติแล้ว เพื่อให้เห็นถึงประโยชน์ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก จึงทำการเปรียบเทียบผลการศึกษาข้างต้นกับผลการศึกษาปัจจัยและผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค และเปรียบเทียบกับผลการศึกษาผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาคที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของภูมิภาคเอเชียตะวันออก ดังนั้นสามารถแบ่งกลุ่มตัวอย่างภาคตัดขวางที่จะทำการศึกษา ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกด้วยกัน
2. ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศอื่นๆ นอกภูมิภาคเอเชียตะวันออก

นั่นคือ ทำการเปรียบเทียบขนาดของผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีและผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศของ 2 กลุ่มข้างต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

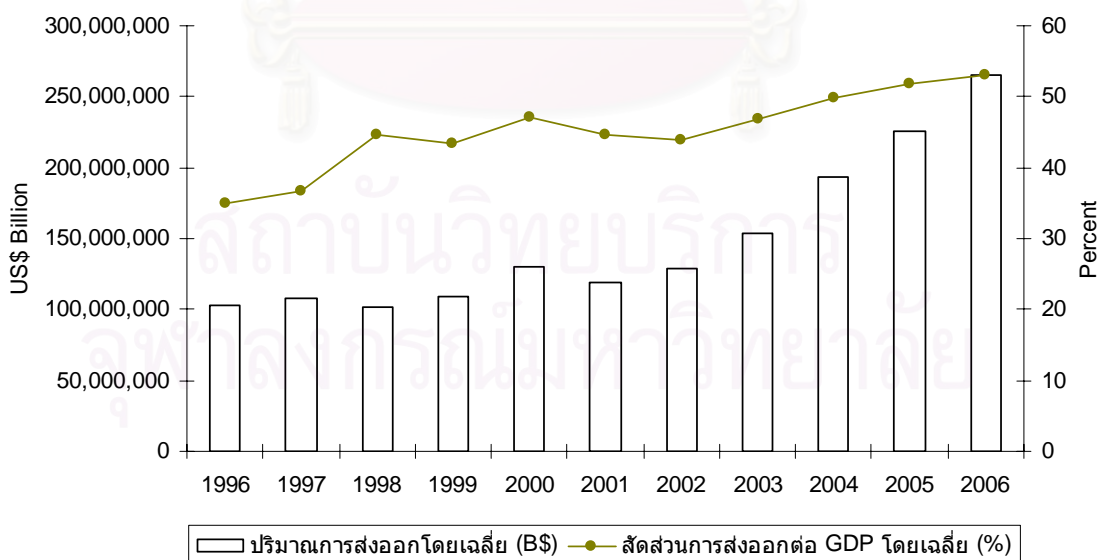
บทที่ 4

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

ปัจจุบัน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง อันประกอบไปด้วยประเทศต่างๆ 16 ประเทศ ได้แก่ กลุ่มประเทศในอาเซียน 10 ประเทศ และประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย เริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น และหากภูมิภาคนี้สามารถรวมกลุ่มสำเร็จ จะกลายเป็นภูมิภาคที่มีบทบาทและอำนาจมากในระดับโลก ในการศึกษาการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียง (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) ในครั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลจริงมาประกอบผลการศึกษา จึงได้ทำการทบทวนในรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิภาคเอเชีย 2 ข้อ คือ การค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง และการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกเฉียง (East Asia Summit)

4.1 การค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

ภาพที่ 2 มูลค่าและสัดส่วนการส่งออกต่อรายได้ประชาชาติโดยเฉลี่ยของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

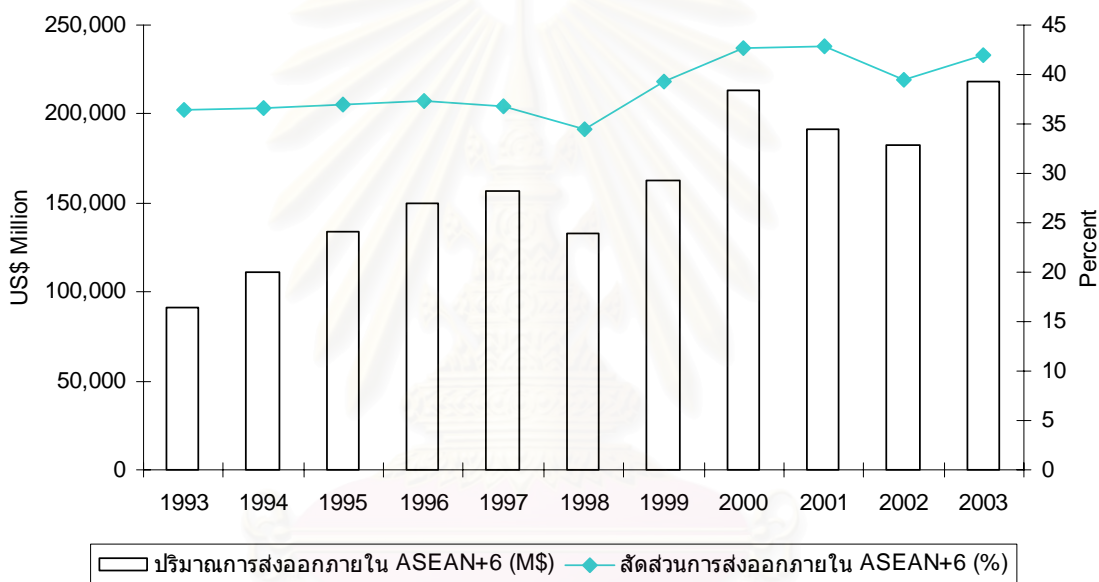

หมายเหตุ : ไม่รวมข้อมูลประเทศบรูไน กัมพูชา พม่า ลาว และเวียดนาม

ที่มา : องค์การสหประชาชาติ (UNCOMTRADE)

ตลอดทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 16 ประเทศหรือกลุ่ม ASEAN+6 อันได้แก่ ประเทศในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) 10 ประเทศ และประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจอันเป็นผลมาจากการเปิดประเทศและการพึ่งพาภาคต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง เห็นได้จากภาพที่ 2 มูลค่าการส่งออกโดยเฉลี่ยของแต่ละประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนในปี 2005 มีมูลค่าการส่งออกโดยเฉลี่ยประเทศละ 2.6 แสนล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้ประชาชาติ

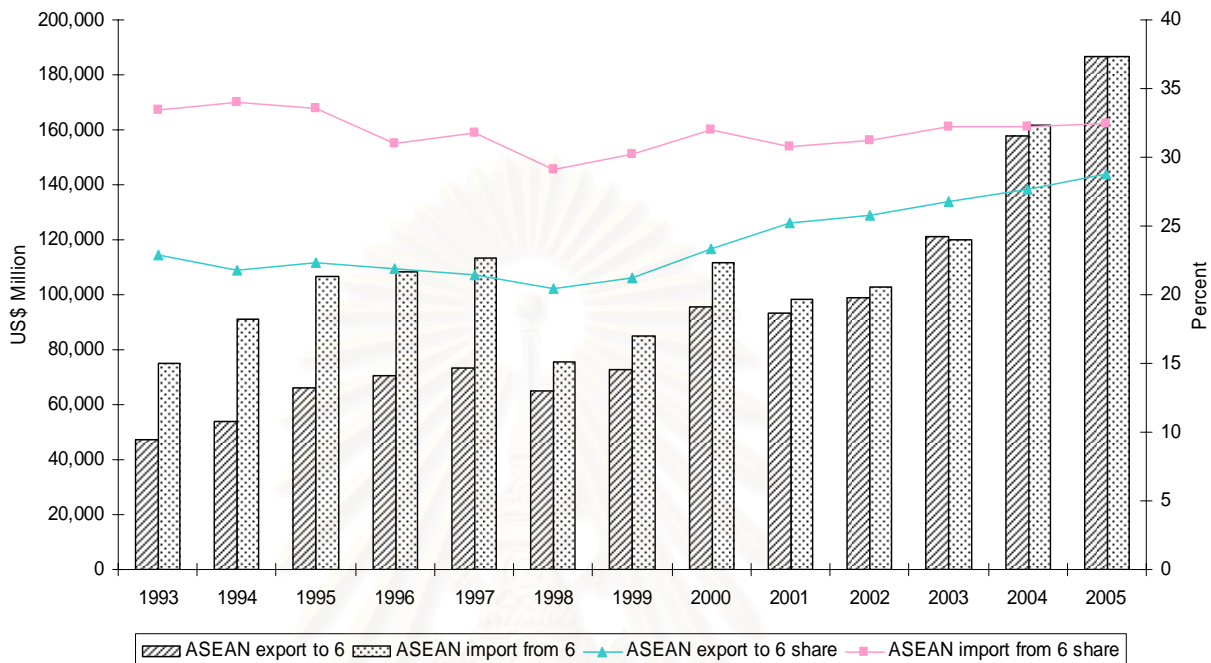
ภาพที่ 3 มูลค่าและสัดส่วนการส่งออกภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อการส่งออกทั้งหมด

หมายเหตุ : ไม่รวมข้อมูลประเทศลาว เวียดนาม กัมพูชา ปี 1993-1999 และพม่า ปี 1993-1998
ที่มา : สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN)

จากภาพที่ 3 มูลค่าการส่งออกทั้งหมดของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปี 2003 ประมาณ 2 แสนล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ หรือ 40 กว่าเปอร์เซ็นต์เป็นส่งออกไปในภูมิภาค นั่นคือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการเชื่อมโยงกันทางการค้าภายในภูมิภาคสูง และสัดส่วนการค้าภายในภูมิภาคในระดับสูงนั้น อาจเป็นผลมาจากการขยายตัวของเครือข่ายการผลิต (Production network) ภายในภูมิภาค โดยมีญี่ปุ่นเป็นศูนย์กลางการขยายการลงทุนในอุตสาหกรรมสำคัญต่างๆ เช่น อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน อีกทั้งการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน และการเป็นฐานการผลิตสินค้าที่สำคัญของจีนอีกด้วย

ภาพที่ 4 มูลค่าและสัดส่วนการส่งออก - นำเข้าของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) กับประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย

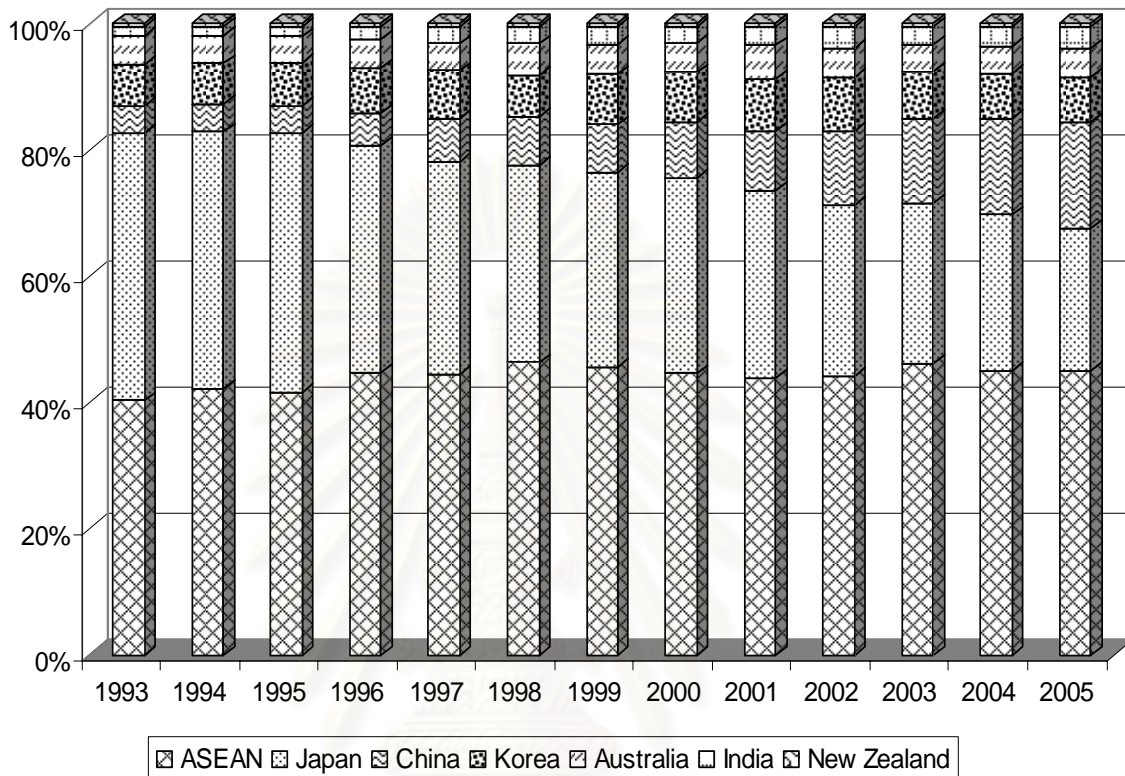

หมายเหตุ : ไม่รวมข้อมูลประเทศลาว ปี 1993-2003, เวียดนาม ปี 1993-2004, กัมพูชา ปี 1993-2000 และพม่า ปี 1993-1999

ที่มา : ASEAN Statistical Yearbook, 2006

เมื่อมาพิจารณาทั้งมูลค่าการนำเข้าและส่งออกระหว่างสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) กับประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ในภาพที่ 4 เห็นได้ว่ามูลค่าการนำเข้าและส่งออกของ ASEAN กับ 6 ประเทศ ตั้งแต่ปี 1993 ถึง 1997 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนถึงปี 1998 มูลค่าการส่งออกของ ASEAN ไปยัง 6 ประเทศลดลง 12 เปอร์เซ็นต์ และมูลค่าการนำเข้าลดลงถึง 33 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากวิกฤตการณ์ต้มยำกุ้งในปี 1997 ที่ส่งผลกระทบต่อแทบทุกประเทศในภูมิภาคเอเชีย แต่หลังจากนั้น ประเทศต่างๆ ได้ฟื้นฟูเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และมีรวมกลุ่มทางการค้ามากขึ้น จนในปี 2005 มูลค่าการส่งออกและนำเข้าระหว่าง ASEAN กับ 6 ประเทศสูงเกือบสองแสนล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นสัดส่วนประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าการนำเข้าและส่งออกของ ASEAN ทั้งหมด

ภาพที่ 5 สัดส่วนมูลค่าการค้าระหว่างประเทศของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) กับประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย

หมายเหตุ: ไม่รวมข้อมูลประเทศลาว ปี 1993-2003, เวียดนาม ปี 1993-2004, กัมพูชา ปี 1993-2000 และพม่า ปี 1993-1999

ที่มา : ASEAN Statistical Yearbook, 2006

สัดส่วนการค้าระหว่างประเทศของประเทศไทยใน ASEAN ที่ค้ากับประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ในภาพที่ 5 เห็นได้ว่า ประเทศภายใน ASEAN มีสัดส่วนการค้าระหว่างกันเป็นอันดับหนึ่ง โดยในปี 2005 มีสัดส่วนสูงถึง 45 เปอร์เซ็นต์ของมูลค่าการค้าภายใน ASEAN+6 รองลงมาเป็นญี่ปุ่น 22 เปอร์เซ็นต์ ประเทศจีน 16 เปอร์เซ็นต์ เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย อินเดีย และนิวซีแลนด์ ตามลำดับ ทั้งนี้ บทบาทของประเทศไทยใน ASEAN เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญมี 3 ประการ คือ การดำเนินนโยบายเปิดประเทศของจีนในปี 1978 การเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกในปี 2001 และการลงนามในสัญญาเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ที่มีผลบังคับใช้ในปี 2003 ทำให้สัดส่วนการค้าระหว่างประเทศของ ASEAN กับจีน ในปี 2005 เพิ่มขึ้นประมาณ 25 เปอร์เซ็นต์จากปี 2003

จากภาพที่ 5 ข้อมูลข้างต้นเป็นการยืนยันความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างอาเซียน – จีน ที่มีพัฒนาการอันรวดเร็ว ทั้งนี้ จีนเป็นประเทศแรกที่มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับอาเซียน และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จีนได้เพิ่มบทบาทในภูมิภาคนี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในกรอบความร่วมมืออาเซียน – จีน อาเซียน+3 และอาเซียน+6 โดยจีนมีเป้าหมายให้จัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน – จีนกับประเทศสมาชิกอาเซียนเก่า 6 ประเทศให้เสร็จสิ้นภายในปี 2010 และประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่ 4 ประเทศให้เสร็จสิ้นภายในปี 2015 อีกทั้งยังมีการลงนามความตกลงด้านการค้าบริการ ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2007 และกำลังเจรจาการจัดตั้งความตกลงด้านการลงทุนอีกด้วย

อันเนื่องมาจากการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้นอย่างมาก ทำให้ความสัมพันธ์ทางการค้าภายในภูมิภาคนี้มีความใกล้ชิดและลึกซึ้ง ดังนั้น ภูมิภาคนี้จึงควรมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง และมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจะเป็นตลาดร่วมและสหภาพเอเชียที่ใช้เงินสกุลเดียวกันในอนาคต ซึ่งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มกันนี้ จะมีค่ามาก หากสามารถขจัดปัญหาจากความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนที่อาจส่งผลกระทบต่อทั่วภูมิภาคได้ อีกทั้งภูมิภาคนี้ยังมีประชากรมากถึงครึ่งหนึ่งของประชากรโลก และมีรายได้ประชาชาติถึงเกือบ 1 ใน 4 ของโลก การรวมตัวกันจะทำให้ภูมิภาคนี้มีความแข็งแกร่งและมีบทบาทที่สำคัญในระดับโลก

4.2 การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit)

เห็นได้ชัดว่า ประเทศในกลุ่มอาเซียนมีการขยายตัวของการค้าการลงทุน จากภายในอาเซียนไปยังประเทศต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะกับ 6 ประเทศข้างต้น ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เป็นการสนับสนุนการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งแรก คือ การสนับสนุนจากนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ท่านมหาเธร์ โมฮัมหมัด ในปี 1991 ทำให้มีการจัดประชุมหารือภายใต้กรอบการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit) ทุกปีหลังจากการประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) ซึ่งการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกนี้เป็นการต่อยอดมาจากการประชุมสุดยอดอาเซียน+3 โดยการประชุมครั้งที่ 1 มีขึ้นหลังการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 11 ในปี 2005 ที่ประเทศมาเลเซีย

ตารางที่ 3 การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit)

ครั้งที่	ประเทศ	เมือง	วันที่
1	มาเลเซีย	กัวลาลัมเปอร์	14 ธันวาคม 2005
2	ฟิลิปปินส์	เซบู	15 มกราคม 2007
3	สิงคโปร์	สิงคโปร์	21 พฤศจิกายน 2007
4	ไทย	-	-

เนื้อหาของการประชุมครั้งที่ 1 คือ การหาตัวแทนประเทศในการเข้าร่วมประชุม นั่นคือ ขยายกรอบจากเดิม ASEAN+3 เป็น ASEAN+6 โดยเพิ่มประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน 16 ประเทศในการสร้างตลาดร่วมเอเชีย กระชับความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การใช้เงินสกุลเดียวกันของเอเชียและสหภาพเอเชียในอนาคต

จากมูลค่าการค้าภายในภูมิภาคและบทบาทของประเทศจีนในภูมิภาคที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญในการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก คือ การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก ครั้งที่ 2 ที่จัดขึ้น ณ ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อปี 2007 ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อกำหนดบทบาทของเอเชียตะวันออกในอนาคต และในครั้งที่ 2 นี้เอง ญี่ปุ่นมีการเสนอรูปแบบการรวมกลุ่มเศรษฐกิจแบบใหม่ที่เรียกว่า *หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก* หรือ *Comprehensive Economic Partnership in East Asia (CEPEA)* อันเป็นการรวมกลุ่มทางการเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศในอาเซียน+6 อันได้แก่ ประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ และประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย ขึ้นเพื่อถ่วงดุลอำนาจของจีน อีกทั้งยังได้เสนอให้มีการจัดตั้งสถาบันวิจัยทางเศรษฐกิจแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออก (Economic Research Institute for ASEAN and East Asia: ERIA) เพื่อศึกษาโอกาสและผลกระทบของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก

รายละเอียดของการเสนอรูปแบบการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแบบใหม่ คือ ประเทศญี่ปุ่นได้เสนอผลการวิจัยเรื่อง ASEAN+3 or ASEAN+6: Which Way Forward? ให้แก่ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) เพื่อเสนอในที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) โดยเป็นการวิจัยผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีรูปแบบต่างๆ ได้แก่ ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน – จีน ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน – ญี่ปุ่น ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน – เกาหลีใต้ รวมทั้งข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน+3 และอาเซียน+6 ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่ายิ่งขนาดของความตกลงเขตการค้าเสรี

ครอบคลุมกว้างขึ้นมากเท่าไร? ยิ่งเป็นผลดีมากเท่านั้น นั่นคือ การทำความตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน+6 จะให้ผลประโยชน์มากกว่าการทำความตกลงในระดับอื่นๆ และไทยเป็นประเทศที่ได้รับผลประโยชน์จากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน+6 มากที่สุด รองลงมาคือประเทศมาเลเซีย

นอกจากนั้น งานวิจัยยังให้ข้อสรุปว่า การขยายตัวของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 1976 นั้นมีลักษณะเป็น Noodle bowl คือมีความซับซ้อนและเกี่ยวพันไขว้กันไปมา มีกฎแหล่งกำเนิดสินค้า (Rules of origin) ต่างกันมากมาย การจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ Comprehensive Economic Partnership in East Asia (CEPEA) จะช่วยให้การรวมกลุ่มทางการค้าภายในภูมิภาคนี้ราบรื่น โดยมีอาเซียนเป็นศูนย์กลางของเขตการค้าเสรีขนาดใหญ่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ผลการศึกษา

การรายงานผลการศึกษาที่มี 4 ประเด็น คือ ผลการประเมินปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) ผลการประเมินผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ผลการประเมินผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก และเปรียบเทียบผลการประเมินการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับผลการประเมินการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค ดังนี้

5.1 ผลการประเมินปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA)

การจัดตั้งเขตการค้าเสรีจะเกิดผลประโยชน์ (Welfare gain) และผลเสีย (Welfare loss) ต่อสวัสดิการของประเทศต่างๆ ดังนั้นการตัดสินใจทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของนักวางแผนประเทศ (Social planners) จึงขึ้นอยู่กับผลได้สวัสดิการสุทธิ (Net welfare gain) ที่คาดว่าจะได้จากการจัดตั้งเขตการค้าเสรี กล่าวคือ หากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของ 2 ประเทศใดๆ ยิงให้ผลได้สวัสดิการจากการสร้างการค้า (Trade creation) มากกว่าผลเสียสวัสดิการอันเนื่องจากการบิดเบือนการค้า (Trade diversion) แล้วโอกาสที่นักวางแผนประเทศจะตัดสินใจทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีจะยิ่งเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น ในการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลได้สวัสดิการสุทธิของประเทศจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรี

ปัจจัยที่ใช้ทดสอบความสัมพันธ์ที่มีต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) มี 5 ตัวแปร ผลการศึกษสามารถแสดงได้ตามสมมติฐานของแต่ละตัวแปร ดังนี้

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อโอกาสในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA)

Variable	Coefficient	Standard Error	z-statistic	Prob.
Constant	3.660174	1.2992695	2.817	0.0048
$Dist_{ij}$	-0.115847	0.0475082	-2.438	0.0147
$REMOTE_{ijt}$	0.070687	0.0338545	2.088	0.0368
$RGDP_{ijt}$	-0.131509	0.0534867	-2.459	0.0139
$DRGDP_{ijt}$	-0.264980	0.1000136	-2.649	0.0081
$SAMEKL_{ijt}$	0.002847	0.0535195	0.053	0.9573
Efron	0.54196	Ben./Lerman		0.84494
Cramer	0.54287	Rsqr ML		0.30509
McFadden	0.33454	Akaike I.C.		0.73856
Veall/Zim	0.51211	Schwarz I.C.		637.60430

5.1.1 สมมติฐาน 1 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีระยะห่างระหว่างกันลดลง ($DIST_{ij}$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของปัจจัยระยะห่างระหว่างประเทศที่มีต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก จากค่าสถิติเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์ของระยะห่างระหว่างประเทศมีค่า -0.12 โดยทิศทางของเครื่องหมายมีความสอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้าระยะห่างระหว่างเมืองหลวงของ 2 ประเทศเปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเปลี่ยนแปลงไป 0.12 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางตรงข้าม กล่าวคือ ถ้าระยะห่างระหว่างเมืองหลวงของ 2 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเพิ่มขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกลดลง (เพิ่มขึ้น) 0.12 เปอร์เซ็นต์

ผลการศึกษาสอดคล้องกับสมมติฐาน คือความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีจะมากขึ้น เมื่อระยะห่างระหว่างเมืองหลวงของ 2 ประเทศน้อยลง และสอดคล้องกับแนวคิดของ Krugman เรื่อง Natural trading partner hypothesis ที่กล่าวว่า ประเทศส่วนใหญ่ที่ทำการจัดตั้งกลุ่มการค้าเสรีจะมีลักษณะเป็น Natural trading partners หรือการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเป็นแบบ Natural FTA นั่นคือ ระยะห่างระหว่างประเทศเป็นตัวแปรที่สะท้อนถึงต้นทุนค่าขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ ยิ่ง 2 ประเทศตั้งอยู่ใกล้กัน ค่าขนส่งสินค้ายิ่งน้อย อุปสรรคทางการค้าต่ำ ปริมาณการค้าระหว่างกันก็จะมีมาก และทั้งคู่จะได้รับผลได้สวัสดิการ (Welfare gain) อันเนื่องมาจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น ส่งผลให้โอกาสในการรวมตัวจัดตั้งเป็นกลุ่มการค้ามากขึ้นตามไปด้วย

อีกทั้งผลการศึกษา ยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ Baier and Bergstrand (2002) ที่บอกว่าปัจจัยทางภูมิศาสตร์เป็นหนึ่งในสามปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี กล่าวคือ โอกาสที่นักวางแผนประเทศจะตัดสินใจจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้นเมื่อเขาได้เห็นถึงผลได้ทางสวัสดิการสุทธิอันเนื่องมาจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมากขึ้น นั่นคือ 2 ประเทศใดๆ ที่ตั้งอยู่ใกล้กันจะมีปริมาณการค้าระหว่างกันมากเนื่องจากต้นทุนค่าขนส่งต่ำ ถ้าหาก 2 ประเทศนี้จัดตั้งเขตการค้าเสรีร่วมกัน จะทำให้ราคาสินค้านำเข้าของทั้ง 2 ประเทศลดลงกว่าเดิม ดังนั้นผลได้ทางสวัสดิการของประเทศจึงเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากทั้ง 2 ประเทศมีการสร้างการค้า (Trade creation) เพิ่มขึ้น เมื่อนักวางแผนประเทศเห็นว่สวัสดิการของประเทศเพิ่มขึ้นจากการค้าที่มากขึ้นแล้ว โอกาสที่เขาจะตัดสินใจจัดตั้งเขตการค้าเสรีจึงเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

5.1.2 สมมติฐาน 2 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อทั้ง 2 ประเทศห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ มากขึ้น ($REMOTE_{ij}$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของปัจจัยด้านระยะห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ ที่มีต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง จากค่าสถิติเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์ของระยะห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ มีค่า 0.07 โดยทิศทางของเครื่องหมายมีความสอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้าระยะห่างของทั้ง 2 ประเทศกับประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ เปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเปลี่ยนแปลงไป 0.07 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าระยะห่างของ 2 ประเทศกับ

ประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ เพิ่มขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น (ลดลง) 0.07 เปอร์เซ็นต์

ผลการศึกษาค้นคว้าได้บ่งบอกว่า คู่ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จัดตั้งเขตการค้าเสรีมีลักษณะเป็น Natural trading partners หรือการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเป็นแบบ Natural FTA กล่าวคือนอกจากปัจจัยระยะห่างระหว่างประเทศจะส่งผลถึงโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแล้ว ระยะห่างของทั้ง 2 ประเทศจากประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ ของตนยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสจัดตั้งเขตการค้าเสรีด้วย นั่นคือหากทั้ง 2 ประเทศจัดตั้งเขตการค้าเสรี และทั้ง 2 ประเทศตั้งอยู่ห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ มากขึ้น การค้ากับประเทศคู่ค้าอื่นๆ จึงเป็นไปได้ยากลำบาก ส่งผลให้มีการค้าระหว่างกันน้อย ผลเสียสวัสดิการ (Welfare loss) อันเนื่องมาจากการบิดเบือนทางการค้า (Trade diversion) หากทั้งคู่จัดตั้งเขตการค้าเสรีจึงลดลง จึงทำให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของ 2 ประเทศนั้นเพิ่มขึ้น อีกทั้งผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานศึกษาของ Baier and Bergstrand (2002)) อีกด้วย

5.1.3 สมมติฐาน 3 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของ 2 ประเทศเพิ่มขึ้น ($RGDP_{ijt}$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของปัจจัยด้านระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของ 2 ประเทศที่มีต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากค่าสถิติเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์ของระดับรายได้ประชาชาติของ 2 ประเทศมีค่า -0.13 โดยทิศทางของเครื่องหมายไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้าระดับรายได้ประชาชาติรวมของ 2 ประเทศเปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงไป 0.13 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางตรงข้าม กล่าวคือ ถ้าระดับรายได้ประชาชาติรวมของ 2 ประเทศเพิ่มขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลดลง (เพิ่มขึ้น) 0.13 เปอร์เซ็นต์

ผลการศึกษาค้นคว้าบ่งบอกว่า ถ้าประเทศใดประเทศหนึ่งหรือทั้ง 2 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีระดับรายได้ประชาชาติลดลง โอกาสที่ทั้ง 2 ประเทศจะจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น แตกต่างจากงานของ Baier and Bergstrand (2002) ที่กล่าวว่า ผลรวมของรายได้ประชาชาติเป็นปัจจัยด้านการค้าภายใน

ภูมิภาคที่ส่งผลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี และผลการศึกษาของพวกเขาพบว่า ถ้าทั้ง 2 ประเทศมีระดับรายได้ประชาชาติที่ใหญ่ขึ้น ผลประโยชน์ (Welfare gain) ที่ได้จากการทำข้อตกลงการค้าเสรีจะเพิ่มขึ้นอันเนื่องมาจากการมีกำลังซื้อที่เพิ่มขึ้น และจะช่วยเพิ่มโอกาสในการทำข้อตกลงของ 2 ประเทศ

5.1.4 สมมติฐาน 4 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของ 2 ประเทศมีความแตกต่างกันลดลง ($DRGDP_{ijt}$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของปัจจัยด้านความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติที่แท้จริงของ 2 ประเทศที่มีต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง จากค่าสถิติเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์ของความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติของ 2 ประเทศมีค่า -0.26 โดยทิศทางของเครื่องหมายสอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้าความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติของ 2 ประเทศเปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเปลี่ยนแปลงไป 0.26 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางตรงข้าม กล่าวคือ ถ้าความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงลดลง (เพิ่มขึ้น) 0.26 เปอร์เซ็นต์

ผลการศึกษานี้บ่งบอกว่า ถ้า 2 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงมีขนาดของตลาดที่ใกล้เคียงกัน โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีจะเพิ่มขึ้น ผลการศึกษาเหมือนงานของ Michaely (1998) และ Magee (2003) ที่บอกว่าการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศที่มีขนาดใหญ่กับประเทศขนาดเล็กจะทำให้ประเทศขนาดใหญ่เสียประโยชน์และประเทศขนาดเล็กได้ผลประโยชน์จากการค้ากับประเทศที่มีตลาดที่ใหญ่กว่า หรือกล่าวได้ว่ายิ่ง 2 ประเทศใดมีระดับรายได้ประชาชาติแตกต่างกันมาก โอกาสในการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างกันจะยิ่งลดลง เพราะผลได้ผลเสียของ 2 ประเทศมีความแตกต่างมากจนไม่อาจทำการเจรจาตกลงกันได้ และสอดคล้องกับงานของ Baier and Bergstrand (2002) ที่ให้ผลการศึกษาว่าระดับรายได้ประชาชาติของ 2 ประเทศยิ่งใกล้เคียงกัน ย่อมแสดงขนาดตลาดและกำลังซื้อที่ใกล้เคียงกัน ยิ่งส่งผลให้ผลได้ทางสวัสดิการจากการค้าระหว่างกันมากขึ้น (Trade creation) และโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมากขึ้นตามไปด้วย

5.1.5 สมมติฐาน 5 ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น เมื่อทั้ง 2 ประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกัน (SAMEKL_{ijt})

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของปัจจัยด้านความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต (Factor endowment) ที่มีต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะใช้ตัวแปรหุ่นที่แสดงถึงการมีระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวอยู่ข้างเดียวกันเมื่อเทียบกับระดับรายได้ประชาชาติต่อหัวมัธยฐานของโลก จากค่าสถิติเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์มีค่า 0.003 โดยทิศทางของเครื่องหมายไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กล่าวได้ว่า ปัจจัยด้านความแตกต่างของความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตของ 2 ประเทศไม่มีอิทธิพลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และไม่สอดคล้องกับ Heckscher-Ohlin theorem ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการพิจารณาความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าของประเทศต่างๆ และพยากรณ์ทิศทางการค้าของประเทศคู่ค้า โดยระบุว่า ความแตกต่างของความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยของ 2 ประเทศสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการผลิตสินค้าที่ต่างกัน และต่างก็มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative advantage) ในการผลิตสินค้าตามปัจจัยที่ตนมีแตกต่างกัน ทำให้มีการผลิตสินค้าที่ไม่เหมือนกัน และเมื่อมีการค้าระหว่างประเทศที่แต่ละประเทศขายสินค้าต่างอุตสาหกรรมกัน จะทำให้ผลได้ทางสวัสดิการอันเนื่องมาจากการสร้างปริมาณการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้น นักวางแผนประเทศจึงเล็งเห็นประโยชน์ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพื่อขจัดอุปสรรคทางการค้า จึงทำให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศเพิ่มขึ้น

ค่า Mc fadden R^2 จะคล้ายกับค่า R^2 คือจะมีค่าระหว่าง -1 ถึง 1 ถ้าค่า Mc fadden R^2 มีค่าเท่ากับ -1 หรือ 1 แสดงว่าแบบจำลองนั้นสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้อย่างสมบูรณ์ และถ้าค่าเท่ากับ 0 แสดงว่าแบบจำลองนั้นไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่นำมาพิจารณาได้เลย

จากตารางที่ 4 ในการทดสอบ Goodness of fit โดยใช้ค่า Mc fadden R^2 พบว่าการประมาณแบบจำลองความเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีสามารถอธิบายความเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรี 33.45 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งถือได้ว่าแบบจำลองนี้มีความเหมาะสมและตารางที่ 5 แสดงการทำนายการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า แบบจำลองที่ทำการศึกษาความเป็นไปได้ของการทำข้อตกลงในครั้งนี้สามารถประเมินประเทศคู่ค้าที่ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีถูกต้องทั้งในรอบ

ความตกลงเขตการค้าเสรีทวีปเอเชียและพหุภาคี จำนวน 139 คู่ประเทศ ในบรรดา 193 คู่ประเทศที่ทำข้อตกลงทั้งหมด หรือคิดเป็น 72 เปอร์เซ็นต์ของการทำข้อตกลง และประเมินคู่ประเทศที่ไม่ได้ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีถูกต้องจำนวน 616 คู่ประเทศ ในบรรดา 632 คู่ประเทศที่ไม่ได้ทำทั้งหมด หรือคิดเป็น 97 เปอร์เซ็นต์ของการไม่ทำข้อตกลง

ตารางที่ 5 ผลทำนายนายการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก

ค่าจริง	ค่าทำนาย		รวม
	คู่ประเทศที่ไม่ทำ FTA	คู่ประเทศที่ทำ FTA	
คู่ประเทศที่ไม่ทำ FTA	616	16	632
คู่ประเทศที่ทำ FTA	54	139	193
รวม	670	155	825

จากตารางที่ 6 แสดงผลการทำนายโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีในกรอบทวีปเอเชียและพหุภาคีของคู่ประเทศที่ไม่ถูกต้อง โดยสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

(1) คู่ประเทศที่ไม่ได้จัดตั้งเขตการค้าเสรีแต่ผลทำนายพบว่ามีโอกาสการจัดตั้งสูง ได้แก่ ประเทศจีน – เกาหลีใต้ และประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียนในปี 1991 ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วอาเซียนมีการร่วมลงนามจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนหรืออาฟต้าและมีผลบังคับใช้ในปี 1992 แต่ผลการศึกษาพบว่าประเทศข้างต้นมีปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีร่วมกัน แต่ในความเป็นจริงยังไม่มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกัน

(2) คู่ประเทศที่จัดตั้งเขตการค้าเสรีแต่ผลทำนายพบว่าโอกาสการจัดตั้งต่ำ หมายความว่า จากการวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกพบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่เอื้อต่อการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ ซึ่งได้แก่

ตารางที่ 6 ผลการทำนายความเป็นไปได้ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่ไม่ถูกต้อง

คู่ประเทศที่ไม่ได้จัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ผลทำนายพบว่ามีโอกาสการจัดตั้งสูง			คู่ประเทศที่จัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ผลทำนายพบว่ามีโอกาสการจัดตั้งต่ำ		
1	1991 - 1996	จีน - เกาหลีใต้	1	2003-2005	ออสเตรเลีย - สิงคโปร์
2	1991	อินโดนีเซีย - มาเลเซีย	2	2005	ออสเตรเลีย - ไทย
3	1991	อินโดนีเซีย - ฟิลิปปินส์	3	2002 - 2005	จีน - อินเดีย
4	1991	อินโดนีเซีย - สิงคโปร์	4	2003 - 2005	จีน - อินโดนีเซีย
5	1991	อินโดนีเซีย - ไทย	5	2002 - 2005	จีน - เกาหลีใต้
6	1991	มาเลเซีย - ฟิลิปปินส์	6	2003 - 2005	จีน - มาเลเซีย
7	1991	มาเลเซีย - สิงคโปร์	7	2003 - 2005	จีน - ฟิลิปปินส์
8	1991	มาเลเซีย - ไทย	8	2003 - 2005	จีน - สิงคโปร์
9	1991	ฟิลิปปินส์ - สิงคโปร์	9	2003 - 2005	จีน - ไทย
10	1991	ฟิลิปปินส์ - ไทย	10	1991 - 2005	อินเดีย - เกาหลีใต้
11	1991	สิงคโปร์ - ไทย	11	2005	อินโดนีเซีย - ฟิลิปปินส์
			12	2002 - 2005	ญี่ปุ่น - สิงคโปร์
			13	2001 - 2005	นิวซีแลนด์ - สิงคโปร์
			14	2005	นิวซีแลนด์ - ไทย

หมายเหตุ ตารางแสดงค่าความน่าจะเป็นของการทำนายโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ภาคผนวก ค

- ประเทศออสเตรเลีย - สิงคโปร์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วทั้งคู่มีความตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคี และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 2003
- ประเทศออสเตรเลีย - ไทย ที่มีความตกลงเขตการค้าเสรีทวิภาคีและมีผลบังคับใช้ในปี 2004
- ประเทศจีน - อินเดีย ประเทศอินเดีย - เกาหลีใต้ ทั้งที่ในความเป็นจริงประเทศเหล่านี้มีการรวมลงนามเขตการค้าเสรีพหุภาคี คือ ความตกลงการค้าเอเชีย - แปซิฟิก (Asia - Pacific Trade Agreement: APTA) ร่วมกัน ซึ่งมีสมาชิกทั้งหมด 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศบังคลาเทศ อินเดีย เกาหลีใต้ ศรีลังกา และจีน ความตกลงนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี 1976 โดยประเทศจีนเพิ่งเข้ามาเป็นสมาชิกและมีผลบังคับใช้กับจีนในปี 2002

- ประเทศสมาชิกอาเซียน - จีน มีการร่วมลงนามความตกลงเขตการค้าเสรีพหุภาคีที่มีผลบังคับใช้ในปี 2003

- ประเทศสิงคโปร์ – นิวซีแลนด์ ประเทศสิงคโปร์ – ญี่ปุ่น และประเทศนิวซีแลนด์ – ไทย ซึ่งลงนามในความตกลงเขตการค้าเสรีพหุภาคีและมีผลบังคับใช้ในปี 2001 2002 และ 2005 ตามลำดับ

5.2 ผลการประเมินผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ

เนื่องจากข้อมูลเป็น Panel data ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อมูลร่วมอนุกรมเวลา (Time-series) และภาคตัดขวาง (Cross section) จึงต้องประมาณด้วยวิธี Pooled least squares อิทธิพลของตัวแปรที่ทำการศึกษาจึงมีทั้งเป็นอิทธิพลจากตัวอย่าง (Individual specific effects) และจากเวลา (Time effects) ในการประมาณจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงประเด็นดังกล่าว โดยการประมาณมี 2 วิธี แตกต่างตามข้อสมมติฐาน คือ Fixed effects model และ Random effects model สาเหตุการใช้ Fixed effects model ในการวิเคราะห์ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศด้วยแบบจำลอง Gravity นี้มี 2 ประการ คือ

1. เหตุผลทางแนวคิด

จากที่กล่าวมาถึงสาเหตุของปัญหา Endogeneity ในแบบจำลอง Gravity คือ การมีปัจจัยที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Unobservable) มีอิทธิพลต่อทั้งโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีและปริมาณการค้าระหว่างประเทศ ดังนั้น ในการวิเคราะห์อิทธิพลของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศควรประเมินด้วย Fixed effects model ที่มีข้อสมมติฐานให้มีความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรต้นของแบบจำลอง และอิทธิพลของปัจจัยที่ไม่สามารถสังเกตได้ สามารถแสดงออกมาให้เห็นในรูปของค่า Intercept ของ Individual ที่แตกต่างกัน ต่างจากการประเมินด้วย Random effects model ที่มีข้อสมมติฐานว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างค่าความคลาดเคลื่อนกับตัวแปรต้นในแบบจำลอง

2. เหตุผลทางเศรษฐมิติ

นอกจากจะให้เหตุผลทางแนวคิดในการตัดสินใจเลือกวิเคราะห์ข้อมูล Panel ด้วย Fixed effects model แล้ว เราสามารถทดสอบประสิทธิภาพของการวิเคราะห์ 2 วิธี ด้วย Hausman test ที่มีสมมติฐานว่า

H_0 : Individual effects ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (ใช้ Random effects model)

H_1 : Individual effects มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระ (ใช้ Fixed effect model)

และจากการทดสอบด้วย Hausman test แล้วพบว่า ปฏิเสธสมมติฐานหลัก กล่าวคือ Individual effects มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระในแบบจำลอง

ตารางที่ 7 ผลการทดสอบ Hausman test ของแบบจำลอง Gravity

Correlated Random Effects - Hausman Test

Pool: Untitled

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	23.335337	6	0.0007

ผลการทดสอบ Hausman test ของแบบจำลอง Gravity ออกมาพบว่า ค่า Chi-square ตกอยู่ในอาณาเขตวิกฤต จึงปฏิเสธสมมติฐานหลัก นั่นคือ แบบจำลอง Gravity เหมาะสมที่จะวิเคราะห์แบบ Fixed effects model

ปัจจัยที่ใช้ทดสอบความสัมพันธ์ที่มีกับปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 9 ตัวแปร แต่การทดสอบต้องวิเคราะห์ด้วย Fixed effects model ทำให้ต้องตัดตัวแปรที่ไม่มีความผันผวนตามเวลา (Time-invariant) ออกไป จึงเหลือปัจจัยที่ส่งผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ 5 ตัวแปร และผลการศึกษาก็สามารถแสดงได้ตามสมมติฐานของแต่ละตัวแปร ดังนี้

$$\ln T_{ijt} = -12.07 + 1.52 \ln GDP_{it} + 0.95 \ln GDP_{jt} - 1.68 \ln Pop_{it} - 0.04 \ln Pop_{jt} + 0.18 FTA_{ijt}$$

ตารางที่ 8 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

Dependent Variable: LNT?
 Method: Pooled Least Squares
 Date: 04/11/08 Time: 12:49
 Sample: 1991 2005
 Included observations: 15
 Cross-sections included: 55
 Total pool (balanced) observations: 825

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-12.06671	8.908608	-1.354500	0.1760
LNGDPIT?	1.524290	0.096858	15.73729	0.0000
LNGDPJT?	0.948611	0.166465	5.698573	0.0000
LNPOPI?	-1.676778	0.375165	-4.469438	0.0000
LNPOPJ?	-0.042704	0.358913	-0.118980	0.9053
FTA?	0.177807	0.063313	2.808380	0.0051
MILLRATIO?	-0.026678	0.026028	-1.024987	0.3057

Cross-section fixed (dummy variables)
 Period fixed (dummy variables)

R-squared	0.970595	Mean dependent var	21.14428
Adjusted R-squared	0.967693	S.D. dependent var	1.536237
S.E. of regression	0.276123	Akaike info criterion	0.350571
Sum squared resid	57.18313	Schwarz criterion	0.779242
Log likelihood	-69.61044	F-statistic	334.5365
Durbin-Watson stat	0.427943	Prob(F-statistic)	0.000000

5.2.1 สมมติฐาน 1 การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติประเทศผู้ส่งออกมีผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้น ($\ln GDP_{it}$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของรายได้ประชาชาติประเทศผู้ส่งออกต่อมูลค่าการส่งออก จากค่าสถิติเห็นได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์มีค่า 1.52 โดยทิศทางของเครื่องหมายสอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้ารายได้ประเทศผู้ส่งออกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้มูลค่าการส่งออกภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเปลี่ยนแปลงไป

1.52 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้ารายได้ประเทศผู้ส่งออกเพิ่มขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้มูลค่าการส่งออกภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น (ลดลง) 1.52 เปอร์เซ็นต์

แนวคิดแบบจำลอง Gravity กล่าวว่า รายได้ประชาชาติของประเทศผู้ส่งออกเป็นตัวแปรขนาด (Size variable) ที่บ่งบอกถึงระดับอุปทานของประเทศ และจากผลการศึกษากล่าวได้ว่า รายได้ประชาชาติของประเทศผู้ส่งออกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น ย่อมแสดงถึงปริมาณอุปทานในสินค้ามาก ประเทศสามารถผลิตสินค้าได้เป็นจำนวนมากพอที่จะทำให้การส่งออกของประเทศเพิ่มขึ้น

5.2.2 สมมติฐาน 2 การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติประเทศผู้นำเข้ามีผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้น ($\ln GDP_{jt}$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของรายได้ประชาชาติประเทศผู้ส่งออกต่อมูลค่าการส่งออก จากค่าสถิติเห็นได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์มีค่า 0.95 โดยทิศทางของเครื่องหมายสอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้ารายได้ของประเทศผู้นำเข้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้มูลค่าการส่งออกภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงไป 0.95 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้ารายได้ประเทศผู้ส่งออกเพิ่มขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้มูลค่าการส่งออกภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น (ลดลง) 0.95 เปอร์เซ็นต์

รายได้ประชาชาติของประเทศผู้นำเข้าในแบบจำลอง Gravity เป็นตัวแปรขนาด (Size variable) ที่บ่งบอกถึงระดับอุปสงค์ของประเทศ และจากผลการศึกษาพบว่า รายได้ประชาชาติของประเทศผู้นำเข้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น ย่อมแสดงถึงปริมาณอุปสงค์ในสินค้าภายในประเทศเพิ่มขึ้นจนปริมาณสินค้าภายในประเทศมีไม่เพียงพอที่จะรองรับกับความต้องการดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศภายในภูมิภาคเดียวกัน

5.2.3 สมมติฐาน 3 การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรของประเทศผู้ส่งออกมีผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้น ($\ln Pop_{it}$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของปัจจัยจำนวนประชากรประเทศผู้ส่งออกต่อมูลค่าการส่งออก เห็นได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์จำนวนประชากรประเทศผู้ส่งออกมีค่า -1.67 โดยทิศทางของเครื่องหมายความไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ 99 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์ คือ ถ้าจำนวนประชากรของประเทศผู้ส่งออกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้มูลค่าการส่งออกภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงไป 1.67 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางตรงข้าม กล่าวคือ ถ้าจำนวนประชากรของประเทศนำเข้าเพิ่มขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์ จะส่งผลให้มูลค่าการส่งออกภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลดลง (เพิ่มขึ้น) 1.67 เปอร์เซ็นต์

แนวคิดของแบบจำลองแรงดึงดูดกล่าวว่า จำนวนประชากรของประเทศส่งออกเป็นตัวแปรขนาด (Size variable) ซึ่งตัวแปรหลักในแบบจำลอง ใช้ในการวัดระดับอุปทานของประเทศ โดยประเทศที่มีขนาดใหญ่จะมีปริมาณการค้าระหว่างประเทศสูง แต่จากผลการศึกษาข้างต้นพบว่า จำนวนประชากรของประเทศส่งออกหรือระดับอุปทานของประเทศที่เพิ่มขึ้น กลับทำให้มูลค่าการส่งออกสินค้าของประเทศไปยังประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลดลง

5.2.4 สมมติฐาน 4 การเพิ่มขึ้นการจำนวนประชากรของประเทศนำเข้า มีผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้น ($\ln Pop_{jt}$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของปัจจัยจำนวนประชากรของประเทศนำเข้าที่มีต่อมูลค่าการส่งออกของประเทศผู้ส่งออก จากค่าสถิติเห็นได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์ของจำนวนประชากรประเทศนำเข้ามีค่า -0.04 โดยทิศทางของเครื่องหมายความไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

แนวคิดแบบจำลองแรงดึงดูดกล่าวว่า ตัวแปรขนาด (Size variable) ของประเทศนำเข้า บ่งบอกถึงระดับอุปสงค์ของประเทศ แต่จากผลการศึกษากล่าวพบว่า จำนวนประชากรประเทศผู้นำเข้าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เพิ่มขึ้น ย่อมแสดงถึงปริมาณอุปสงค์ในสินค้ามาก และปริมาณสินค้าภายในประเทศอาจ

มีไม่เพียงพอที่จะรองรับกับความต้องการดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศภายในภูมิภาคเดียวกัน

5.2.5 สมมติฐาน 5 การจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีผลให้มูลค่าการส่งออกสินค้าเพิ่มขึ้น (FTA_{ijt})

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่มีต่อมูลค่าการส่งออก จากค่าสถิติเห็นได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์ของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีค่า 0.18 โดยทิศทางของเครื่องหมายความสอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้าประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกันจะส่งผลให้มูลค่าการส่งออกของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงไป 19.46¹ เปอร์เซ็นต์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าประเทศมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีจะส่งผลให้มูลค่าการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น 19.46 เปอร์เซ็นต์

แนวคิดของแบบจำลองแรงดึงดูดบอกว่า การจัดตั้งเขตการค้าเสรีเป็นปัจจัยเชิงนโยบาย (Policy variable) ของประเทศที่อาจส่งผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศได้ และผลการศึกษายังบอกอีกว่า ถ้าหากประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกัน จะส่งผลให้ปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากมาตรการการลดภาษีสินค้านำเข้าเป็นการกระตุ้นให้เกิดการค้าระหว่างประเทศ ยิ่งโดยเฉพาะประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันมีที่ตั้งอาณาเขตประเทศใกล้กัน ก็ยิ่งช่วยให้มีการค้าระหว่างกันมากขึ้น

ตารางที่ 8 จากการประมาณแบบจำลอง Gravity ด้วยวิธีของ Heckman เพื่อแก้ปัญหาคือความเป็นตัวแปรภายใน (Endogeneity) ระหว่างตัวแปรการจัดตั้งเขตการค้าเสรีและปริมาณการค้าระหว่างประเทศ พบว่าการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเพิ่มขึ้น 19.46 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าหากไม่คำนึงถึงปัญหาคือความเป็นตัวแปรภายใน แล้วทำการประมาณแบบจำลอง Gravity ด้วย Pooled least squares จะพบว่า การจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายใน

¹ 19.46 เปอร์เซ็นต์มาจากการคำนวณ คือ มีค่าเท่ากับค่าเอ็กโปเนนเชียลของสัมประสิทธิ์ลบด้วย 1 $\{0.1946 = \exp(0.1778) - 1\}$

ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเพียงแค่ 15.03² เปอร์เซ็นต์ หรือกล่าวได้ว่าให้ผลการประเมินที่น้อยเกินไป (Under estimate) อยู่ประมาณ 1.3 เท่า และผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ Baier and Bergstrand (2002) ด้วยเช่นกัน

5.3 ผลการประเมินผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เนื่องจากการประเมินผลกระทบของการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติ อาจประสบปัญหาความเป็นตัวแปรภายใน (Endogeneity) ที่ระดับรายได้ประชาชาติและปริมาณการค้าระหว่างประเทศมีการกำหนดซึ่งกันและกัน เช่น ประเทศที่ร่ำรวยและมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยเอื้อต่อการค้าระหว่างประเทศสูง ประเทศนี้จะมีโอกาสที่จะมีการค้าระหว่างประเทศสูง หรือประเทศยากจนมีแนวโน้มที่จะตั้งกำแพงภาษีสินค้านำเข้าสูง เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ เป็นต้น หากไม่คำนึงถึงปัญหาดังกล่าว อาจทำให้ผลการวิเคราะห์บิดเบือน (Bias) ได้ จึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการประเมินผลกระทบด้วยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด 2 ขั้น (2-stage least squares: 2SLS) โดยในขั้นแรกทำการสร้างตัวแปรเครื่องมือ (Instrument variable) ปริมาณการค้าระหว่างประเทศของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากผลการประมาณปริมาณการค้าระหว่างประเทศ และผลการศึกษาเป็นดังนี้

ตารางที่ 9 ผลการทดสอบ Hausman test ของแบบจำลองรายได้ประชาชาติ

Correlated Random Effects - Hausman Test
Pool: RE
Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	4.048619	2	0.1321

เนื่องจากข้อมูลเป็น Panel data จึงทำการประมาณด้วย Pooled least squares ที่แบ่งวิธีการประมาณได้อีก 2 วิธี คือ Fixed effects model และ Random effects model ดังนั้น ก่อนทำการประมาณ

²จากการประมาณแบบจำลองแรงดึงดูดด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ของ FTA มีค่า 0.14 และ 15.03 เปอร์เซ็นต์ มาจากการคำนวณ คือ มีค่าเท่ากับค่าเอ็กโปเนนเชียลของสัมประสิทธิ์ลบด้วย 1 {15.03 = exp(0.14)-1}

จึงต้องทดสอบแบบจำลองว่าเหมาะสมที่จะใช้วิธีใดด้วย Hausman test และจากตารางที่ 9 ค่า Chi-squares ไม่ได้ตกอยู่ในอาณาเขตวิกฤติ จึงยอมรับสมมติฐานหลัก นั่นคือ แบบจำลองที่เหมาะสมที่จะวิเคราะห์ด้วยวิธี Random effects model

ปัจจัยที่ใช้ทดสอบความสัมพันธ์ที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามตารางที่ 10 มี 3 ตัวแปร ผลการศึกษาสามารถแสดงได้ตามสมมติฐานของแต่ละตัวแปร ดังนี้

ตารางที่ 10 ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับรายได้ประชาชาติของประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-9.510508	3.662155	-2.596970	0.0103
LNT?	0.459713	0.028897	15.90874	0.0000
LNAREA?	-0.598537	0.290229	-2.062293	0.0408
LNPOP?	1.776065	0.100884	17.60509	0.0000
R-squared	0.891177	Mean dependent var		0.203603
Adjusted R-squared	0.889150	S.D. dependent var		0.213903
S.E. of regression	0.071217	Sum squared resid		0.816580
F-statistic	439.4904	Durbin-Watson stat		0.389253
Prob(F-statistic)	0.000000			
Unweighted Statistics				
R-squared	-1.726632	Mean dependent var		26.16444
Sum squared resid	743.8686	Durbin-Watson stat		0.000445

สมมติฐาน 1 ปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น ($\ln T_{it}$) ส่งผลให้ระดับรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากค่าสถิติในตารางที่ 10 เห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์ปริมาณการค้าระหว่างประเทศ ($\ln T_{it}$) มีค่า 0.46 โดยทิศทางของเครื่องหมายสอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้าประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีปริมาณการค้าระหว่างกันเปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์จะส่งผลให้ระดับรายได้ประชาชาติเปลี่ยนแปลงไป 0.46 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าประเทศปริมาณการค้าระหว่างกันมากขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์จะทำให้ระดับรายได้ประชาชาติของประเทศเพิ่มขึ้น (ลดลง) 0.46 เปอร์เซ็นต์

ในการวิเคราะห์ผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อรายได้ประชาชาติโดยไม่คำนึงถึงปัญหาความเป็นตัวแปรภายใน (Endogeneity) ของ 2 ตัวแปรดังกล่าวแล้วพบว่า อิทธิพลของการค้าระหว่างประเทศต่อรายได้ประชาชาติจะน้อยเกินจริง (Under-estimate) โดยน้อยกว่าการวิเคราะห์ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด 2 ขั้น (2-stage least squares: 2SLS) ซึ่งเป็นการขจัดปัญหาความเป็นตัวแปรภายในอยู่ประมาณ 2^3 เท่า และผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ Frankel and Romer (1999) และ Irwin and Tervio (2001)

สมมติฐาน 2 การเพิ่มขึ้นของอาณาเขตพื้นที่ทำให้ระดับรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น ($\ln Area$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของอาณาเขตพื้นที่ที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ จากค่าสถิติเห็นได้ว่าค่าสัมประสิทธิ์อาณาเขตพื้นที่มีค่า -0.60 โดยทิศทางของเครื่องหมายไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 95 เปอร์เซ็นต์

ผลการศึกษาทำให้เราสามารถบอกช่องทางการส่งผ่านอิทธิพลของอาณาเขตพื้นที่ต่อรายได้ประชาชาติได้ กล่าวคือ ถ้าค่าสัมประสิทธิ์ของอาณาเขตพื้นที่เป็นลบ อิทธิพลของอาณาเขตพื้นที่จะส่งผ่าน

³ จากการวิเคราะห์ด้วย Pooled least squares พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ของ Trade มีค่า 0.20988

การค้าภายในประเทศ หรือกล่าวได้ว่าเมื่อประเทศมีอาณาเขตพื้นที่เพิ่มขึ้น (จำนวนประชากรคงที่) จะทำให้ความหนาแน่นของจำนวนประชากรต่อพื้นที่ต่ำลง โอกาสที่ประชากรจะทำการค้าภายในประเทศจึงน้อย เพราะอยู่ห่างไกลกัน แต่ถ้าทิศทางผลกระทบของอาณาเขตพื้นที่ต่อรายได้ประชาชาติเป็นบวก นั่นคือ อิทธิพลของอาณาเขตพื้นที่ส่งผ่านช่องทางจำนวนทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ คือ หลังจากควบคุมจำนวนประชากรให้คงที่แล้ว เมื่ออาณาเขตพื้นที่เพิ่มขึ้นสามารถบอกถึงประเทศมีปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น และทำให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่จากผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าอาณาเขตพื้นที่มีอิทธิพลกำหนดระดับรายได้ประชาชาติของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียง โดยผ่านช่องทางการค้าภายในประเทศ

สมมติฐาน 3 การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ทำให้ระดับรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น ($InPOP_t$)

การทดสอบสมมติฐานอิทธิพลของจำนวนประชากรที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ จากค่าสถิติเห็นได้ว่าสัมประสิทธิ์ของจำนวนประชากรมีค่า 1.78 โดยทิศทางของเครื่องหมายสอดคล้องกับสมมติฐาน และค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99 เปอร์เซ็นต์

ความหมายของค่าสัมประสิทธิ์คือ ถ้าประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีจำนวนประชากรเปลี่ยนแปลงไป 1 เปอร์เซ็นต์จะส่งผลให้ระดับรายได้ประชาชาติเปลี่ยนแปลงไป 1.78 เปอร์เซ็นต์ในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าประเทศจำนวนประชากรมากขึ้น (ลดลง) 1 เปอร์เซ็นต์จะทำให้ระดับรายได้ประชาชาติของประเทศเพิ่มขึ้น (ลดลง) 1.78 เปอร์เซ็นต์

ผลการศึกษาบอกว่า จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นจะช่วยทำให้ระดับรายได้ประชาชาติเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้จำนวนประชากรเป็นตัวแปรที่บอกเป็นนัยถึงปริมาณการค้าภายในประเทศ โดยจำนวนประชากรที่มาก ย่อมหมายถึงการมีจำนวนผู้ซื้อผู้ขายสินค้าภายในประเทศมากมาย ย่อมทำให้การค้าภายในประเทศมีปริมาณมากและส่งผลให้รายได้ของประเทศที่มาจากการค้าภายในประเทศเพิ่มขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ Frankel and Romer (1999) และ Irwin and Tervio (2001)

สรุปผลการศึกษาผลกระทบที่มีต่อรายได้ประชาชาติของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยแบ่งเป็นปัจจัยการค้าภายในประเทศและการค้าระหว่างประเทศ พบว่า ทั้งการค้าระหว่างประเทศและการค้าภายในประเทศที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้รายได้ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้น โดยเมื่อมีการเปิดประเทศเพิ่มขึ้นจะทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น และเมื่ออาณาเขตพื้นที่ลดลง จำนวนประชากร

เพิ่มขึ้น ย่อมหมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์ทางการค้าภายในประเทศสูง มีปริมาณการซื้อขายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

5.4 ผลเปรียบเทียบปัจจัยของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในเอเชียตะวันออก กับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค และเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ ระหว่างปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับปริมาณการค้าของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค

ในส่วนของผลการเปรียบเทียบระหว่างการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) กับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างภูมิภาคนั้น มี 3 หัวข้อย่อย ได้แก่ ผลการเปรียบเทียบปัจจัยของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค ผลการเปรียบเทียบผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศของการทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก และการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค และ ผลการเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ ระหว่างปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับปริมาณการค้าของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่ค้ากับประเทศนอกภูมิภาค

5.4.1 ผลการเปรียบเทียบปัจจัยของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก ได้แก่ ระยะห่างระหว่างประเทศ ระยะห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ ระดับรายได้ประชาชาติ ความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติ และความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต จากตารางที่ 11 เห็นได้ว่า

การทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะขึ้นอยู่กับระยะห่างระหว่างประเทศ ระยะห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ ระดับรายได้ประชาชาติ และความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติ และการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศภายนอกภูมิภาค จะขึ้นอยู่กับระยะห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ และความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบอิทธิพลของปัจจัยที่มีต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ระหว่างการทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศนอกภูมิภาค

Variable	EA - EA	EA - Outside
	Coefficient	Coefficient
Constant	3.660174*** (2.817)	-0.086145 (-0.889)
Distance	-0.115847** (-2.438)	-0.008101 (-0.960)
Remote	0.070687** (2.088)	0.005879*** (2.945)
RGDP	-0.131509** (-2.459)	0.002861 (0.661)
DRGDP	-0.264980*** (-2.649)	0.008406 (1.247)
SAMEKL	0.002847 (0.053)	0.028956*** (3.409)

ในวงเล็บคือค่า z-statistics

*** หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99%

** หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

* หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 90%

จากตารางที่ 11 สามารถกล่าวได้ว่าการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สอดคล้องกับสมมติฐานการเป็นคู่ค้าโดยธรรมชาติ (Natural trading partners) อันได้แก่ ปัจจัย

ทางภูมิศาสตร์ ขนาดของประเทศ และความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติเป็นสำคัญ นั่นคือการที่ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สนใจทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างกัน เนื่องจากการมีที่ตั้งของประเทศใกล้เคียงกันและห่างจากประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ มากขึ้น การมีระดับรายได้ประชาชาติรวมน้อยลง และมีความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติที่ลดลง สำหรับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศคู่ค้าอื่นๆ ภายนอกภูมิภาคนั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางภูมิศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต (Factor abundant) นั่นคือการที่ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศนอกภูมิภาค เนื่องจากทั้ง 2 ประเทศอยู่ห่างจากประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นมากขึ้น และการมีความปัจจัยการผลิตที่คล้ายคลึงกัน

ระยะห่างระหว่างประเทศ (Distant) เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ไม่ส่งผลต่อการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศภายในภูมิภาคกับประเทศนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจเนื่องมาจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศนอกภูมิภาคของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ได้จากการทำข้อตกลงซึ่งอาจมากกว่าต้นทุนการขนส่งสินค้าระหว่างกัน แต่ระยะห่างของประเทศนอกภูมิภาคกับประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ ของตน (Remote) กลับเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศภายในและนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างกัน ช่วยลดผลเสียสวัสดิการอันเนื่องมาจากการเบี่ยงเบนทิศทางการค้าไปยังประเทศอื่น จึงทำให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีมากขึ้น

ตัวแปรขนาดและความแตกต่างของประเทศส่งผลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่กลับไม่ส่งผลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศภายในและนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Baier and Bergstrand(2002) Michaely (1998) และ Magee (2003) ที่พบว่าขนาดของประเทศ (RGDP) และความแตกต่างของขนาดของประเทศ (DRGDP) ส่งผลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศต่างๆ

การจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศนอกภูมิภาคไม่สอดคล้องตามทฤษฎีของเฮคเชอร์-โอลิน (Heckscher-Ohlin theory) ที่กล่าวว่า ประเทศจะส่งออกสินค้าที่เน้นปัจจัยการผลิตที่ตนมีอยู่มากโดยเปรียบเทียบและนำเข้าสินค้าที่เน้นปัจจัยการผลิตที่ตนมีอยู่น้อยโดยเปรียบเทียบ นั่นคือ ถ้าประเทศที่มีแรงงานมาก (Labor abundant) ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นประเทศที่ยากจนหรือกำลังพัฒนา ประเทศนั้นจะส่งออกสินค้าที่เน้นใช้แรงงานเป็นปัจจัยหลัก (Labor intensive goods) และนำเข้าสินค้าที่ใช้แรงงานทุนเป็นปัจจัยการผลิตหลัก ในทางกลับกันประเทศที่มีปัจจัยประเภททุนมาก

(Capital abundant) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ร่ำรวยหรือพัฒนาแล้ว ประเทศนั้นก็จะส่งออกสินค้าที่เน้นทุนเป็นปัจจัยการผลิตหลัก (Capital intensive goods) และนำเข้าสินค้าที่เน้นแรงงานเป็นปัจจัยการผลิตหลัก ซึ่งประเทศคู่ค้าใดมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยแตกต่างกันจะส่งผลให้มีปริมาณการค้าระหว่างกันมาก และยิ่งเพิ่มโอกาสในการจัดตั้งเป็นเขตการค้าเสรีมากขึ้น แต่จากผลการศึกษาลับพบว่า โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศนอกภูมิภาคจะมีเพิ่มขึ้นเมื่อทั้งคู่ประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตคล้ายคลึงกัน (มีรายได้ประชาชาติต่อหัวข้างเดียวกันเมื่อเทียบกับมัธยฐานของรายได้ประชาชาติต่อหัวของโลก) หรือกล่าวได้ว่า คู่ประเทศที่ด้อยพัฒนา (South-South) หรือคู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว (North-North) จะมีโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกันมากกว่าประเทศที่กำลังพัฒนาจะจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศที่พัฒนาแล้ว (North-South) ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎีของเฮคเซอร์โอห์ลิน แต่สอดคล้องกับงานศึกษาของ Magee (2003)

5.4.2 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศของการทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง และการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงกับประเทศนอกภูมิภาค

ตารางที่ 12 เห็นได้ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อปริมาณการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงไปยังประเทศนอกภูมิภาค ได้แก่ ระดับรายได้ประชาชาติของประเทศผู้นำเข้าและส่งออก และจำนวนประชากรของประเทศผู้ส่งออก กล่าวคือ เมื่อรายได้ประชาชาติของประเทศเพิ่มขึ้น จะทำให้มูลค่าการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้น แต่เมื่อจำนวนประชากรของประเทศคู่ค้านอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเพิ่มขึ้น กลับทำให้มูลค่าการค้าส่งออกของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงลดลง และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงกับประเทศนอกภูมิภาคนั้น กลับไม่ส่งผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศแต่อย่างใด

หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง คือ ระดับรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นตัวแปรขนาด (Size variable) โดยประเทศขนาดใหญ่จะมีปริมาณการค้าระหว่างประเทศมากกว่าประเทศขนาดเล็ก และผลการศึกษาพบว่า รายได้ประชาชาติของประเทศผู้นำเข้าและส่งออกทำให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงเปลี่ยนแปลง ทั้งการค้าภายในภูมิภาคและการค้ากับประเทศนอกภูมิภาคเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 12 การเปรียบเทียบผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศระหว่างการทำข้อตกลงภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกและการทำข้อตกลงของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค

Variable	EA - EA	EA - Outside
	Coefficient	Coefficient
Constant	-12.067 (-1.35)	-1.76 (-0.22)
lnGDPit	1.52*** (15.74)	1.71*** (14.91)
lnGDPjt	0.95*** (5.70)	0.81*** (3.54)
lnPOPit	-1.68*** (-4.47)	-2.72*** (-8.21)
lnPOPjt	-0.04 (-0.12)	0.24 (0.58)
FTAijt	0.18*** (2.81)	-0.13 (-0.89)

ในวงเล็บคือค่า t-statistics

- *** หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99%
- ** หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%
- * หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 90%

จำนวนประชากรเป็นตัวแปรขนาด (Size variable) ตามแนวคิดของแบบจำลองแรงดึงดูด จากผลการศึกษาพบว่าจำนวนประชากรประเทศผู้ส่งออก (lnPOPit) ที่บอกเป็นนัยถึงระดับอุปทานของสินค้าส่งผลกระทบต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออก ทั้งภายในกับภายนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออก แต่เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับแนวคิดแบบจำลองแรงดึงดูด กล่าวคือเมื่อจำนวนประชากรของประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกซึ่งเป็นประเทศผู้ส่งออกเพิ่มขึ้น กลับทำให้ปริมาณส่งออกของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกไปยังภายในและภายนอกภูมิภาคลดลง สำหรับจำนวนประชากร

ประเทศผู้นำเข้า (InPOPjt) ซึ่งแสดงถึงระดับอุปสงค์ของสินค้าและกลับไม่ส่งผลต่อการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออก

จากผลการศึกษา พบว่าการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาคไม่ส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด แต่การจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกลับทำให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเพิ่มขึ้นถึงเกือบ 20 เปอร์เซ็นต์

5.4.3 ผลการเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ประชาชาติ ระหว่างปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กับปริมาณการค้าของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่ค้ากับประเทศนอกภูมิภาค

จากตารางที่ 13 ผลการศึกษผลกระทบของปัจจัยที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกพบว่า จำนวนประชากรซึ่งเป็นปัจจัยบ่งบอกปริมาณการค้าภายในประเทศมีอิทธิพลในการกำหนดระดับรายได้ประชาชาติของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออก กล่าวคือ เมื่อจำนวนประชากรของประเทศเพิ่มขึ้นจะส่งผลให้ระดับรายได้ประชาชาติของประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเพิ่มมากขึ้น

ทั้งนี้ ปัจจัยที่การศึกษาค้นคว้าให้ความสนใจคือตัวแปรปริมาณการค้าระหว่างประเทศ และค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่ค้ากับประเทศนอกภูมิภาคมีค่า 0.58 กล่าวคือการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกที่ค้ากับประเทศนอกภูมิภาคเพิ่มขึ้น 1 เปอร์เซ็นต์ ส่งผลให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น 0.58 เปอร์เซ็นต์ แต่การค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น 0.46 เปอร์เซ็นต์ นั่นคือ การค้ากับภายนอกภูมิภาคทำให้รายได้ประชาชาติของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเพิ่มขึ้นมากกว่าการค้าภายในภูมิภาคประมาณ 1.3 เท่า

ตารางที่ 13 การเปรียบเทียบผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อระดับรายได้ ประชาชาติระหว่างปริมาณการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับปริมาณการค้าของประเทศใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ค้ากับประเทศนอกภูมิภาค

Variable	EA - EA	EA - Outside
	Coefficient	Coefficient
Constant	-9.51** (-2.60)	-15.47*** (-162.16)
$\ln T_{it}$	0.46*** (15.91)	0.58*** (588.17)
$\ln AREA_{it}$	-0.60** (-2.06)	n.a.
$\ln POP_{it}$	1.78*** (17.61)	1.57*** (320.81)

ในวงเล็บคือค่า t-statistics

*** หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 99%

** หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

* หมายถึงการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 90%

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นการสรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียง (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อนำงานศึกษาไปใช้ประโยชน์ ข้อจำกัดของงานศึกษา และข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

6.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออกเฉียง (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) อันได้แก่ ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียน 10 ประเทศ และประเทศ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย เพื่อให้ทราบถึงลักษณะสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงจัดตั้งเขตการค้าเสรีและทำการประเมินผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่มีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศ ผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติ และสุดท้ายทำการเปรียบเทียบโอกาสและผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงกับการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงกับประเทศนอกภูมิภาค โดยใช้ข้อมูลตั้งแต่ปี 1991 ถึง 2005 ข้อมูลจึงมีลักษณะเป็น Panel data ในการวิเคราะห์จะใช้วิธี Pooled least squares โดยวิธีการประเมิน Sample selection ของ Heckman และวิธีการกำลังสองน้อยที่สุด 2 ขั้น (2-stage Least Squares: 2SLS) จะช่วยให้ผลการประเมินมีความแม่นยำ ขจัดปัญหาความเป็นปัญหาความเป็นตัวแปรภายใน (Endogeneity) ของแบบจำลอง

เนื่องจากแบบจำลองแรงดึงดูด (Gravity model) ประสบปัญหาความเป็นตัวแปรภายใน (Endogeneity) อันเนื่องมาจากการเลือก (Selection) ที่จะทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของประเทศ นั่นคือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีส่วนใหญ่ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศด้วย หรือกล่าวง่ายๆว่า โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีขึ้นอยู่กับผลได้ทางสวัสดิการ

(Welfare gain) จากปัจจัยที่ช่วยสร้างการค้า (Trade creation) และผลเสียทางสวัสดิการ (Welfare loss) อันเนื่องมาจากการเบี่ยงเบนทางการค้า (Trade diversion) ดังนั้น การตัดสินใจของนักวางแผนประเทศ (Social planner) ในการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศต่างๆ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงผลได้สวัสดิการสุทธิ (Net welfare gain) ของประเทศอันเนื่องมาจากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี

การประเมินผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศโดยไม่คำนึงถึงปัญหาข้างต้นจะทำให้ผลการศึกษามีอคติเป็นอันเนื่องมาจากปัญหาความเป็นตัวแปรภายในได้ (Selection bias) และการศึกษาพบความแตกต่างระหว่างการประมาณแบบจำลองแรงดึงดูดด้วยวิธี Pooled least squares กับวิธี Sample selection พบว่าการประมาณด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดให้ผลการศึกษาที่น้อยเกินจริง (Under-estimate) ในความเป็นจริงแล้ว ขนาดผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศมีมากกว่านั้น

การศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีพบว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สอดคล้องกับ Natural trading partners hypothesis ได้แก่ ปัจจัยที่ช่วยเพิ่มผลได้ทางสวัสดิการอันเนื่องมาจากการสร้างปริมาณการค้า (Trade creation) อันได้แก่ ระยะห่างระหว่างประเทศ และความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติ และปัจจัยที่ช่วยลดผลเสียทางสวัสดิการอันเนื่องจากการเบี่ยงเบนทางการค้า (Trade diversion) อันได้แก่ ระยะห่างของทั้ง 2 ประเทศกับประเทศคู่ค้าสำคัญของตน โดยทิศทางของความสัมพันธ์ของปัจจัยข้างต้นสอดคล้องกับสมมติฐาน และอิทธิพลปัจจัยที่มีต่อโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากที่สุดคือความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติ

ปัจจัยสร้างปริมาณการค้า (Trade creation) ที่ส่งผลต่อโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระยะห่างระหว่างประเทศ โดยยิ่ง 2 ประเทศตั้งอยู่ใกล้กันมากขึ้น การค้าระหว่างกันจึงเป็นไปอย่างสะดวกและค่าขนส่งสินค้าต่ำ ปริมาณการค้าระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น ผลได้ทางสวัสดิการ (Welfare gain) จากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีสูงจึงทำให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้น และความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติ โดยยิ่ง 2 ประเทศมีระดับรายได้ประชาชาติแตกต่างกันน้อยลงหรือมีขนาดของตลาดใกล้เคียงกัน ความแสดงถึงความกำลังซื้อและ

อำนาจการเจรจาต่อรองทางการค้าที่ใกล้เคียงกัน ทำให้ปริมาณการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้นเมื่อ 2 ประเทศมีรายได้ต่างกันลดลง และโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีจะมากขึ้นตามไปด้วย

ปัจจัยที่ลดการเบี่ยงเบนทางการค้า (Trade diversion) ที่ส่งผลต่อโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แก่ ระยะเวลาของทั้ง 2 ประเทศกับประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ โดยยิ่งทั้ง 2 ประเทศตั้งอยู่ห่างจากประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ ของตนมากขึ้น จะทำให้ผลเสียทางสวัสดิการ (Welfare loss) อันเนื่องมาจากการเบี่ยงเบนทิศทางการค้าจากประเทศคู่ค้าอื่นหาก 2 ประเทศจัดตั้งเขตการค้าเสรีลดลง จึงช่วยเพิ่มโอกาสให้ 2 ประเทศพิจารณาจัดตั้งเขตการค้าเสรีมากขึ้น

สำหรับปัจจัยที่ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานการศึกษา ได้แก่ ระดับรายได้ประชาชาติรวม และความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต (Factor endowments) โดยผลการศึกษาออกมาว่า หากระดับรายได้ประชาชาติรวมของ 2 ประเทศลดลงจะช่วยเพิ่มโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรี ผลการศึกษานี้แตกต่างจากงานของ Baier and Bergstrand (2002) ที่กล่าวว่า การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่าง 2 ประเทศที่มีระดับรายได้ประชาชาติสูง จะช่วยเพิ่มปริมาณการค้าและเพิ่มความหลากหลายทางการค้าระหว่างกัน จึงทำให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีมากกว่าการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของ 2 ประเทศที่มีระดับรายได้ประชาชาติต่ำ

ปัจจัยที่ไม่สอดคล้องกับสมมติฐานอีกตัวแปร คือ ความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต ผลการศึกษาพบว่าไม่มีผลต่อโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎีเฮคเชอร์-โอห์ลิน (Heckscher-Ohlin theory) ที่มีสาระสำคัญว่า การมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัย (Factor endowment) ของแต่ละประเทศที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดการค้าระหว่างประเทศ โดยประเทศจะส่งออกสินค้าที่เน้นปัจจัยการผลิตที่ตนมีอยู่มากโดยเปรียบเทียบและนำเข้าสินค้าที่เน้นปัจจัยการผลิตที่ตนมีอยู่น้อยโดยเปรียบเทียบ ซึ่งประเทศคู่ค้าใดมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยแตกต่างกันมากจะส่งผลให้มีปริมาณการค้าระหว่างกันมาก และยังเพิ่มโอกาสในการจัดตั้งเป็นเขตการค้าเสรีมากขึ้น แต่จากผลการศึกษากลับพบว่า โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศนอกภูมิภาคจะมีเพิ่มขึ้นเมื่อทั้งคู่ประเทศมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตคล้ายคลึงกัน (มีรายได้ประชาชาติต่อหัวข้างเดียวกันเมื่อเทียบกับมัถฐานของรายได้ประชาชาติต่อหัวของโลก) หรือกล่าวได้ว่า คู่ประเทศที่ด้อยพัฒนา (South-South) หรือคู่ประเทศที่

พัฒนาแล้ว (North-North) จะมีโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกันมากกว่าประเทศที่กำลังพัฒนาจะจัดตั้งเขตการค้าเสรีกับประเทศที่พัฒนาแล้ว (North-South)

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออก พบว่าระดับรายรายได้ประชาชาติของประเทศผู้นำเข้าและส่งออกที่เพิ่มขึ้น จำนวนประชากรของประเทศผู้ส่งออกซึ่งบ่งบอกถึงระดับอุปทานหรือปริมาณในสินค้าที่ลดลง และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคมีผลให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกมีการค้าระหว่างกันเพิ่มขึ้น โดยระดับรายได้ประชาชาติของประเทศผู้ส่งออกมีอิทธิพลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศสูงสุด แต่สำหรับจำนวนประชากรของประเทศผู้นำเข้าซึ่งบ่งบอกถึงระดับอุปสงค์ในปริมาณสินค้าที่ผลิตกลับไม่มีผลต่อปริมาณการค้าระหว่างกัน

การค้าระหว่างประเทศภายในอาเซียน+6 มีมูลค่าและสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนในปี 2005 มีมูลค่าสูงถึง 2 แสนล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ของการค้าระหว่างประเทศทั้งหมด ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการขยายการลงทุนไปยังประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกของญี่ปุ่น การเปิดประเทศของจีน และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน - จีน ดังนั้น การรวมกลุ่มทางการค้าภายใต้รูปแบบหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia) ย่อมเป็นผลดี ทำให้มูลค่าการค้าภายในภูมิภาคเพิ่มมากยิ่งขึ้น

สำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับรายได้ประชาชาติของภูมิภาคเอเชียตะวันออกนั้น ประสบปัญหาความเป็นตัวแปรภายใน (Endogeneity) ของปริมาณการค้าระหว่างประเทศและระดับรายได้ประชาชาติ เช่น ประเทศที่ร่ำรวยอาจมีความต้องการสินค้าเป็นจำนวนมากและมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ จะช่วยเอื้ออำนวยต่อการค้าระหว่างประเทศให้มีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศสูง หรือประเทศที่ยากจนมีโอกาสที่จะตั้งกำแพงภาษีสินค้านำเข้าสูงเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ เป็นต้น ถ้าไม่คำนึงถึงปัญหานี้ อาจทำให้ผลการวิเคราะห์บิดเบือนได้ งานศึกษานี้จึงแก้ปัญหาด้วยการวิเคราะห์วิธีกำลังสองน้อยที่สุด 2 ขั้น (2-stage least squares: 2SLS) และการศึกษาพบว่าหลังจากที่ขจัดปัญหาดังกล่าว ผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศต่อรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นกว่าการวิเคราะห์โดยไม่คำนึงถึงปัญหามากกว่า 3 เท่า

ปัจจัยที่มีผลต่อระดับรายได้ประชาชาติของภูมิภาคเอเชียตะวันออก ได้แก่ ปริมาณการค้าระหว่างประเทศ อาณาเขตพื้นที่และจำนวนประชากร โดยอิทธิพลของจำนวนประชากรของประเทศมีสูงสุด และอิทธิพลของจำนวนประชากรและอาณาเขตพื้นที่ของประเทศต่อรายได้ประชาชาติผ่านช่องทางการค้าภายในประเทศ กล่าวคือ เมื่อจำนวนประชากรของประเทศอันเป็นตัวแปรที่สามารถบอกได้ถึงปริมาณการค้าภายในประเทศเพิ่มขึ้น แสดงถึงจำนวนผู้ซื้อผู้ขายภายในประเทศจำนวนมาก มีสินค้าที่ทำการซื้อขายมากและหลากหลาย การค้าภายในประเทศจึงเพิ่มขึ้น หรือเมื่ออาณาเขตพื้นที่ประเทศแคบลง เท่ากับว่าความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มีสูง ปฏิสัมพันธ์ทางการค้าภายในประเทศจึงสูงขึ้น และส่งผลให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้น

ในการเปรียบเทียบปัจจัยของการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) และผลกระทบของการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาค อันได้แก่ ประเทศบังคลาเทศ แคนาดา ซิลี จอร์แดน เม็กซิโก นอร์เวย์ ศรีลังกา สวิตเซอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา นั้น พบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับประเทศนอกภูมิภาค ได้แก่ ระยะห่างของ 2 ประเทศจากประเทศคู่ค้าสำคัญอื่นๆ และความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต (Factor endowment) โดยระยะห่างจากประเทศคู่ค้าอื่นๆ เป็นปัจจัยช่วยลดผลเสียอันเกิดจากการเบี่ยงเบนทางการค้าอันเนื่องมาจากการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างกัน ทำให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้นเมื่อทั้ง 2 ประเทศตั้งอยู่ห่างจากประเทศอื่นๆ เพิ่มขึ้น

ปัจจัยความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิต พบว่าไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน กล่าวคือ จากทฤษฎีของเฮคเชอร์-โอห์ลิน (Heckscher-Ohlin theory) กล่าวว่า การมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตที่ต่างกัน จะช่วยสร้างปริมาณการค้า (Trade creation) ของ 2 ประเทศ และโอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีเพิ่มขึ้นตามไปด้วย แต่ผลการศึกษารังนี้พบว่า การมีความอุดมสมบูรณ์ของปัจจัยการผลิตที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้โอกาสในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาคเพิ่มขึ้น กล่าวได้ว่า โอกาสความตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศอื่นๆ ที่มีระดับการพัฒนาประเทศที่ใกล้เคียงกันมีมากกว่าโอกาสความตกลงของ 2 ประเทศที่มีระดับการพัฒนาประเทศแตกต่างกัน และผลการศึกษานี้เหมือนกับงานของศึกษาของ Magee (2003)

การเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศระหว่างการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับการทำข้อตกลงกับภายนอกภูมิภาคนี้ ผลการศึกษาพบว่าระดับรายได้ประชาชาติของประเทศผู้นำเข้าและส่งออก จำนวนประชากรประเทศผู้นำเข้าและการจัดตั้งเขตการค้าเสรียังคงส่งผลต่อปริมาณการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออก แต่ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคกับภายนอกภูมิภาคกลับไม่มีอิทธิพลต่อปริมาณการค้าระหว่างประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออก

สำหรับการวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อระดับรายได้ประชาชาติของภูมิภาคเอเชียตะวันออกพบว่า จำนวนประชากรของประเทศยังคงส่งผลต่อระดับรายได้ประชาชาติ และการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกกับประเทศนอกภูมิภาคส่งผลให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นกว่าการค้าภายในภูมิภาค ประมาณ 1.3 เท่า

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA) พบว่าปัจจัยระยะห่างระหว่างประเทศ และความแตกต่างของระดับรายได้ประชาชาติมีอิทธิพลสำคัญต่อโอกาสการทำข้อตกลงภายในภูมิภาค เนื่องจากประเทศในภูมิภาคนี้มีระยะห่างระหว่างประเทศใกล้กันและอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน ลักษณะทางเศรษฐกิจจึงค่อนข้างคล้ายคลึงกัน การค้าระหว่างกันเป็นไปอย่างสะดวก อำนวยให้ปริมาณการค้าระหว่างกันมากและผลประโยชน์อันเนื่องมาจากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีจึงมีมากตามไปด้วย ดังนั้นรัฐบาลของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกจึงควรมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันในอนาคต

ทั้งนี้ ผลการศึกษาในครั้งนี้สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มทางการค้าอาเซียน+6 ในรูปแบบการเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจอย่างเต็มรูปแบบในเอเชียตะวันออก (Comprehensive Economic Partnership in East Asia) เนื่องจากภูมิภาคนี้มีลักษณะสำคัญทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยต่อการได้รับผลได้ทางสวัสดิการจากการเพิ่มปริมาณการค้า และลดผลเสียทางสวัสดิการอันเนื่องมาจากการเบี่ยงเบนทางการค้า หากมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาค

2. การศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พบว่า การจัดตั้งเขตการค้าเสรีมีผลให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่การขยายความตกลงไปยังประเทศนอกภูมิภาคกลับไม่ช่วยเพิ่มปริมาณการค้าระหว่างประเทศแต่อย่างใด

นั่นคือ การรวมกลุ่มทางการค้าภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะแบบครบวงจร คือ ภูมิภาคนี้ประกอบไปด้วยประเทศที่ส่งออกสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเป็นหลัก ดังมีให้เห็นในปัจจุบัน ที่ประเทศไทยและอินเดียเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญ ประเทศญี่ปุ่นมีการขยายการลงทุนในอุตสาหกรรมต่างๆ ไปยังต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นเครือข่ายการผลิต (Production network) ภายในภูมิภาค การเปิดประเทศของจีน และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ทำให้บทบาทของจีนภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มทางการค้าที่เข้มแข็ง และการจัดตั้งเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาคนี้ จะกลายเป็นกลุ่มเศรษฐกิจที่มีตลาดขนาดใหญ่ มีประชากรในภูมิภาคเกือบ 50 เปอร์เซ็นต์ของโลก และจะกลายเป็นเขตการค้าเสรีที่สำคัญและมีบทบาทมากในอนาคต

3. การศึกษาผลกระทบของปริมาณการค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อรายได้ประชาชาติพบว่าการค้าภายในภูมิภาคช่วยเพิ่มรายได้ประชาชาติ ดังนั้น การค้าระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศต่างๆ อีกทั้ง หากภูมิภาคนี้มีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่เข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม จะยิ่งช่วยเพิ่มปริมาณการค้าระหว่างประเทศและรายได้ประชาชาติของภูมิภาคอย่างแน่นอน

6.3 ข้อจำกัดของงานศึกษา

1. การศึกษาครั้งนี้ทำการเลือกตัวอย่างประเทศนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ทำการตกลงเขตการค้าเสรีกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพียงบางประเทศเท่านั้น ทั้งๆ ที่ยังคงมีบางข้อตกลงที่ไม่ได้นำมาศึกษา เช่น ความตกลงเขตการค้าเสรีสิงคโปร์ - ปานามา เป็นต้น สาเหตุที่กลุ่มตัวอย่างไม่ครอบคลุมทุกความตกลง คือ การจำกัดของข้อมูล ซึ่งอาจทำให้ผลการศึกษาไม่สะท้อนถึงความเป็นจริงในทุกความตกลงได้

2. ปัจจัยที่ใช้ในการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งการตัดสินใจทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของรัฐบาลอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ด้วย เช่น โครงสร้างภาษี ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

6.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษาให้ครอบคลุมทุกความตกลง โดยวิธีการศึกษาอาจแตกต่างกันไปเพื่อขจัดปัญหาความจำกัดของข้อมูล
2. ควรเพิ่มปัจจัยที่ใช้ในการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น โครงสร้างภาษีสินค้านำเข้า การใช้ภาษาร่วมกัน เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ขวัญใจ อรุณสมิทธิ, นवलน้อย ตีร์รัตน์ และบังอร ทับทิมทอง. การศึกษาผลกระทบของการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีอาเซียนต่อโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศไทยโดยใช้แบบจำลองพลวัตดุลยภาพครอบคลุม. รายงานการวิจัย, 2538.

ขวัญใจ อรุณสมิทธิ, ไสตติธร มัลลิกะมาส, นवलน้อย ตีร์รัตน์ และพงศา พรชัยวิเศษกุล. โครงการอาฟต้ากับการเป็นเขตการค้าเสรีอย่างแท้จริง. รายงานการวิจัย, 2545.

คณาธิป สุขเจริญ. ผลกระทบของการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ที่มีต่อผลการเปลี่ยนแปลงการค้าระหว่างประเทศไทยกับ 5 ประเทศสมาชิกในกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ไพฑูรย์ วิบูลชุตติกุล, วิศาล บุปผเวส, บันลือศักดิ์ ปุสสระรังษี และเชาว์ เก่งชน. เส้นทางและโอกาสการส่งออกและผลกระทบจากการมีเขตการค้าเสรีอาเซียน. ฝ่ายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2537.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. FTA ไทย-สหรัฐอเมริกา: ผลได้ ผลเสีย และข้อเสนอแนะ. รายงานการบรรยายทางวิชาการ, 2549.

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. การแสวงหาผลประโยชน์จากข้อตกลงการเปิดเสรี. รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม, 2549.

ภาษาอังกฤษ

Anderson, E.A. Public policy-making. New York: Praeger, 1975.

Baier, S. L. and Bergstrand, J. H. Economic determinants of Free Trade Agreements. Journal of International Economics 64 (2004): 29-63.

Baier, S. L. and Bergstrand, J. H. On the Endogeneity of International Trade Flows and Free Trade Agreements. Presented Paper at the American Economic Association annual meeting (2002)

Bergstrand J. H. The Gravity Equation in International Trade: Some Microeconomic Foundations and Empirical Evidence. The Review of Economics and statistics. 67, NO.3 (1985): 47-481

Blundell, R. and Dias, M.C. Evaluation Methods for Non-Experimental Data. Fiscal Studies 21, No.4. (2000): 427-468.

Frankel, A.J. and Romer, D. Trade and Growth: An Empirical Investigation. National Bureau of Economic Research (1996)

Frankel, A.J. and Romer, D. Does Trade Cause Growth? The American Economic Review (1999)

Frankel, A.J. and Romer, D. Stein, E. and Wei, S. Continental Trading Blocs: Are They Natural, or Super-Natural. National Bureau of Economic Research (1993)

Greene, W.H. Econometric Analysis. 4th ed., Prentice-Hall, Inc. , 2000.

Gujarati, D.N. Basic Econometrics. 4th ed., McGRAW-HILL., 2003.

Heckman, J.J. Sample Selection Bias as a Specification Error. Econometrica 47, Vol.1 (1979): 153-162.

- Heckman, J.J. and Smith, J.A. Assessing the Case for Social Experiments. The Journal of Economic Perspectives, 19, 2 (1995): 85-110.
- Heckman, J.J. Smith, J.A. and Clements N. Making the Most Out of Programme Evaluations and Social Experiments: Accounting for Heterogeneity in Programme Impacts. The Review of Economic Studies, 64, No.4. (October, 1997): 487-535.
- Heckman, J.J. Ichimura, H. and Todd, P. Matching as an Econometric Evaluation Estimator. Review of Economic Studies, 64, (1997): 605-654.
- Irwin, A. Douglas and Tervio, Marko. Does Trade Raise Income? Evidence from the Twentieth Century. Journal of International Economics, 58, (2002): 1-18.
- Kawai, M. and Wignaraja, G. ASEAN+3 or ASEAN+6: Which Way Forward? Asian Development Bank Institute, 77, 2007.
- Lederman, D. and Maloney, W. Trade Structure and Growth. World Bank Policy Research Working Paper 3025 (2003)
- Maddala, G.S. Limited Dependent and Qualitative Variables in Econometrics. Cambridge ; New York : Cambridge University Press, 1983.
- Magee, S. Christopher. Endogenous Preferential Trade Agreements: An Empirical Analysis. Contributions to Economic Analysis & Policy, Vol.2 (2003)
- Michael, Michael. Partners to a preferential trade agreement: Implications of varying size. Journal of International Economics, 46 (1998): 73-85.

Nakajima, T. An Analysis of the Economic Effects of Japan-Korea FTA: Sectoral Aspects. Economic Research Institute for Northeast Asia ERINA Discussion Paper No.0202e (2002)

Posavac ,E.J. and Carey, R.G. Program Evaluation: Methods and Case Studies. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall, 2003.

Sharma, S.C. and Chua, S. Y. ASEAN: Economic Integration and Intra-Regional Trade. Applied Economic Letters. (2000)

Sudsawasd S. and Mongsawad P. On Rationale of Free Trade Agreements: the Case of ASEAN-5. Paper presented at the Singapore Economic Review Conference. (2005)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

หลักการและเทคนิควิธีการประเมินผลเชิงนโยบาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักการและเทคนิควิธีการประเมินผลนโยบาย (Policy evaluation)

การประเมินผลนโยบายเป็นการใช้วิธีและทักษะหลายๆ ด้าน ในการจะตกลงใจว่านโยบายที่กำหนดไว้ นั้นจำเป็นหรือควรรีใช้หรือไม่ ดำเนินการไปตามที่วางแผนไว้หรือไม่ ช่วยแก้ไขปัญหาตามที่มุ่งหวังไว้หรือไม่ การศึกษาเรื่องนี้พัฒนามาจากแนวความคิดทางจิตวิทยา สังคมวิทยา การบริหาร เศรษฐศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ ธรรมชาติของการศึกษาเรื่องนี้เปลี่ยนแปลงไปมาจนไม่มีลักษณะที่เหมือนศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งโดยเฉพาะ

Anderson (1975) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลนโยบายว่า เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบผลของการนำนโยบายไปใช้ในทางปฏิบัติ กระทำอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาในทุกขั้นตอนนโยบาย ในการประเมินผลนั้น อย่างน้อยที่สุดผู้ประเมินจะต้องทราบถึงประเด็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของนโยบายคืออะไร การดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างไร และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการทั้งหมดเป็นอย่างไร อีกทั้งยังเป็นขั้นตอนหนึ่งของการวิเคราะห์นโยบาย โดยเป็นขั้นตอนที่มุ่งผลิตข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับผลของการดำเนินงานตามนโยบาย และแก้ไขปัญหาที่เป็นเป้าหมายของนโยบายได้หรือไม่ ดังนั้นการประเมินผลนโยบายจึงมุ่งตอบปัญหาที่ว่า หลังจากดำเนินการตามนโยบายแล้ว เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรขึ้นในสังคม

การประเมินผลนโยบาย สามารถจำแนกเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินผลเชิงปริมาณและการประเมินผลเชิงคุณภาพ

1. ระเบียบวิธีการประเมินผลเชิงคุณภาพ (Qualitative methods)

เป็นการประเมินผลที่จะทำให้ผู้ประเมินสามารถเลือกศึกษาประเด็นต่างๆ ของโครงการทั้งในทางลึกและโดยละเอียด ทั้งนี้เพราะการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพไม่ได้ถูกจำกัดไว้ด้วยผลการวิเคราะห์ล่วงหน้าว่าต้องการข้อมูลอะไรแค่ไหน จึงทำให้สามารถค้นหาข้อมูลทั้งทางลึกและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องได้อย่างรอบด้านและชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้การจัดข้อมูลที่บิดเบือนได้

2. ระเบียบวิธีการประเมินผลเชิงปริมาณ (Quantitative methods)

เป็นการประเมินผลที่ใช้ระเบียบการวัดที่เป็นมาตรฐาน (Standardized measures) สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ข้อได้เปรียบของวิธีการประเมินผลแบบนี้ คือความสามารถในการศึกษากลุ่มประชากรจำนวนมากด้วยชุดของคำถามที่จำกัด โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างประชากรทางสถิติที่มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ ซึ่งสามารถนำผลการวิเคราะห์มาเปรียบเทียบความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี ทั้งทางด้านความเที่ยงตรง (Validity) และความน่าเชื่อถือได้ (Reliability)

ในการประเมินผลนี้ เป็นการสังเกตผลกระทบของโครงการที่มีต่อผลลัพธ์ (Outcome, Y) ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวแปรต้นใดๆ (X) และตัวแปรหุ่น (d) โดยที่ตัวแปรหุ่นนี้จะมีค่า 2 ค่า คือ 1 กับ 0 จะมีค่าเป็น 1 เมื่อกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมโครงการ และมีค่าเป็น 0 เมื่อไม่เข้าร่วมโครงการ

สมมติให้ โครงการนี้เริ่มขึ้นในเวลา k เราสามารถเขียนสมการผลลัพธ์ได้ ดังนี้

$$Y_{it} = X_{it}\beta + d_i\alpha + U_{it} \quad \text{if } t > k \quad (\text{ก-1})$$

$$Y_{it} = X_{it}\beta + U_{it} \quad \text{if } t \leq k \quad (\text{ก-2})$$

โดย สมการ ก-1 คือ สมการผลลัพธ์ (Outcome equation) ของการมีโครงการ

สมการ ก-2 คือ สมการผลลัพธ์ (Outcome equation) ของการไม่มีโครงการ

α คือ ตัวแปรพารามิเตอร์ที่แสดงถึงผลกระทบของโครงการของตัวอย่าง i

การประเมินผลเชิงปริมาณ (Quantitative Evaluation) สามารถใช้แบบการวิจัยได้หลายแบบ แต่ที่นิยมให้กันมากมี 3 แบบ คือ การวิจัยแบบทดลอง (Experimental Design) การวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Design) และการวิจัยแบบไม่ทดลอง (Non-experimental Design)

แบบของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือ แบบไม่ทดลอง แต่สำหรับการวิจัยทางวิทยาศาสตร์นั้น ส่วนใหญ่เน้นการวิจัยแบบทดลอง เพื่อหาข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ เพราะแบบของการวิจัยทดลองเป็นแบบที่ควรยึดปฏิบัติตายตัว

1. การประเมินผลเชิงปริมาณโดยใช้การวิจัยแบบทดลอง (Experimental design)

การวิจัยแบบทดลอง หมายถึง การวิจัยที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติต่อสิ่งที่ต้องการทดลองด้วยการกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง (Experimental group or treatment group) หรือกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ กับกลุ่มควบคุม (Control group) หรือกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ วิธีการประเมินเช่นนี้ได้รับความนิยมทางวิทยาศาสตร์ เพราะมีแบบแผนการทดลองที่แน่นอน สามารถควบคุมตัวแปรบางอย่างเพื่อศึกษาถึงผลการวิจัยได้ แต่วิธีการนี้ได้รับความนิยมน้อยในทางสังคมศาสตร์

ข้อดีของการประเมินผลโดยใช้การวิจัยแบบทดลองนี้คือกระบวนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากร สามารถทำได้โดยการสุ่ม (Random) การสุ่มดังกล่าวนี้ช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาอันเกิดจากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างได้ ดังต่อไปนี้

(1) ปัญหา Counterfactual

ปัญหานี้จะเกิดขึ้นเมื่อทำการวิจัยแบบไม่ทดลอง ซึ่งเป็นการตั้งเหตุการณ์สมมติของการที่ไม่มีโครงการ เพื่อศึกษาถึงผลกระทบ แต่ปัญหานี้จะไม่เกิดขึ้นกับการวิจัยแบบทดลองที่ทำการประเมินผลของโครงการที่เกิดขึ้นจริงๆ

(2) ปัญหา Self-selection หรือ Selection bias

เป็นปัญหาที่เกิดจากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรแบบไม่สุ่ม (Non random) การประเมินผลด้วยการวิจัยแบบทดลองจะเป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม จึงช่วยแก้ปัญหากระบวนการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมโครงการของกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้น กระบวนการตัดสินใจที่อาจบิดเบือนผลของการประมาณผลกระทบของโครงการก็จะหมดไป ($d \perp U$) แต่ปัญหานี้จะเกิดขึ้นเมื่อทำการประเมินผลด้วยการวิจัยแบบทดลอง

2. การประเมินผลเชิงปริมาณโดยใช้การวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-experimental design)

เป็นการประเมินที่พยายามศึกษากิจกรรมต่างๆ ที่ผู้วิจัยกำหนดแล้วและติดตามศึกษาดูว่า กิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นมีผลอย่างไร เป็นไปตามเป้าหมายหรือข้อสมมติฐานที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร การที่เรียกว่า กึ่งทดลอง เพราะผู้วิจัยไม่สามารถทำการควบคุมตัวแปรได้ครบถ้วน การ

ประเมินผลเช่นนี้ ใกล้เคียงกับการประเมินแบบการทดลองแต่ยังไม่ใช่การทดลองจริงๆ ทั้งนี้เพราะในทางปฏิบัติผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษได้โดยตลอด

3. การประเมินผลเชิงปริมาณโดยใช้การวิจัยแบบไม่ทดลอง (Non-experimental design)

เป็นการประเมินที่ทำการศึกษาตามสภาพต่างๆ ตามที่เป็นอยู่หลังจากที่มีการใช้นโยบายต่างๆ (Treatment) ไม่มีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเหมือนการวิจัยแบบทดลองที่ผู้ประเมินสามารถทำการเปลี่ยนแปลงเพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การทำการประเมินจะสังเกตจากกลุ่มผู้ได้รับนโยบายหรือเข้าร่วมโครงการ (Treatment group) แล้วนำมาเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่เข้าร่วมโครงการหรือกลุ่มเปรียบเทียบ (Control or comparison group) เพื่อดูความแตกต่าง การประเมินประเภทนี้ ได้แก่ การประเมินเอกสารและข้อมูลที่มีอยู่แล้ว และการประเมินภาคสนามที่ไม่ใช่การทดลอง ดังนั้น แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา จึงเรียกว่า Treatment effect model

การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงหรือแทรกแซงทางนโยบาย (Impacts of a policy reform or intervention) Blundell and Dias (2000) กล่าวว่า การประเมินผลแบบไม่ทดลองนี้ ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาการเลือก (Selection problem) ที่เกิดขึ้นเมื่อตัวแปรการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ (d_i) มีความสัมพันธ์กับตัวแปรผลลัพธ์ (Y_i) เพราะการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นกระบวนการแบบไม่สุ่ม (Non random) ทำให้การตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการของกลุ่มตัวอย่างอาจมีการคำนึงถึงสภาพที่ตนมีและผลตอบแทนที่จะได้รับเพิ่มเมื่อเข้าร่วมโครงการ อันจะนำไปสู่ปัญหาการไม่สามารถระบุได้ (Non-identification problem) หรือกล่าวได้ว่าการศึกษาถึงผลของการเข้าร่วมโครงการด้วยวิธีการกำลังสองสมบรูณ์ (Ordinary Least Squares: OLS) อาจให้ผลที่ต่ำกว่า (Underestimate) หรือมากกว่าที่ควรจะเป็น (Overestimate) หนทางการแก้ไขนี้ สามารถทำได้โดยวิธีการประมาณดังต่อไปนี้

- Difference in differences estimator
- Matching estimator
- Heckman selection estimator

รายละเอียดของแต่ละวิธีมีดังต่อไปนี้

(1) Natural experiment estimator

วิธีนี้เป็นกระบวนการประเมินการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองตามธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่างมีสถานะตามที่ตนเองเป็น สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเข้าร่วมโครงการ (Treatment group) และกลุ่มเปรียบเทียบ (Control group) ทำการศึกษาความแตกต่างระหว่างสภาพก่อนและหลังการมีโครงการของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ เปรียบเทียบกับสภาพก่อนและหลังการมีโครงการของกลุ่มที่ไม่เข้าร่วมโครงการ หรือกล่าวได้ว่าเป็นการสำรวจทั้ง 2 กลุ่มในหลายช่วงเวลา วิธีนี้เรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า Difference-in-differences (Diff-in-diffs)

เราสามารถทำการศึกษาโดยวิธีนี้ได้ก็ต่อเมื่อมีข้อมูลในระดับระยะเวลายาวเท่านั้น (Longitudinal or time-series information) และจะต้องมีข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ

ให้ t_0 เป็นช่วงเวลาก่อนการมีโครงการ

t_1 เป็นช่วงเวลาหลังการมีโครงการ

การวัด Difference-in-differences ก็คือการดูการเติบโตของผลลัพธ์ใน 2 กลุ่มตัวอย่าง เขียนอยู่ในรูปสมการได้ ดังนี้

$$DID = (\bar{Y}_{t_1}^T - \bar{Y}_{t_0}^T) - (\bar{Y}_{t_1}^C - \bar{Y}_{t_0}^C) \quad (ก-3)$$

โดยที่ $\bar{Y}_{t_1}^T$ คือ ผลลัพธ์เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการหลังจากที่มีโครงการแล้ว

$\bar{Y}_{t_0}^T$ คือ ผลลัพธ์เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการก่อนที่จะมีโครงการ

$\bar{Y}_{t_1}^C$ คือ ผลลัพธ์เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าร่วมโครงการหลังจากที่มีโครงการแล้ว

$\bar{Y}_{t_0}^C$ คือ ผลลัพธ์เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เข้าร่วมโครงการก่อนที่จะมีโครงการ

เห็นได้ว่า การประเมินผลการรวมกลุ่มทำการค้าเสรีทวิภาคีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่สามารถทำการประเมินแบบ Natural experiment ได้ เนื่องจากไม่ได้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตาม

ธรรมชาติ อีกทั้งไม่สามารถแบ่งคู่ประเทศออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีกับกลุ่มที่ไม่ทำ ณ ช่วงเวลาหนึ่งๆ ที่แน่นอนได้

(2) Matching estimator

วิธีนี้มีการใช้มายาวนาน เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างเข้าไปใน 2 กลุ่มทดลอง โดยจับคู่ตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกันทุกอย่างยกเว้นสถานะการเข้าร่วมโครงการ (Program participation status) ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องตั้งข้อสมมติฐานใดๆ มากนัก ถ้าตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการสามารถจับคู่กับตัวอย่างที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการแล้ว ก็จะสามารถประเมินผลของโครงการได้โดยตรงอย่างแม่นยำและทำให้ทราบถึงประสิทธิผลของโครงการได้โดยเฉพาะ ไม่มีการบิดเบือน (Bias)

$$\begin{aligned} Y^T &= g^T(X) + U^T \\ Y^C &= g^C(X) + U^C \end{aligned} \quad (n-4)$$

โดยที่ Y^T คือ ผลลัพธ์ของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ (Treated group) ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวแปรที่สามารถสังเกต (Observable variables: X) ได้ใดๆ และตัวแปรที่สังเกตไม่ได้ (Unobservable variable : U^T)

Y^C คือ ผลลัพธ์ของกลุ่มผู้ไม่เข้าร่วมโครงการ (Non-treated or comparison group) ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวแปรที่สามารถสังเกต (Observable variables: X) ได้ใดๆ และตัวแปรที่สังเกตไม่ได้ (Unobservable variable : U^C)

ทั้งนี้ การเปรียบเทียบจะทำเมื่อตอนที่มิโครงการแล้วเท่านั้น หรือเรียกได้ว่าดูผลกระทบของโครงการต่อผู้เข้าร่วมโครงการ (Impact of the treatment on treated)

ให้ d แสดงถึง ตัวแปรหุ่น (Dummy variable) การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

$d = 1$ ถ้าตัวอย่างตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

0 ถ้าตัวอย่างตัดสินใจไม่เข้าร่วมโครงการ

ดังนั้น สามารถดูผลกระทบของโครงการได้ดังนี้

$$TT = E(Y^T - Y^C | X, d = 1) \quad (n-5)$$

แต่การประเมินด้วยวิธีนี้ ต้องมีข้อสมมติฐานที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือผลลัพธ์ของการไม่เข้าร่วมโครงการ (Y^C) เป็นอิสระกับการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ (d) หรือกล่าวได้ว่าการไม่เข้าร่วมโครงการของคนๆ หนึ่ง จะให้ผลลัพธ์ที่แน่นอน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงและไม่ขึ้นอยู่กับมติตัดสินใจว่าเข้าร่วมโครงการหรือไม่เข้าร่วมโครงการ เพราะเขาไม่เข้าร่วมโครงการแน่นอน

$$Y^C \perp d \mid X \quad (\text{ก-6})$$

อีกทั้ง การศึกษาวิธีนี้ ต้องมีการตั้งสมมติฐานว่าไม่มีความแตกต่างที่ซ่อนอยู่ที่ไม่สามารถสังเกตเห็นหรือไม่แสดงออกมา (Hidden variables) จึงเป็นการจับคู่กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาจากการเลือก (Selection problem) เช่น การบิดเบือนที่แฝงอยู่ (Hidden bias) ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะกระทำได้ โดยเฉพาะการศึกษาถึงผลของการทำการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศสมาชิกมีลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกัน การประเมินผลโดยวิธีนี้ อาจให้ค่าผลกระทบที่เกินจริง (Overestimate) หรือน้อยเกินจริง (Underestimate) ดังนั้น วิธีนี้จึงไม่เหมาะสมกับการวิจัยในครั้งนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง 16 ประเทศที่สำคัญ มีดังนี้

1. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียน

ความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่มีบทบาทในภูมิภาคนี้ที่เห็นได้ชัดคือ การร่วมกันจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนหรืออาฟต้า (ASEAN Free Trade Agreement: AFTA) ในปี 1992 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเพิ่มการค้าภายในอาเซียนให้มากยิ่งขึ้น ลดต้นทุนการผลิตในสินค้าอุตสาหกรรม โดยประเทศสมาชิกดั้งเดิม 6 ประเทศได้กำหนดให้มีการลดภาษีให้เหลือ 0-5 เปอร์เซ็นต์ในปี 2002 และให้ลดลงเหลือศูนย์เปอร์เซ็นต์ในปี 2010 แต่สำหรับประเทศสมาชิกใหม่นั้น ขยายเวลาให้ลดลงเหลือศูนย์เปอร์เซ็นต์ภายในปี 2015

ในปี 2003 อาเซียนได้ขยายความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจจากด้านการค้ามาเป็นความร่วมมือด้านบริการ โดยได้ทำกรอบความตกลงว่าด้วยการบริการของอาเซียน (ASEAN Framework Agreement on Service: AFAS) เพื่อให้ครอบคลุมทุกสาขาการบริการ และมีการเชื่อมโยงด้านอุตสาหกรรม โดยการจัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area: AIA) เพื่อให้อาเซียนมีแรงดึงดูดการลงทุนจากทั้งภายในภูมิภาคเดียวกันและภายนอกภูมิภาค โดยการเปิดตลาดและให้การปฏิบัติเยี่ยงคนในชาติเดียวกัน

ในเรื่องของความร่วมมือทางการเงินและการคลังนั้น อาเซียนได้ทำการหารือร่วมกันให้หลายเรื่อง เช่น การจัดตั้งระบบระวังภัยอาเซียน (ASEAN Surveillance Process) ในปี 1998 ทำหน้าที่ดูแลสถานะเศรษฐกิจและการเคลื่อนย้ายเงินทุนในภูมิภาค โดยให้มีการหารือและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจในประเทศสมาชิกในภูมิภาคและในโลก เป็นการป้องกันและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจจากที่เคยมีประสบการณ์มาแล้วในปี 1997 โดยมีธนาคารพัฒนาเอเชีย (ASEAN Development bank: ADB) ได้ให้ความสนับสนุน ความช่วยเหลือทางวิชาการ และเงินทุนโดยการจัดการฝึกอบรมด้านเทคนิคแก่เจ้าหน้าที่ประเทศ

ในเดือนพฤษภาคม 2000 ได้มีโครงการสร้างความแข็งแกร่งของนโยบายและความร่วมมือทางการเงินในภูมิภาค คือการจัดตั้งความริเริ่มเชียงใหม่ (Chiang Mai Initiative: CMI) ซึ่งเป็นการขยายโครงการแลกเปลี่ยนเงินตราอาเซียน (ASEAN Swap Arrangement: ASA) ให้ครอบคลุมประเทศอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ และขยายวงเงินความช่วยเหลือในกรณีประเทศสมาชิกอาเซียนประสบปัญหาขาดสภาพคล่องจากเดิมมีการจัดสรรกองทุนจำนวน 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็น 1,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ อีกทั้งยังได้มีการสร้างเครือข่ายความตกลงทวิภาคีในอัตราแลกเปลี่ยน (Network of Bilateral Swap Arrangement: BSA) เป็นมาตรการช่วยเหลือประเทศที่ประสบปัญหาขาดสภาพคล่องในระยะสั้น เพื่อเป็นการป้องกันวิกฤตที่จะแพร่หลายไปประเทศอื่นในภูมิภาค โดยดำเนินการควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบระวังภัยทางเศรษฐกิจ (Regional Surveillance Mechanism)

2. ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับประเทศจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้

ความสัมพันธ์ของภูมิภาคอาเซียนกับประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ อยู่ในรูปแบบความร่วมมือของอาเซียนบวกสาม (ASEAN+3) ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจภายในกลุ่มนี้ มีให้เห็นชัดเจนมากเมื่อปี 2000 ที่มีการประชุม ณ จังหวัดเชียงใหม่ ในประชุมได้ให้ความเห็นชอบในข้อริเริ่มเชียงใหม่ (Chiang Mai Initiative: CMI) เพื่อเสริมสภาพคล่องระยะสั้นระหว่างกัน และเป็นส่วนเสริมความช่วยเหลือด้านการเงินที่ได้รับจากองค์การการเงินระหว่างประเทศ (IMF) แบบฉุกเฉิน เป็นการสร้างความแข็งแกร่งของนโยบายและความร่วมมือทางการเงินในภูมิภาค เพื่อป้องกันการกลับไปเผชิญวิกฤติเศรษฐกิจเช่นในปี 1997 ซึ่งโครงการหลักๆ ของข้อริเริ่มเชียงใหม่ ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความตกลงทวิภาคีแลกเปลี่ยนเงินตรา (Bilateral Swap Arrangement: BSA) ของแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนกับ 3 ประเทศ

ความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญและน่าสนใจในปัจจุบันคือ การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีระหว่างอาเซียน-เกาหลี อาเซียน-ญี่ปุ่น และอาเซียน-จีน ซึ่งข้อตกลงระหว่างอาเซียน-จีนได้ลงนามความตกลงด้านการค้าสินค้าแล้วในปี 2003 โดยตกลงจะลดภาษีสินค้าพิกัด 01-08¹ ตามโปรแกรมการลดภาษีเร่งด่วน (Earle harvest) และวางแผนจะลดภาษีเหลือร้อยละ 0 ภายในปี 2006 สำหรับสินค้าพิกัด 09-97 อาเซียนกับจีนได้หารือแบ่งรูปแบบการลดภาษีสินค้าเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสินค้า

¹ สัตว์มีชีวิต เนื้อสัตว์ ปลาและอาหารทะเล นมและผลิตภัณฑ์นม ผลิตภัณฑ์จากพืชและสัตว์ ผักและผลไม้

ปกติ (Normal track) ซึ่งจะลดภาษีให้เหลือร้อยละ 20 ภายในปี 2005 และเหลือร้อยละ 0 ในปี 2010 และกลุ่มสินค้าอ่อนไหว (Sensitive track) นั้นมีได้ไม่เกิน 400 รายการและไม่เกินร้อยละ 10 ของมูลค่าการนำเข้า และจะลดอัตราภาษีให้เหลือร้อยละ 0-5 ในปี 2018 นอกจากนี้ความตกลงยังครอบคลุมถึงเรื่องการค้าบริการและภาคการลงทุนด้วย แต่สำหรับข้อตกลงที่ทำกับประเทศญี่ปุ่น และเกาหลีใต้กำลังอยู่ในช่วงเจรจา

3. ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของอาเซียนกับประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ที่น่าสนใจ คือ ในปี 2006 ได้มีการเจรจาร่วมกันระหว่างอาเซียนกับประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ (ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Agreement: AANZFTA) เพื่อหาหนทางและรูปแบบของการลดภาษีสินค้าระหว่างกันให้เร็วที่สุด แต่ข้อสรุปในตอนนี้อยู่ในระหว่างการเจรจา ดังนั้น การจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของอาเซียนกับออสเตรเลียและนิวซีแลนด์นี้จึงกำลังอยู่ในระหว่างการเจรจาอยู่

4. ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนกับประเทศอินเดีย

ความสัมพันธ์ระหว่างอาเซียนและอินเดียมีเด่นชัดขึ้นเมื่อปี 2002 ที่ได้มีการจัดให้มีการประชุมสุดยอดอาเซียน อินเดีย (ASEAN-India Summit) ครั้งที่ 1 ขึ้น เพื่อเพิ่มความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกัน และมีเป้าหมายในระยะยาวเพื่อจัดตั้งเป็นเขตการค้าและการลงทุน (Regional Trade and Investment Area: RTIA) ที่เป็นการเปิดเสรีการค้าสินค้า การค้าบริการ และการลงทุนขึ้นในอนาคต โดยหวังว่าจะสามารถเปิดตลาดการค้าสินค้าได้เสร็จสิ้นในปี 2007

ทั้งนี้ เห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีระยะเวลายาวนานตั้งแต่อดีต และได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อมีการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit: AES) เป็นครั้งแรกที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซียเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2548 ซึ่งเป็นการประชุมต่อเนื่องมาจากการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 11 (ASEAN Summit)

การประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกครั้งที่ 1 มีนายกรัฐมนตรีประเทศมาเลเซียเป็นประธาน และมีประมุขรัฐหรือผู้นำรัฐบาลอาเซียน ออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐอินเดีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และนิวซีแลนด์ รวม 16 ประเทศทำการประชุมร่วมกัน

สรุปสาระสำคัญของการประชุมครั้งนี้ การหารือเรื่องการจัดทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง และประเทศต่างๆ ได้สนับสนุนให้มีการต่อยอดความร่วมมือภายในอาเซียน ให้กลายเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community: EEC) ในระยะแรกเริ่ม ซึ่งต่อไปอาจขยายกลายเป็นทั่วทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงในอนาคต ที่จะกลายเป็นคู่แข่งกับตลาดสหภาพยุโรป (European Union: EU) และข้อตกลงเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North America Free Trade Agreement: NAFTA)

และเหตุการณ์ล่าสุดของการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 12 ที่เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ระหว่างวันที่ 12-15 มกราคม 2550 ได้มีการจัดให้มีการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออกเฉียงครั้งที่ 2 อย่างไม่เป็นทางการอีกด้วย

5. ความตกลงการค้าเอเชีย – แปซิฟิก (Asia – Pacific Trade Agreement: APTA)

ความตกลงการค้าเอเชีย – แปซิฟิกเป็นการลงนามความตกลงร่วมกันของประเทศจีน อินเดีย เกาหลีใต้ บังคลาเทศและลาวเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2003 โดยความตกลงนี้ได้เข้ามาแทนที่ความตกลงกรุงเทพฯ (Bangkok Agreement) ที่มีผลบังคับใช้มาตั้งแต่ปี 1976 ซึ่งความตกลงกรุงเทพฯ นี้มาจากแผนงานการเปิดเสรีการค้าในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกของคณะกรรมการภูมิภาคเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียแปซิฟิก (Economic and Social Commission for Asia and the Pacific: ESCAP) โดยได้รับความช่วยเหลือจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD)

ประเทศที่ลงนามในความตกลงและให้สัตยาบันความตกลงการค้าเมื่อปี 1976 ได้แก่ ประเทศบังคลาเทศ อินเดีย ลาว เกาหลีใต้ และศรีลังกา และประเทศจีนได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในความตกลงในปี 2002 ประเทศสมาชิกได้มีการประชุมร่วมกัน 3 ครั้ง โดยครั้งที่ 3 ได้ข้อสรุปที่มีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 กันยายน 2006 ดังนี้

จากตาราง ข.1 เห็นได้ว่าหลังการประชุมรอบที่ 3 ทุกประเทศได้ทำการขยายประเภทสินค้าที่มีการลดภาษีการนำเข้า โดยประเทศเกาหลีใต้ได้เพิ่มประเภทสินค้ามากที่สุดกว่า 1,000 รายการ และได้ลดภาษีการนำเข้าระหว่างสมาชิกลงอีกกว่าร้อยละ 5 และประเทศอื่นๆ ต่างก็ได้ลดการเก็บภาษีนำเข้าสินค้า ยกเว้นประเทศอินเดียและศรีลังกา

ทั้งนี้ ได้มีการเจรจาข้อตกลงในครั้งที่ 4 และคาดว่าจะมีผลบังคับใช้ต่อไปในเดือนตุลาคม 2009

ตารางที่ ข.1 การเจรจาในความตกลงการค้าเอเชีย - แปซิฟิก (Asia - Pacific Trade Agreement: APTA)

ประเทศ	ก่อนการประชุมรอบที่ 3		หลังการประชุมรอบที่ 3	
	จำนวนสินค้า	Margin of Preference	จำนวนสินค้า	Margin of Preference
1. บังคลาเทศ	129	14.0	209	14.1
2. จีน	902	15.4	1,697	26.7
3. อินเดีย	188	52.6	570	23.9
4. เกาหลีใต้	214	30.3	1,367	35.4
5. ศรีลังกา	288	17.8	427	14.0
รวม	1,721	21.6	4,270	26.8

ที่มา : www.unescap.org

6. ความตกลงการเป็นหุ้นส่วนเศรษฐกิจญี่ปุ่น - เม็กซิโก (Japan-Mexico economic partnership agreement)

การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวีภาคีระหว่างประเทศญี่ปุ่นและเม็กซิโกได้มีผลบังคับใช้ในเดือนเมษายน 2005 ถือได้ว่าเป็นความตกลงการค้าเสรีแรกของญี่ปุ่นที่ได้มีการลดภาษีสินค้าเกษตรซึ่งเป็นสินค้าที่อ่อนไหวของญี่ปุ่นอย่างจริงจัง โดยครอบคลุมถึงร้อยละ 99.8 ของสินค้าที่ทำการค้าขายระหว่าง 2 ประเทศทั้งหมด หรือมากกว่า 300 ชนิด โดยญี่ปุ่นยอมเปิดตลาดสินค้าเนื้อสัตว์และสินค้าเกษตรอื่นๆ เช่น มะเขือเทศ ส้ม ไข่ไก่ เป็นต้น แต่ก็ยังมีสินค้าเกษตรบางประเภทที่ยังไม่ปรับลดภาษีสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมนั้น ญี่ปุ่นและเม็กซิโกตกลงร่วมกันที่จะลดภาษีสินค้านำเข้าสำหรับสินค้า

อุตสาหกรรมทั้งหมดภายใน 10 ปี โดยมีบางสาขาที่ลดลงทันที เช่น สินค้าอิเล็กทรอนิกส์ รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า

7. ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดญี่ปุ่น - มาเลเซีย (Japan - Malaysia Economic Partnership Agreement)

ความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดระหว่างประเทศที่ใกล้ชิดของประเทศญี่ปุ่นและมาเลเซีย ได้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 13 กรกฎาคม 2006 โดยสินค้าที่ได้รับการยกเว้นภาษีศุลกากร ได้แก่ สินค้าในหมวดการเกษตรและอุตสาหกรรมจะลดภาษีนำเข้าสินค้าให้เหลือศูนย์ในเวลา 10 ปี ยกเว้นรถยนต์ที่จะลดภาษีเป็นศูนย์ทันที และสินค้าเกษตรจะยกเว้นกลุ่มสินค้าอ่อนไหว ได้แก่ ข้าว ข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ ผลิตภัณฑ์นมบางประเภท เนื้อสุกร เนื้อวัว และแป้งข้าว เป็นต้น สำหรับสินค้าบริการ ญี่ปุ่นได้เปิดให้มีการค้าสินค้าบริการโดยเสรีในหลายสาขา เช่น การสื่อสาร การก่อสร้าง การค้าปลีก การศึกษา เป็นต้น ส่วนมาเลเซียจะให้มีการค้าสินค้าบริการเสรีในสาขาการเช่าและเช่าซื้อเครื่องจักร บริการทางวิศวกรรม การบัญชี เป็นต้น

8. ข้อตกลงเขตการค้าเสรีสหรัฐฯ - สิงคโปร์

ข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวีปอเมริกาใต้สหรัฐฯ - สิงคโปร์มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2004 โดยสินค้าส่งออกจากสิงคโปร์ไปยังสหรัฐฯ จำนวนร้อยละ 78 จะได้รับการยกเว้นภาษีทันที และจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 92 ภายในระยะเวลา 4 ปี และสำหรับสินค้าที่ส่งออกจากสหรัฐฯ ไปยังสิงคโปร์จะได้รับการยกเว้นภาษีสินค้าทั้งหมดในทันที โดยเฉพาะเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายที่มีสิทธิได้รับการยกเว้นภาษีในทันที

นอกจากนี้ยังมีการเปิดเสรีในสินค้าบริการและการลงทุน เช่น ธนาคาร สถาบันการเงิน บริษัทประกันภัย การบริการทางการเงินและหลักทรัพย์ โทรคมนาคม เป็นต้น

9. ข้อตกลงเขตการค้าเสรีสหรัฐฯ – ออสเตรเลีย

ข้อตกลงเขตการค้าเสรีสหรัฐฯ – ออสเตรเลียมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2005 โดยสินค้าอุตสาหกรรมมากกว่าร้อยละ 99 ที่สหรัฐฯ ส่งออกมาออสเตรเลียลดลงเป็น 0 ทันทีก่อนที่ข้อตกลงจะมีผลบังคับใช้ ซึ่งข้อตกลงนี้เป็นข้อตกลงที่สำคัญของสหรัฐฯ เคยได้จากการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่ทำมาและจะเป็นผลดีกับสหรัฐฯ ในการช่วยเพิ่มงานแก่แรงงานและบริษัท และเพิ่มรายได้จากการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมถึงปีละ 2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ

สำหรับสินค้าเกษตรที่สหรัฐฯ ส่งออกไปยังออสเตรเลียทั้งหมดมากกว่า 400 ล้านเหรียญสหรัฐฯ จะลดลงเป็น 0 ทันทีก่อน เช่น สินค้าอาหารสำเร็จรูป ถั่วเหลือง ผักและผลไม้

10. ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอินเดีย – ศรีลังกา

อินเดียและศรีลังกาได้ทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีโดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2000 แต่ไม่ได้ลดภาษีนำเข้าทุกสินค้านั้นทันที โดยอินเดียได้ลดภาษีนำเข้าลงเหลือร้อยละ 25 สำหรับสินค้าสิ่งทอ และร้อยละ 50 สำหรับการนำเข้าชาและเสื้อผ้าจากประเทศศรีลังกา และประเทศศรีลังกา ลดภาษีนำเข้าสินค้าประเภทวัตถุดิบและเครื่องจักรลงร้อยละ 50 และจะลดให้เป็นร้อยละ 0 ในอีก 3 ปี และสำหรับสินค้าอื่นๆ ให้ทยอยลดลงตามลำดับ

11. ข้อตกลงเขตการค้าเสรี EFTA – สิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์และสมาคมการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association: EFTA) ซึ่งได้แก่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ลิกเตนสไตน์ ไอร์แลนด์ และนอร์เวย์ ได้ลงนามในสัญญาการค้าเสรีเมื่อปี 2002 และมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 มกราคม 2003 ข้อตกลงดังกล่าวได้ครอบคลุมถึงการค้าเสรีในสินค้า การค้าบริการและการลงทุน ภาษีสินค้านำเข้าที่ลดลงเป็นศูนย์ทันทีที่ข้อตกลงมีผลบังคับใช้ ได้แก่ สินค้าอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ทางทะเล สำหรับสินค้าเกษตรที่ภาษีนำเข้าลดลงเป็น 0 ได้แก่ น้ำตาล ช็อคโกแลต สินค้ากึ่งสำเร็จรูป สบู่ และน้ำ เป็นต้น

12. ข้อตกลงเขตการค้าเสรีเกาหลีใต้ – ชิลี

ประเทศเกาหลีใต้และประเทศชิลีได้ลงนามเพื่อบรรลุข้อตกลงว่าด้วยเขตการค้าเสรี กับชิลีเมื่อปี 2002 และข้อตกลงดังกล่าวมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 เมษายน 2004 โดยข้อตกลงดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักคือ ส่งเสริมการขยายตัวการค้าระหว่างประเทศ จัดอุปสรรคทั้งการนำเข้าและอำนวยความสะดวกในการค้าสินค้าและบริการข้ามพรมแดน รวมทั้งส่งเสริมให้มีการสร้างโอกาสการลงทุนแก่กัน ดังนั้นความตกลงก่อตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างประเทศเกาหลีใต้กับชิลีนี้ ครอบคลุมหลายด้านทั้งในเรื่องของการค้าสินค้า (Trade in goods) การค้าบริการ (Trade in services) และการลงทุน (Investment) ด้วย รายละเอียดของข้อตกลงมีดังนี้

1. สินค้าออกที่สำคัญของเกาหลีใต้ร้อยละ 66 หรือกว่า 2,300 รายการ เช่น รถยนต์ เครื่องจักร โทรศัพท์เคลื่อนที่ เครื่องคอมพิวเตอร์และสินค้าทอเหล็กได้รับการยกเว้นภาษี นำเข้าทันที ส่วนอีก 2,000 กว่ารายการจะได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้าโดยสิ้นเชิงในอีก 5 ปีข้างหน้า

2. สำหรับสินค้าของชิลีที่ส่งออกไปเกาหลีใต้นั้น กว่า 10,000 รายการได้รับการยกเว้นภาษีนำเข้า โดยเฉพาะสินค้าทางการเกษตร เช่น ผลไม้ต่างๆ อาหารทะเล กาแฟ ผลิตภัณฑ์อาหารสัตว์ และสินค้าวัตถุดิบต่างๆ จะได้รับประโยชน์สูงสุดจากการยกเลิกภาษีนำเข้า แต่ยังมียกเว้นสินค้าภาคเกษตรบางอย่าง เช่น แอปเปิ้ล แพร์ ข้าว เพราะชิลีมีความได้เปรียบและเกาหลีใต้ต้องการปกป้องตลาดภายใน

13. ข้อตกลงเขตการค้าเสรีสิงคโปร์ – จอร์แดน

ข้อตกลงเขตการค้าเสรีสิงคโปร์ – จอร์แดนได้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 22 สิงหาคม 2005 ซึ่งความตกลงนี้เป็นครั้งแรกของประเทศสิงคโปร์ที่ทำกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นครั้งแรกของจอร์แดนที่ทำกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย วัตถุประสงค์ของความตกลงในครั้งนี้เพื่อเพิ่มความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่าง 2 ประเทศ นอกจากจะมีการลดกำแพงภาษีสินค้านำเข้าแล้ว ยังได้รวมความตกลงในเรื่องการสนับสนุนทางเทคโนโลยี วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวอีกด้วย

การลดภาษีสินค้านำเข้า จอร์แดนจะลดภาษีประมาณ 97.5 เปอร์เซ็นต์ของสินค้านำเข้าที่มีการนำเข้าจากสิงคโปร์ทั้งหมดภายในระยะเวลา 10 ปี และสิงคโปร์จะลดภาษีสินค้านำเข้าจากจอร์แดนในทุกสินค้า

14. ความตกลงการค้าเสรีไทย – อินเดีย

การลงนามความตกลงการจัดตั้งเขตการค้าเสรีไทย – อินเดียมีขึ้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2003 โดยในส่วนของ การเปิดเสรีสินค้า ไทยและอินเดียจะลดภาษีสินค้านำเข้าบางส่วนทันที (Early harvest) โดยจะทยอยลดภาษีแต่ละปีลงร้อยละ 50 75 และ 100 ของอัตราภาษีทั่วไปในสินค้านำเข้าเบื้องต้นรวม 82 รายการตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2004

สำหรับการเจรจาการค้าบริการและการลงทุน ได้ตกลงกำหนดให้ทยอยเปิดเสรีในสาขาที่มีความพร้อมก่อน อีกทั้งไทยและอินเดียได้เจรจาเพื่อขจัดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกัน เช่น การอำนวยความสะดวกทางการค้าในด้านต่างๆ พิธีการศุลกากร การออกวีซ่า และการเดินทางของนักธุรกิจ เป็นต้น รวมถึงการลดหรือยกเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษี (Non-tariff barriers: NTBs)

15. ความตกลงการค้าเสรีไทย – ออสเตรเลีย

ไทยและออสเตรเลียได้ลงนามความตกลงการค้าเสรีทวิภาคีเมื่อปี 2003 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2004 และความตกลงนี้ถือว่าเป็นความตกลงการค้าเสรีทวิภาคีฉบับแรกของไทยที่ครอบคลุมทุกเรื่อง (Comprehensive)

ในความตกลง ออสเตรเลียจะลดภาษีสินค้านำเข้าเหลือร้อยละ 0 สำหรับสินค้านำเข้ากว่าร้อยละ 83 ของรายการสินค้านำเข้าทั้งหมดทันทีเมื่อความตกลงมีผลบังคับใช้ เช่น สินค้าผักและผลไม้สด อาหารสำเร็จรูป กระดาษ อัญมณีและเครื่องประดับ รถยนต์ขนาดเล็ก เป็นต้น สำหรับสินค้านำเข้าที่เหลือทั้งหมดจะลดภาษีเหลือร้อยละ 0 ภายในปี 2015

ประเทศไทยจะลดภาษีสินค้านำเข้าเหลือร้อยละ 0 ในสินค้านำเข้าจากออสเตรเลียเกือบร้อยละ 50 ของรายการสินค้านำเข้าทั้งหมด และสำหรับสินค้านำเข้าที่เหลือจะทยอยลดภาษีสินค้านำเข้าเหลือร้อยละ 0

ภายในปี 2010 และสินค้าที่มีความอ่อนไหวจะทยอยลดภาษี (Sensitive list) เหลือร้อยละ 0 ในช่วงปี 2015-2020

สำหรับประเด็นความตกลงอื่นๆ เช่น การเปิดเสรีการค้าบริการและการลงทุนนั้น จะครอบคลุมธุรกิจบริการทุกประเภท ซึ่งจะเจรจาเปิดเสรีในธุรกิจที่พร้อมทุกๆ 3 ปี นอกจากนี้ไทยและออสเตรเลียจะร่วมมือกันพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการค้าให้มีการโปร่งใส และสนับสนุนให้การค้าระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น

16. ความตกลงการค้าเสรีไทย – นิวซีแลนด์

ความตกลงการค้าเสรีไทยและนิวซีแลนด์มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2005 โดยการลดภาษีสินค้านำเข้าจะครอบคลุมทุกรายการสินค้า และจะเริ่มลดภาษีตั้งแต่วันที่ความตกลงมีผลบังคับใช้

ไทยจะลดภาษีสินค้านำเข้าเป็นศูนย์ทันทีที่ความตกลงมีผลบังคับใช้ในสินค้าประมาณร้อยละ 49 ของมูลค่าสินค้านำเข้าจากนิวซีแลนด์ในปี 2003 เช่น อาหารปรุงแต่งสำหรับเลี้ยงทารก กล้วยไม้ และของทำด้วยไม้ เป็นต้น และจะลดภาษีสินค้าเหลือร้อยละ 0 เพิ่มเป็นร้อยละ 57.2 ของมูลค่าสินค้านำเข้าจากนิวซีแลนด์ในปี 2003 ภายใน 5 ปี สำหรับสินค้าอ่อนไหว (Sensitive list) ซึ่งมีประมาณร้อยละ 42.7 ของมูลค่าสินค้านำเข้าจากนิวซีแลนด์ในปี 2003 จะลดภาษีเหลือร้อยละ 0 ภายใน 7-20 ปีข้างหน้า เช่น เนื้อ นมและผลิตภัณฑ์นม เป็นต้น

สำหรับประเทศนิวซีแลนด์นั้น จะลดภาษีเป็น 0 ประมาณร้อยละ 85 ของมูลค่าสินค้านำเข้าจากไทยในปี 2003 ทันทีที่ความตกลงมีผลบังคับใช้ รวมถึงสินค้าเกษตรด้วย เช่น สินค้าทุ่นำกระป๋อง ของปรุงแต่งจากกล้วยไม้ กุ้งแช่แข็ง เป็นต้น ส่วนที่เหลือจะลดภาษีเป็น 0 เพิ่มขึ้นจะถึงมูลค่าร้อยละ 96 ของมูลค่าสินค้านำเข้าจากไทยในปี 2003 ในอีก 5 ปีถัดไป ส่วนสินค้าที่เหลืออีกร้อยละ 3.3 ซึ่งได้แก่ หมวดสิ่งทอ เสื้อผ้า และรองเท้า จะเหลือร้อยละ 0 ในอีก 10 ปีข้างหน้า

ตารางที่ ข.2 การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้ออกที่ได้อ้างอิงต่อองค์กรการค้าโลก

ความตกลง	วันที่บังคับใช้	Related provisions	ประเภทของความตกลง
1. ชิลี - ญี่ปุ่น	3 กันยายน 2007	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
2. ชิลี - จีน	1 ตุลาคม 2006	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
3. EFTA – เกาหลีใต้	1 กันยายน 2006	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
4. ปานามา – สิงคโปร์	24 กรกฎาคม 2006	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
5. ญี่ปุ่น - มาเลเซีย	13 กรกฎาคม 2006	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
6. เกาหลีใต้ - สิงคโปร์	2 มีนาคม 2006	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
7. จอร์แดน - สิงคโปร์	22 สิงหาคม 2005	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
8. อินเดีย – สิงคโปร์	1 สิงหาคม 2005	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
9. ไทย – นิวซีแลนด์	1 กรกฎาคม 2005	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
10. ญี่ปุ่น – เม็กซิโก	1 เมษายน 2005	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
11. สหรัฐฯ – ออสเตรเลีย	1 มกราคม 2005	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
12. ไทย – ออสเตรเลีย	27 ธันวาคม 2004	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
13. เกาหลีใต้ – ชิลี	1 เมษายน 2004	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
14. สหรัฐฯ – สิงคโปร์	1 มกราคม 2004	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
15. สิงคโปร์ – ออสเตรเลีย	28 กรกฎาคม 2003	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
16. อาเซียน – จีน	1 กรกฎาคม 2003	Enabling Clause	Partial Scope
17. EFTA – สิงคโปร์	1 มกราคม 2003	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
18. ญี่ปุ่น – สิงคโปร์	30 พฤศจิกายน 2002	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
19. APTA – จีน	1 มกราคม 2002	Enabling Clause	Partial Scope Accession
20. อินเดีย – ศรีลังกา	15 ธันวาคม 2001	Enabling Clause	Free trade agreement
21. นิวซีแลนด์ – สิงคโปร์	1 มกราคม 2001	GATT มาตรา 24	Free trade agreement
22. AFTA	28 มกราคม 1992	Enabling Clause	Free trade agreement

ตารางที่ ข.2 การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรีของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่แจ้งต่อองค์การการค้าโลก (ต่อ)

ความตกลง	วันที่บังคับใช้	Related provisions	ประเภทของความตกลง
23. ลาว – ไทย	20 มิถุนายน 1991	Enabling Clause	Partial Scope
24. APTA	17 มิถุนายน 1976	Enabling Clause	Partial Scope

ที่มา: World Trade Organization, 2007

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

คำความน่าจะเป็นของการทำนายโอกาสการจัดตั้งหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ
อย่างเต็มรูปแบบเอเชียตะวันออก

(Comprehensive Economic Partnership in East Asia: CEPEA)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ค.1 ค่าความน่าจะเป็นของการทำนายโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของคู่ประเทศใน
อาเซียนบวกหกที่ไม่ได้จัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ผลทำนายพบว่ามีโอกาสการจัดตั้งสูง

ที่	ปี	ประเทศ	ค่าความน่าจะเป็น
1	1991	จีน - เกาหลีใต้	0.6632
2	1992		0.6279
3	1993		0.5953
4	1994		0.5676
5	1995		0.5437
6	1996		0.5220
7	1991	อินโดนีเซีย - มาเลเซีย	0.7858
8	1991	อินโดนีเซีย - ฟิลิปปินส์	0.6159
9	1991	อินโดนีเซีย - สิงคโปร์	0.8892
10	1991	อินโดนีเซีย - ไทย	0.7244
11	1991	มาเลเซีย - ฟิลิปปินส์	0.8877
12	1991	มาเลเซีย - สิงคโปร์	0.9898
13	1991	มาเลเซีย - ไทย	0.8860
14	1991	ฟิลิปปินส์ - สิงคโปร์	0.8958
15	1991	ฟิลิปปินส์ - ไทย	0.7700
16	1991	สิงคโปร์ - ไทย	0.8261

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ ค.2 ค่าความน่าจะเป็นของการทำนายโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของคู่ประเทศใน
อาเซียนบวกหกที่จัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ผลทำนายพบว่ามีโอกาสการจัดตั้งต่ำ

ที่	ปี	ประเทศ	ค่าความน่าจะเป็น
1	2003	ออสเตรเลีย - สิงคโปร์	0.0121
2	2004		0.0122
3	2005		0.0120
4	2005	ออสเตรเลีย - ไทย	0.0136
5	2002	จีน - อินเดีย	0.1655
6	2003		0.1504
7	2004		0.1386
8	2005		0.1259
9	2003	จีน - อินโดนีเซีย	0.0653
10	2004		0.0584
11	2005		0.0511
12	2002	จีน - เกาหลีใต้	0.3879
13	2003		0.3604
14	2004		0.3398
15	2005		0.3145
16	2003	จีน - มาเลเซีย	0.0497
17	2004		0.0442
18	2005		0.0383
19	2003	จีน - ฟิลิปปินส์	0.0664
20	2004		0.0592
21	2005		0.0516
22	2003	จีน - สิงคโปร์	0.0434
23	2004		0.0389
24	2005		0.0337

ตารางที่ ค.2 ค่าความน่าจะเป็นของการทำนายโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของคู่ประเทศใน
อาเซียนบวกหกที่จัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ผลทำนายพบว่ามีโอกาสการจัดตั้งต่ำ (ต่อ)

ที่	ปี	ประเทศ	ค่าความน่าจะเป็น
25	2003	จีน - ไทย	0.0852
26	2004		0.0763
27	2005		0.0667
28	1991	อินเดีย - เกาหลีใต้	0.4133
29	1992		0.4013
30	1993		0.3926
31	1994		0.3810
32	1995		0.3658
33	1996		0.3522
34	1997		0.3425
35	1998		0.3196
36	1999		0.3057
37	2000		0.3059
38	2001		0.2950
39	2002		0.2887
40	2003		0.2679
41	2004		0.2536
42	2005	0.2354	
43	2005	อินเดีย - สิงคโปร์	0.1229
44	2005	อินโดนีเซีย - ฟิลิปปินส์	0.4969
45	2002	ญี่ปุ่น - สิงคโปร์	0.0062
46	2003		0.0059
47	2004		0.0060
48	2005		0.0059

ตารางที่ ค.2 ค่าความน่าจะเป็นของการทำนายโอกาสการจัดตั้งเขตการค้าเสรีของคู่ประเทศใน
อาเซียนบวกหกที่จัดตั้งเขตการค้าเสรี แต่ผลทำนายพบว่ามีโอกาสการจัดตั้งต่ำ (ต่อ)

ที่	ปี	ประเทศ	ค่าความน่าจะเป็น
49	2001	นิวซีแลนด์ - สิงคโปร์	0.1676
50	2002		0.1625
51	2003		0.1587
52	2004		0.1450
53	2005		0.1346
54	2005	นิวซีแลนด์ - ไทย	0.0479

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปัทม์ สภาวรัตน์ภิญโญ เกิดเมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ.2525 ณ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2547 (เกียรตินิยมอันดับ 2) ปัจจุบันศึกษาในหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และในระหว่างการศึกษาได้ทำงานเป็นผู้ช่วยอาจารย์ และผู้ช่วยวิจัย ในโครงการหน่วยวิจัยองค์การการค้าโลก (WTO Unit Research) และโครงการยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงบูรณาการ ภายใต้โครงการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วงแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ไปสู่การปฏิบัติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย